

OD TRPLJENJA DO KAMENJA -ZGODBA O PETRIČKU-

Eva Ratajc

RAZISKOVALNA NALOGA
ZGODOVINA

OD TRPLJENJA DO KAMENJA -ZGODBA O PETRIČKU-

RAZISKOVALNA NALOGA ZGODOVINA

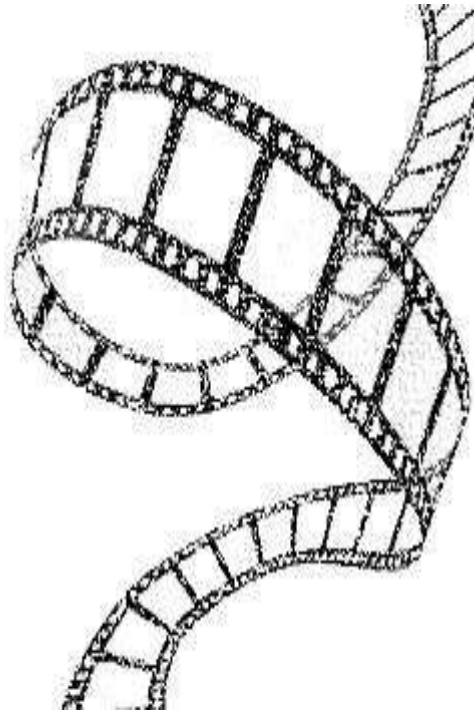
Avtorica: Eva Ratajc

Mentorja:
Vesna Gubenšek Bezgovšek, prof.
Urh Ferlež

Mestna občina Celje, Mladi za Celje
Celje, 2018

»Kako naj današnje generacije cenijo svobodo, ko pa niso za taboriščno žico hrepenele po njej! Kako naj otroci, ki so odrasli ob bananah, sokovih in čokoladnih pudingih, cenijo suho skorjico sojinega kruha, za katerega smo se mi, otroci iz »vzgojnega doma«, topli leta 1945. Kako naj današnji otroci cenijo mehke plenice, kreme, s katerimi jih negujejo skrbne matere! Naše malčke so povijali v zavržene vojaške cunje in jih kopali v hladni vodi iz Savinje! Ali lahko sploh kdo razume razliko v pomenu besede mama. Razliko, ko to besedo izreče otrok materi, ki mu nudi vso svojo ljubezen, toplino in zaščito. In pomen iste besede, ki jo izreče otrok v naročju drugega otroka – deklice, ki mu nadomešča ubito mater! Težko je to razumeti in doumeti, če tega sam ne doživiš.«

(Ivan Ott, *Otroci s Petrička, Ukradeno otroštvo*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2008, str. 248–249).

»Nekdaj prijetna gostilna s športnim igriščem Na gričku nad Celjem je svoj čas na sončne dni gostila oddiha ali športne aktivnosti željne množice. Petrička se mnogi spominjamo po družinskih izletih, športnih dnevih in prvomajskem kresu. Zdelo se je, kot da na Petričku vedno sije sonce. Tudi ob našem zadnjem obisku tega kraja je sonce močno sijalo, vendar vse ostalo je bilo drugačno od nekdanjih spominov. Propadajoča stavba, v kateri so se, za še bolj dramatični učinek, pretepali mačkoni.«

Citirano: <http://novice.najdi.si/predogled/novica/bb9f40674a2dbcfa2df80f1364482f9f/Celje-info/Savinjska/Celjski-Petri%C4%8Dek-gnezdo-ilegalnih-aktivnosti-foto> (27. 2. 2018).

ZAHVALA

Najlepše se zahvaljujem svojima mentorjema, ki nista bila samo mentorja, temveč tudi sodelavca, še več, prijatelja. Hvala vama, da sta mi ves čas stala ob strani, me spodbujala in mi pomagala pri iskanju informacij. Toplo se zahvaljujem tudi razredničarki, prof. Nataši Marčič, ki me je spodbudila k raziskovalnemu delu, hvala vam.

Hvala gospodom Leonu Turnšku, Hermanu Küsslu in Franciju Kindlhoferju ter gospem Silvi Puntar, Fridi Trbovc in Anici Godicelj, da ste bili pripravljeni na pogovor in ste z menoj delili večkrat neprijetne spomine. Hvala vam tudi za vaše slikovno gradivo. Bilo mi je v čast, hvala.

Posebej se še enkrat zahvaljujem gospodu Franciju Kindlhoferju, ki mi je zaupal prva tri poglavja svojega še neizdanega romana, romana, ki nastaja. Počaščena sem, da sem prve strani lahko prebrala prav jaz.

Hvala gospe profesorici Boženi Orožen za posredovanje pri iskanju stikov z ustnimi viri.

Hvala gospodu Jožetu Geršaku, nekdanjemu predsedniku Športne zveze Celje, zaslužnemu za številne uspehe na področju športa in šolstva, ki je z menoj delil svoje spomine.

Hvala gospodu mag. Hasanu Ibriću, vodji regijske pisarne Športne zveze Celje, ker mi je posodil gradivo in letopise iz preteklih let s področja športa v Celju.

Hvala gospodu dr. Aleksandru Žižku in osebju Zgodovinskega arhiva Celje, da so mi pripravili in zaupali gradivo iz arhiva.

Hvala profesorici Vesni Gubenšek Bezgovšek, da si je, poleg mentorstva, vzela čas in ukrotila moje pravopisne napake, predvsem vejice.

Hvala vsem, ki ste sodelovali v anketi, vsem, ki ste me seznanili z ljudmi, ki sem jih potrebovala.

Hvala vsem prijateljem in predvsem družini, ki ste me na celotnem polletnem potepu po zgodbi Petrička in ukradenih otrok spremljali brez postanka.

Alone we can do so little; together we can do so much. (Helen Keller)

(Sami lahko naredimo tako malo; skupaj lahko naredimo tako veliko.)

Brez vas naloga danes ne bi bila takšna, kot je.

POVZETEK

V nalogi sem raziskala usodo ukradenih otrok s Petrička in zgodbo samega Petrička – od restavracije, odprte pred vojno in po njej, do taborišča za otroke, seveda pa tudi stanje danes, ko je od priljubljenega rekreacijskega kotička Celjanov ostal le še kup kamenja in lesa.

Otroci domobrancev so se še pred prihodom na Petriček podali na »križev pot«. Ta je potekal skozi predor Ljubelj do taborišča v Vetrinju, nato v Pliberk, Celje, Teharje, od koder so nekatere odrasle poslali v smrt, otroke pa na Petriček, kjer so se navajali na življenje brez staršev. Zanje je skrbela partizanka Tjaša, zaradi svoje krutosti imenovana tudi Črna vdova. Otroke so pozimi zaradi nevzdržnih razmer na Petričku razselili po različnih domovih, tudi v Štigerjevo vilo. Nekatere so posvojile tuje družine, sorodniki, nekateri so si življenje ustvarili sami.

Intervjuvala sem tri ukradene otroke, njihovo učiteljico in sošolko ter nekdanjega predsednika ŠZC, ki je s Petričkom upravljala po vojni.

Stavba na Petričku je pred vojno in po njej služila kot restavracija in rekreacijsko središče. Takoj po vojni je bilo tam taborišče za otroke pobitih na Teharjah. Danes objekti propadajo. V raziskovalno nalogo sem vključila tudi anketo, ki je preverjala znanje anketirancev o Petričku in usodi ukradenih otrok.

KAZALO VSEBINE

I UVOD	2
II O RAZISKOVANJU	3
2.1 NAMEN NALOGE	3
2.2 HIPOTEZE	3
2.3 POTEK DELA	5
2.4 ISKANJE VIROV	6
III TEORETIČNI DEL	7
3.1 POVOJNE RAZMERE NA SLOVENSKEM	7
3.2 POVOJNE RAZMERE NA CELJSKEM	10
3.3 »KRIŽEV POT« DO PETRIČKA	12
3.3.1 Vetrinj	15
3.3.2 Pliberk	17
3.3.3 Celje	18
3.3.4 Teharje	19
3.4 PRIHOD NA PETRIČEK	21
3.5 ČRNA VDOVA	22
3.6 ŽIVLJENJE NA PETRIČKU	24
3.7 ŠTIGERJEVA VILA	28
IV PRAKTIČNI DEL	33
4.1 ZGODOVINA PETRIČKA	33
ZGODOVINA PETRIČKA PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO	33
4.1.1 PETRIČEK KOT RESTAVRACIJA IN TOČKA ZA ZABAVO TER SPROSTITEV	36
4.1.2 PETRIČEK KOT ŠPORTNO_REKREACIJSKO SREDIŠČE	42
4.2 ZGODBA UKRADENIH OTROK IN PETRIČEK DANES	44
4.3 INTERVJUJI S PRIČAMI	49
4.3.1 Leon Turnšek	49
4.3.2 Herman Küssel - Aco	53
4.3.3 Franci Kindlhofer	54
4.3.4 Silva Puntar	59
4.3.5 Anica Godicelj, rojena Kroflič	60
4.3.6 Jože Geršak	61
V ANKETA	62
VII ZAKLJUČEK	73
VIII LITERATURA	74
PRILOGE	77

KAZALO SLIK

Slika 1: Slovensko domobranstvo	9
Slika 2: Osvoboditev Celja	11
Slika 3: Zemljevid KRIŽEVEGA POTA	12
Slika 4: Kam?	13
Slika 5: K zaveznikom	13
Slika 6: V iskanju svobode	13
Slika 7: Prelaz Ljubelj	13
Slika 8: Zemljevid evidentiranih prikritih grobišč iz leta 2009	14
Slika 9: Kočevske jame	15
Slika 10: Šotori v taborišču	16
Slika 11: Taborišče Vetrinj	16
Slika 12: Pismo iz Vetrinja	16
Slika 13: Kapelica v taborišču	16
Slika 14: Pliberk	17
Slika 15: Pot od Vetrinja do Pliberka	17
Slika 16: Celjska železniška postaja	18
Slika 17: Taborišče Teharje	19
Slika 18: Barake v taborišču Teharje	19
Slika 19: Pismo iz Teharij	20
Slika 20: Danes v spomin vsem umrlim na Teharjah stoji spomenik	20
Slika 21: Posestvo na Petričku	21
Slika 22: Edina znana fotografija Črne vdove	22
Slika 23: Skupinska slika otrok s Črno vdovo skrajno desno	22
Slika 24: Otroci na Petričku	25
Slika 25: Potrdilo za Rozalijo Rajer iz Hrastnika, da lahko na Petričku prevzame svoje otroke ...	26
Slika 26: Štigerjeva vila	28
Slika 27: Frančiška Nerat - Gigica	29
Slika 28: Pismo Ivana Otta	30
Slika 29: 2. b-razred, letnik 1955/1956, in učiteljica Olga Papež	32
Slika 30: Petriček pred vojno	34
Slika 31: Skok	35
Slika 32: Telemark	35
Slika 33: Skakalnica	35
Slika 34: Članek iz Novega tednika, 4. junij 1981	37
Slika 35: Članek iz Novega tednika, 24. maj 1973	37
Slika 36: Smučarska šola v bližini Petrička	38
Slika 37: Odojek	39
Slika 38: Klic narave	39
Slika 39: Dogajanje	39
Slika 40: 1. maj 1993	39
Slika 41: Odprtje Petrička	41
Slika 42: Članek v Novem tedniku, 18. junij 1981	42
Slika 43: Skupina strelcev	42
Slika 44: Izposoja opreme	43

Slika 45: Prikaz referenčnih časov za vse starostne skupine.....	43
Slika 46: Na dan otvoritve trim steze.....	43
Slika 47: Ivan Ott.....	44
Slika 48: Roman Otroci s Petrička.....	44
Slika 49: Članek v Novem tedniku ob projekciji filma, 19. 10. 2007.....	45
Slika 50: Članek ob premieri.....	46
Slika 51: Opis posesti.....	47
Slika 52: Posestvo se danes prodaja na nepremičninah.....	47
Slika 53: V razsulu.....	48
Slika 54: Strelišče.....	48
Slika 55: Pogled od igrišča proti Petričku.....	48
Slika 56: Turnškova starša.....	49
Slika 57: Usoda matere Leona Turnška – transport C, smrt.....	51
Slika 58: Zapisnik o Jožefi Turnšek.....	52
Slika 59: Francijeva mati Zalika, roj. Škornik 1914, leta 1945 izginila v Starem piskru v Celju.....	58
Slika 60: Kindlhoferjevi otroci pred hišo na Hudinji: sestra, starejši brat Kurt in Franci.....	58
Slika 61: Francijeva krušna starša, Marija in Franc Teršek v Mestinju.....	58
Slika 62: Poleti, 1949 ali 1950, v Celju pri fotografu na Teharski cesti.....	58
Slika 63: Levo Ivan Ott, Kindlhoferjev »sostanovalec« na Petričku.....	59
Slika 64: Končni izlet na Šmohor, leta 1960.....	60
Slika 65: Ekскурzija v Maribor, leta 1959.....	60

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Spol anketirancev.....	62
Graf 2: Starost anketirancev.....	62
Graf 3: Število umrlih med drugo svetovno vojno in takoj po njej.....	63
Graf 4: Kraji, povezani s potjo ukradenih otrok.....	64
Graf 5: Vloga Petrička po drugi svetovni vojni.....	65
Graf 6: Poznavanje Črne vdove in njegove vloge na Petričku.....	66
Graf 7: Zadnja vloga stavbe na Petričku.....	67
Graf 8: Stanje stavbe na Petričku danes.....	68
Graf 9: Poznavanje virov o ukradenih otrocih s Petrička.....	69
Graf 10: Poznavanje Štiggerjeve vile.....	70
Graf 11: Samokritična ocena znanja o temi Petrička in ukradenih otrok.....	71
Graf 12: Zanimanje o temi ukradenih otrok.....	72

I UVOD

Vsaka zgodba se enkrat začne. Po navadi je začetek vsake zgodbe miren, nato se v jedru zaplete, konec pa je srečen ali tragičen.

Kako bi opisali zgodbo Petrička? Tako kot sem jo označila v naslovu, od trpljenja do kamenja. Ali ni trpljenje to, da si v otroških letih odtrgan iz rok ljubeče matere? Tako so bili svojim materam v teharskem taborišču odvzeti ukradeni otroci in pripeljani na Petriček. In zakaj kamenje? Če poznamo usodo Petrička danes, nam je odgovor ponujen na dlani. Od Petrička je danes ostala le še gmota kamenja, katerega razvaline skuša prekriti gosto grmičevje. Naslov raziskovalne naloge dopolnjuje tudi risba njene naslovnice, dečka pred tunelom. Na eni strani je kamenje, na drugi deček s kovčkom – trpljenje. Kam vodi železniška proga, poleg katere se nahajajo kamenje in ukradeni otrok? Na Petriček – skupni cilj. V raziskovalni nalogi sem namreč pisala o dveh temah, ki sta povezani.

Besedna zveza *ukradeni otrok* ima več pomenov. Pri raziskovanju sem se osredotočila na otroke, ki so bili po koncu II. svetovne vojne odvzeti staršem v teharskem taborišču. Zgodba teh otrok je v izhodišču popolnoma drugačna od zgodbe otrok, nad katerimi je že med drugo svetovno vojno potekal proces germanizacije in ki so bili povezani s I. osnovno šolo v Celju. V ozadju prvih in drugih otrok je zgodovinski trenutek, ki jih je zaradi različnih ideologij in interesov za vselej zaznamoval ter jim zadal stalne doživljenjske brazgotine. Brezskrbno otroško igro je nadomestilo trpljenje, smeh in veselje pa solze ter žalost.

Kot sem začela, bom končala z zgodbo. Zgodba o Petričku ni navadna zgodba. Je nekaj posebnega, saj se v njej v različnih časovnih obdobjih povezujejo motivi trpljenja, trpkih izkušenj, športnih aktivnosti, veselega druženja, prvomajskega golaža in motivi trenutne klavrne podobe. Upam, da je klavrna podoba tako pogosto omenjenega Petrička res le trenutna in da se bo v prihodnosti srečno končala. Ali se bo?

Zgodba o trpljenju in razvalinah je žalostna, a poučna. Uči nas, da človek svojih napak ne sme ponoviti, da tudi njegova zgodba ne bo tako žalostna, kot je zgodba Petrička.

II O RAZISKOVANJU

2.1 NAMEN NALOGE

Namen raziskovalne naloge je raziskati usodo ukradenih otrok po koncu druge svetovne vojne, predstaviti politične razmere tega časa in posledično »križev pot« do Petrička. Namen je tudi raziskati zgodovino posestva – prikazati Petriček od začetka, ki sega še v čas pred drugo svetovno vojno, do današnjih dni, česar se do sedaj še nihče ni podrobneje lotil. Cilj naloge je tudi z anketo preveriti znanje ljudi različnih starostnih skupin o zgodovini in današnjem stanju Petrička.

2.2 HIPOTEZE

1. *Večina anketirancev ne zna oceniti, koliko Slovencev je umrlo med drugo svetovno vojno in takoj po njej.*

Na Inštitutu za novejšo zgodovino so ocenili, da je med II. svetovno vojno in takoj po njej umrlo 97.500 Slovencev oziroma skoraj 100.000 Slovencev. Podatki sicer ne bodo nikoli popolnoma natančni oziroma žrtev nikoli ne bo možno natančno prešteti, ker niso bile vse vpisane v matične knjige. Ker je podatek okrog 100.000 ubitih Slovencev težko oceniti, menim, da anketiranci približne številke ne bodo poznali.

2. *Večina anketirancev ne zna naštetih dveh krajev, ki so povezani s potjo ukradenih otrok.*

Vetrinj, Pliberk, Celje, Teharje, Šoštanj ... so kraji, s katerimi so se srečevali ukradeni otroci na poti do Petrička. Anketiranci jih poznajo iz vsakdana, vendar predvidevam, da jih v povezavi z obravnavano tematiko ne bodo znali naštetih.

3. *Večina anketirancev bo poznala Petriček in njegovo vlogo taborišča za otroke.*

Ker je Petriček, sploh zaradi svoje pretekle vloge, med Celjani znana zgodovinska točka, predpostavljam, da bodo anketiranci, kljub dolgo zamolčani temi, vlogo Petrička kot taborišča za otroke poznali.

4. *Večina anketirancev bo poznala Črno vdovo.*

Črna vdova je bila vodja taborišča, ki je z otroki ravnala zelo kruto. Ker predstavlja ključen simbol, povezan s Petričkom, domnevam, da jo bodo anketiranci poznali.

5. *Večina anketirancev bo vedela, da je bil Petriček po vojni restavracija in rekreacijsko središče, danes pa je ruševina.*

Vloga Petrička se je z leti spreminjala. Njegova zadnja vloga restavracije in rekreacijskega središča sega v čas, ko je večini od še danes živečih krajšala popoldneve, da so ti svoj čas preživeli aktivno v naravi ali pa se družili s prijatelji ob pijači in jedači. Ker od zaprtja gostilne in propada vseh gostinskih ter športnih objektov še ni minilo veliko časa, predvidevam, da bodo anketiranci poslednjo vlogo Petrička in današnje stanje poznali.

6. *Večina anketirancev ne bo poznala virov, ki obravnavajo usodo ukradenih otrok s Petrička.*

Avtobiografski roman Ivana Ota z naslovom Otroci s Petrička in dokumentarni film z istim naslovom, ki je bil posnet po tem romanu, sta le dva izmed mnogih virov, ki opisujejo povojne usode teh ukradenih otrok. Ker se v javnosti o njih ni veliko govorilo, ljudje usodo teh otrok le bežno poznajo ali jo mešajo z usodo med vojno ukradenih otrok s I. osnovne šole, zato menim, da tudi virov o tej tematiki ne bodo poznali.

7. *Večina anketirancev bo poznala Štogerjevo vilo.*

V zimskem času so otroke s Petrička preselili v Štogerjevo vilo. Stavbo so pozneje porušili in na mestu vile zgradili blokovsko naselje. Čeprav vila že dolgo ne stoji, menim, da je zaradi svoje veličastne podobe med ljudmi vseeno poznana.

2.3 POTEK DELA

Ideja za izdelavo raziskovalne naloge, ki bi prikazala usodo ukradenih otrok s Petrička in zgodovino Petrička, je v meni tlela že dlje časa. Spomnim se, da sem se v otroštvu s starši večkrat odpravila do takrat že razpadajočega Petrička. Ruševine so mi dale navdih, da sem o zgodbi začela poizvedovati in razmišljati. Želela sem namreč vedeti, kaj vse se je dogodilo na tem kraju. Ko sem odrasla in pridobila malo več znanja, sem vedela, da so v Celju obstajali otroci, ki so jih odpeljali v Nemčijo. Menila sem, da so to bili otroci s Petrička, zato se v zgodbo nisem poglobljala. Na začetku letošnjega šolskega leta pa so me zasrbeli prsti, da bi izdelala raziskovalno nalogo. Dolgo sem premišljevala, o čem bi pisala. Spomnila sem se ruševin in zgodbe, o kateri sem premišljevala že v svojem otroštvu. Tako sem našla svojo raziskovalno temo in raziskovanje se je začelo. Raziskovanje sem začela z načrtom, v katerem sem določila, kaj želim raziskati. Postavila sem hipoteze, ki so se navezovale na anketo. Z njo sem želela preveriti, kako anketiranci poznajo usodo ukradenih otrok s Petrička in sam Petriček. Zatem sem začela iskati vire v različnih inštitucijah in ti so bili osnova za zapis teoretičnega dela. V njem sem zajela kratek pregled povojnih razmer na Slovenskem in Celjskem, »križev pot« otrok s Petrička oziroma kako so na Petriček sploh prišli, življenje in razmere na Petričku ter Štigerjevo vilo. V praktičnem delu sem opravila intervjuje s tremi pričami – ukradenimi otroki. Pogovarjala sem se tudi s profesorico dveh teh otrok in njuno sošolko. Tako sem si lahko ustvarila živo podobo dogajanja in se vanj še bolj vživela. Nadaljnje raziskovanje sem namenila Petričku. Raziskala sem Petriček kot taborišče za otroke, pred- in povojno restavracijo in rekreacijsko središče za prebivalce Celja in okolice. Izvedla sem anketo, v obliki grafikonov in zapisov pa sem analizirala ter predstavila njene rezultate in ovrednotila hipoteze. Del mojega raziskovanja vključuje tudi na žalost kruto resnico o stanju Petrička danes. Na mestu v drugi polovici 20. stoletja tako priljubljenega rekreativnega centra nas danes pozdravljajo le še ruševine in gmote kamenja ter lesa. Ti ostanki molčijo, ljudje pa ohranjajo spomine in zgodbe, ki so jih doživeli in jih nosijo v sebi. Nekatere sem povabila k sodelovanju. Bili so prijazni in zgodbe ter spomine delili z mano. Nekaj teh zgodb sem zapisala in jih podkrepila z različnimi viri, ki sem jih tudi dosledno navedla. Viri, kot so Ottov roman, dokumentarni film in navsezadnje tudi moja raziskovalna naloga, so dragocenosti, ki skrbijo, da se usoda po vojni ukradenih otrok in Petrička, ki je bil desetletja množično obiskovan zaradi rekreacije in druženja, ne bo nikoli pozabila.

2.4 ISKANJE VIROV

Moja raziskava je temeljila na šestih ustnih virih, s katerimi sem opravila dragocene intervjuje. Gospod Franci Kindlhofer mi je zaupal tudi tri poglavja njegovega romana, ki še nastaja, o kruti izkušnji s Petrička. Za izdelavo raziskovalne naloge sem poleg prič uporabila še veliko virov, ki sem jih pridobila v Osrednji knjižnici Celje, Muzeju novejših zgodovine Celje, Zgodovinskem arhivu Celje, na Športni zvezi Celje in preko svetovnega spleta. Preko dLib sem pregledala mnogo izvodov slovenskih in nemških časopisov. Z iskanjem informacij po številnih časopisih, to je bil pri raziskovanju najtrši oreh, sem raziskala vlogo Petrička kot restavracije pred vojno in po njej, kar je prekinil mračni povojni dogodek, ko se je Petriček znašel v vlogi taborišča za otroke. Vlogo restavracije in rekreacijskega središča po vojni sem raziskala tudi z intervjujema z gospodom Jožetom Geršakom in mag. Hasanom Ibrićem. Z mentorjema smo opravili veliko telefonskih klicev in se tako povezali z ljudmi, ki so bili bogat vir uporabnih informacij. Vsi uporabljeni viri in literatura so navedeni na koncu raziskovalne naloge.

III TEORETIČNI DEL

3.1 POVOJNE RAZMERE NA SLOVENSKEM

»Ko zver poginja, je nevarna bolj kot kadar prej.«¹

Slovensko domobranstvo je bilo ustanovljeno po italijanski kapitulaciji na pobudo Friedricha Rainerja, vrhovnega komisarja za Jadransko primorje. Domobranstvo je nastalo, enako kot vaške straže, kot odziv na napade partizanov. To je bila organizacija, ki je nasledila vaške straže. Jeseni 1944 je bilo približno 13.500 domobrancev. Pravna podlaga je bila Uredba o vzpostavitvi deželnih samozaščitnih enot v Operacijski coni Jadransko primorje z dne 6. decembra 1943, ki je z veljavnostjo za nazaj začela veljati 1. oktobra 1943. Domobranstvu je bila s tem dodeljena naloga vzdrževanja javne varnosti in reda, torej opravljanje policijske službe. Domobranstvo je nemško pravo označilo kot vojaško službo pod poveljstvom nemške policije. Imeli so lastno zastavo, oznake činov in grb. Pod pritiskom Nemcev so 20. aprila 1944 prisegli zvestobo Hitlerjevi Nemčiji in za cilj sprejeli uničenje komunizma.²

Leto 1945. Med italijansko in nemško okupacijo je jedro slovenskih domobrancev bilo vojno proti partizanom. Oblast so postopoma prevzemali komunisti. Ker so partizani v okviru svojih akcij ubili več dejanskih in domnevnih sovražnikov Narodno osvobodilnega boja in ker je bil zaradi njihovih manevrov pogosto v nevarnosti tudi slovenski kmet, je prišlo do organiziranega sistema vaških straž, ki so se po kapitulaciji Italije leta 1943 reorganizirale v slovensko domobranstvo. Sprejeli so okupatorjev način oziroma organizacijo bojevanja in njihovo orožje, vendar se je vojna obrnila v prid zaveznikov, ki so od teheranske konference podpirali jugoslovanske partizane pod vodstvom Josipa Broza - Tita. Rdeča armada je zavzela Beograd, nemška vojska pa se je umikala. Narodni odbor, ki so ga sestavljali politiki, ki niso želeli komunistične države, je 3. maja 1945 sklical slovensko narodno predstavništvo (parlament), ki naj bi vodilo na novo razglašeno narodno državo Slovenijo.³ Bila bi sestavni del demokratične in federativno urejene Jugoslavije.⁴ Predsednik je postal France Kremžar, ki je bil predvojni odposlanec v jugoslovanskem parlamentu. V tistem času je bilo partizansko komunistično vodstvo s svojim revolucionarnim bojem tik pred zmago in oblasti ni nameravalo več izpustiti iz rok. Ker so se Nemci umikali, zavezniki pa podprli Tita, domobranci niso imeli nobenega upanja več. Parlament je sestavil spomenico za zaveznike, s katero je želel legitimizirati domobransko vojsko, vendar se je obdržal samo en dan.⁵ V teh dneh so se umaknili slovenski domobranci in slovenski četniki na Primorskem, ki so bili pod poveljstvom generala Ivana Prezlja, preko Soče v Italijo.

¹ Citirano: Corsellis in Ferrar, 2006, str. 19.

² Blumenwitz, 2005, str. 102.

³ Corsellis in Ferrar, 2006, str. 19-20.

⁴ Grum in Pleško, 1991, str. 15.

⁵ Corsellis in Ferrar, 2006, str. 19-20.

Z njimi so se umaknile tudi ostale nacionalne sile pod poveljstvom generala Damjanovića, pomočnika Dražeja Mihajlovića, in Liški četniški korpus pod poveljstvom vojvode Dobroslava Jevdjevića.

Ukaz za umik 15.000 mož je dal general Damjanović 29. aprila, Sočo pa so prekoračili 1. maja 1945. S tem je Narodnemu odboru za Slovenijo ostalo na razpolago 13.000 slovenskih domobrancev in četnikov, 3.000 srbskih dobrovoljcev in 500 četnikov iz Like. Poveljnik slovenskih domobrancev je bil tedaj general Franc Krenner. Ta je dal 4. maja povelje za umik ljubljanskih domobrantskih edinic. Tisoč slovenskih civilnih beguncev se je moralo umakniti na Gorenjsko in pozneje na Koroško.⁶ Pot beguncev je opisana v poglavju »Križev pot« do Petrička.

V letu 1943 se je torej tehtnica začela obračati v prid zaveznikov in partizanov, njihovo število se je povečevalo. Istočasno so pripadniki NOB sistematično gradili novo »ljudsko« oblast, ki bi zavladovala po vojni, saj je bil s predvojno Jugoslavijo le redkokdo zadovoljen. Na okupiranih ozemljih so podtalno delovali krajevni odbori OF, na osvobojenih pa so ustanavljali narodno-osvobodilne odbore (NOO), ki so se potem združevali v okrajne in okrožne odbore, najvišje pa je bil Slovenski narodnoosvobodilni odbor, ki se je pozneje preimenoval v narodnoosvobodilni svet (SNOS). Ta svet je oktobra 1943 organiziral zbor odposlancev slovenskega naroda v Kočevju, kjer so imenovali delegate za udeležbo na zasedanju AVNOJ v Jajcu, 29. novembra 1943. AVNOJ – Protifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije je bil v tistem času skupno politično telo bodoče oblasti vseh jugoslovanskih narodov. Avnoj je v Jajcu izvolil začasno vlado in sklenil, da bo Jugoslavija po vojni federativno urejena, vladi v Londonu so odvzeli pristojnosti, Josipa Broza - Tita pa so razglasili za maršala in vrhovnega poveljnika vojske. Komunistična partija Jugoslavije, ki je ves čas stala za partizanskim bojem južno od NDH, je 1944 začela organizirati Enotno ljudsko fronto Jugoslavije, v kateri so sicer sodelovale tudi nekomunistične stranke, vendar je hegemonijo vseskozi imela KPJ. Zavezniški Britanci so v tem času popolnoma odrekli podporo četnikom in še bolj podprli partizane, hkrati pa so pritiskali na začasno vlado, naj končno prične sodelovati s partizani. To je junija 1944 privedlo do podpisa sporazuma Tito-Šubašić, ki je predvideval oblikovanje skupne vlade, za novo Jugoslavijo pa sicer tudi demokracijo in svobodo govora ter lastnine. Istočasno je AVNOJ že pripravljaj zakonodajo za poddržavljenje premoženja. Enotna vlada je bila imenovana 7. marca 1945 z nalogo, da pripravi volitve v ustavodajno skupščino. Na bojišču sta od septembra 1944 združeni partizanska vojska in Rdeča armada osvobajali jugoslovansko ozemlje. Slovensko ozemlje (z izjemo Prekmurja) so osvobodili partizani sami v celoti spomladi leta 1945. Dne 9. maja 1945 je Nemčija kapitulirala, vendar so zadnji boji na Poljani na Koroškem potekali še 15. maja. Tri dni pozneje je bila dokončno razpuščena tudi slovenska partizanska vojska. 5. maja pa je bila v Ajdovščini imenovana Narodna vlada Slovenije, ki je kot izvršilni organ nadomestila SNOS.⁷

Pred volitvami v ustavodajno skupščino je nova vlada izdala volilni zakon, ki je volilno pravico odrekal vsem tistim, ki so prej sodelovali z nekdanjim okupatorjem, ki so okupatorja podpirali s civilnim ali političnim služenjem ali ki so bili člani kulturbunda in drugih fašističnih organizacij. Voliti je bilo možno le Ljudsko fronto. Ustavodajna skupščina, voljena po volitvah, je bila sestavljena iz 69 odstotkov komunistov. Prvič so se sestali 29. novembra 1945 in s tem razglasili Ljudsko republiko Jugoslavijo.

⁶ Grum in Pleško, 1991, str. 15.

⁷ Dolenc, 2002, str. 156–158.

Pri volitvah 11. novembra 1945 so namreč oddajanje glasov nadzorovali pripadniki tajne policije, rezultati pa so bili prirejeni v prid komunistov.⁸ Ljudska republika Jugoslavija je bila po svoji ustavi zvezna ljudska država republikanske oblike, skupnost enakopravnih narodov, ki so na osnovi pravice do samoodločbe, vključeno s pravico do odcepitve, izrazili svojo voljo, živeti skupno v federativni državi.⁹ Republiška skupščina v Ljubljani je prvo slovensko ustavo sprejela leto dni zatem (1947).¹⁰ Oblast v novi Jugoslaviji je v rokah trdno držala komunistična partija in na takšne ter drugačne načine takoj po vojni še nekaj časa uvajala socializem po sovjetskem vzoru. Veselje ob koncu druge svetovne morije so skalili politični procesi, ko so dejanske in domnevne nasprotnike režima obsojali na smrt ali dolge zaporne kazni, izvensodni poboji domobrancev in tistih, ki so z njimi pobegnili na Koroško. Izvajalo se je podržavljanje lastnine, agrarna reforma ipd.¹¹ Poboji in pot teh beguncev so podrobneje opisani v poglavju »Križev pot« do Petrička.

Slika 1: Slovensko domobranstvo

(Vir: <https://fototekamnzs.com/2015/09/14/slovensko-domobranstvo/>, 13. 2. 2018)

⁸ Blumenwitz, 2005, str. 128.

⁹ Blumenwitz, 2005, str. 129.

¹⁰ http://mss.svarog.si/zgodovina/4/index.php?page_id=8413 (11. 2. 2018).

¹¹ Dolenc, 2002, str. 206.

3.2 POVOJNE RAZMERE NA CELJSKEM

Nemška zimska ofenziva konec leta 1944 in v začetku leta 1945 je v veliki meri prizadela organizacijo osvobodilnega gibanja tudi na Celjskem. Ujetih je bilo veliko aktivistov celjskega okrožja, nekateri so bili razhajkani, pojavljala sta se nedisciplinarnost in skrivaštvo. Zaradi tega je bilo že leta 1945 reorganizirana in spremenjena vodstvena ter kadrovska struktura odporniške mreže. Dogajanje se je odrazilo tudi na prebivalcih. Že prej večinoma OF naklonjeno prebivalstvo je dodatno demoraliziralo še obešanje na Frankolovem. Jedro terencev in političnih delavcev v okraju Celje-mesto je vendarle ostalo neokrnjeno, varno prezimilo in pridobivalo nove sodelavce ter sodelovalo z organizacijami OF. S tem je bila z dnem 15. aprila 1945 organizacija OF Celje-mesto že zelo dobro strukturirana in razširjena. Najaktivnejša organizacija je bila Zveza slovenske mladine. Bila je organizirana v desetih odborih in je zajemala več kot 50 odstotkov slovenske mladine, ki je bila aktivna predvsem pri propagandnih akcijah in je bila pripravljena na sabotaže ter večje akcije. Poleg nje so delovale še Slovenska protifašistična ženska zveza (SPŽZ) s 144 članicami v 34 odborih, odbor Rdečega križa, Delavska enota (DE) in Narodna zaščita (NZ). Prav Narodna zaščita je imela pomembno vlogo pri prevzemu oblasti. V pomembnejših delih mesta in celjskih podjetjih ter tovarnah je namreč imela svoje zaupnike, ki so se skupaj s svojimi pomočniki in drugim članstvom pripravljali na razoroževanje sovražnika, vzdrževanje javnega reda ter zavarovanje objektov. Od Jugoslovanske in Rdeče armade se je predvidevalo, da bosta osvobodili Celje, vendar se to ni zgodilo. Okupacijski aparat je začel propadati, skozi Celje pa so se pomikale kolone umikajoče se nemške armade, kvizlinških enot in civilistov. Ko se je razširila novica, da je razpadel zadnji odsek nemške fronte na Balkanu, se je Okrajni odbor OF Celje-mesto odločil, da bo 8. maja zjutraj začel s prevzemom oblasti. Okrog 8. ure zjutraj se je industrialec Westen s svojim avtom, na katerem je bila položena jugoslovanska zastava z rdečo zvezdo, odpeljal v mesto. V mestu je vladal kaos. Povsod se je trlo sovražne vojske vseh barv. Stanje je bilo negotovo tudi na celjskem magistratu. Tam so nadzor prevzeli ustaši, ki niso le pristali na predajo in razorožitev, temveč so do večera aretirali tudi nekatere partizanske pogajalce. Tega dne sta v Celje prispela Milica Gabrovec - Lenka, članica okrožnega odbora OF in komiteja KPS, ter Cveto Vidovič - Gorski, pomočnik komisarja Kamniško-zasavskega odreda. Okrožni odbor OF ju je zadolžil, da skupaj z okrajnim odborom OF v Celju prevzameta oblast. Čeprav je Nemčija uradno kapitulirala z 8. na 9. maj in je to pospešilo odhod sovražne vojske iz Celja, so pogajanja o predaji in razorožitvi potekala še ves 9. maj. V mesto je zvečer prispel del štaba 4. operativne cone in nekateri člani Okrožnega komiteja KPS. Naslednjega dne je bilo zaradi tega vzpostavljeno mestno vojaško poveljstvo (»komanda mesta«), okrog pol petih pa je v Celje prispela Šlandrova brigada kot prva partizanska operativna enota. Množica jih je sprejela z navdušenjem. Sledili sta še Zidanškova in Prekmurska brigada ter še istega dne je Generalštab JLA v svojem dnevnom povelju razglasil, da je Celje osvobojeno. V Unionski dvorani je bil zvečer prvi pravi veliki miting. Tam sta igrala Sancinov simfonični orkester in železničarska godba na pihala. 10. maj 1945 lahko označimo za datum konca nemške okupacije Celja, ne pa tudi konca vojne na Celjskem. V bližini mesta so se še nekaj dni namreč potikale kolone sovražne vojske in civilistov.¹²

¹² Kregar, 2009, str. 135–140.

Del se jih je predalo enotam vojske, narodne zaščite in oboroženih meščanov, veliko pa si jih je, tudi s silo, zagotovilo prehod na Koroško.¹³ Po dobrih štirih letih brutalne nemške okupacije je bilo mesto ob Savinji ponovno v slovenskih rokah, s cvetjem, zastavami in pristrčno dobrodoščico pa so osvoboditelje pričakali tudi prebivalci drugih krajev na celjskem območju.¹⁴

Oblast v Celju je po tem prevzela nova politična garnitura, ki je izhajala iz organov Osvobodilne fronte, ki so bili oblikovani že med vojno. Mesto Celje je do avgustovskih volitev v narodnoosvobodilne odbore vodil okrajni odbor OF Celje-mesto. Na čelu je bil najprej Klančičar, nato Gabrovčeva. Na nižji ravni so organe oblasti predstavljali krajevni in četrtni odbori OF. Njeni vodilni predstavniki so bili v glavnem tudi partijski funkcionarji.¹⁵

Po prevzemu oblasti je nova revolucionarna oblast začela z maščevanjem nad sodelavci okupatorja in ostanki nemške manjšine. Velikokrat se je zgodil obračun le z domnevnimi nasprotniki novega režima ter »razrednimi« sovražniki. Obračun z Nemci se je začel že 8. maja zvečer in v naslednjih tednih zajemal okraje Brežice, Celje-mesto, Celje-okolica, Gornji Grad, Kozje, Krško, Laško, Sevnica, Slovenj Gradec, Slovenske Konjice, Šmarje pri Jelšah, Šoštanj, Trbovlje in Žalec. Do konca maja 1945 je bilo aretiranih okrog tisoč oseb, od tega izpuščenih 45, v zapore in na nadaljnje zaslišanje pripeljanih 270, okrog 300 pa odpeljanih v Teharje. V celjskem okrožju je bilo maja 1945 likvidiranih 177 oseb, v celjskih zaporih še 45. Prvi sodni proces proti sodelavcem okupatorja in vojnim zločincem je bil v Celju v začetku julija 1945, do konca meseca pa jih je bilo še okrog sto. Kazni so bile izguba narodne časti – izguba državljanskih in političnih pravic, prisilna dela ter delna ali popolna zaplemba imetja v korist države.¹⁶ Pobiti so bili vsi Nemci, ki niso pobegnili, njihova podjetja in trgovine so bili zaplenjeni in nacionalizirani. Nič boljše se ni godilo slovenskim trgovcem, kaznovani so bili celo nekateri, ki so NOB podpirali. Takšna nesrečna usoda je v Celju doletela na primer trgovca Rudolfa Stermeckega.¹⁷

Slika 2: Osvoboditev Celja (Vir: Kregar, 2009, str. 141)

¹³ Kregar, 2009, str. 137–140.

¹⁴ Kregar, 2009, str. 140.

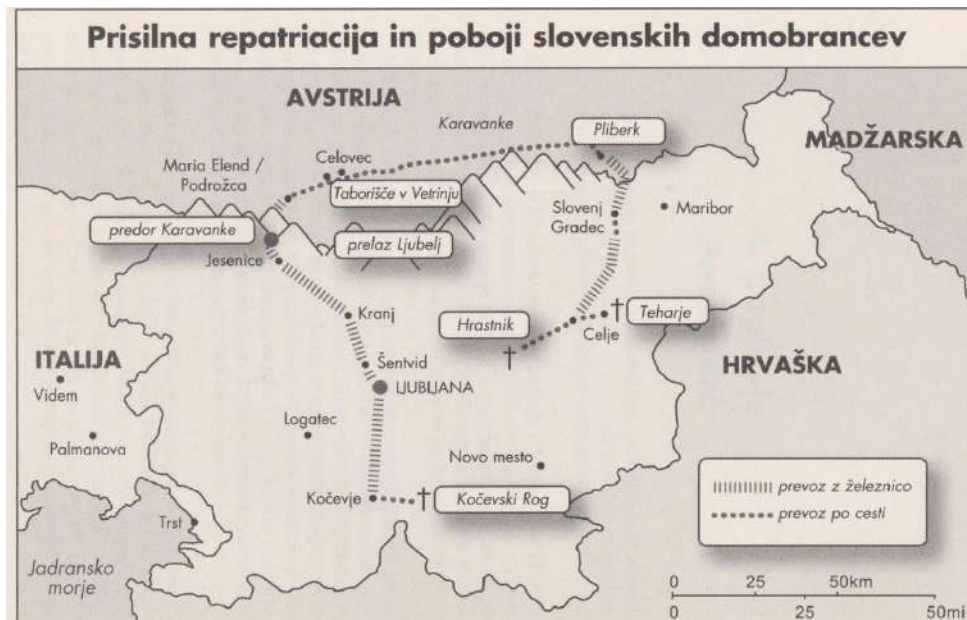
¹⁵ Kregar, 2009, str. 140 in 142.

¹⁶ Kregar, 2009, str. 142–145.

¹⁷ Kregar, 2005, str. 135–154.

3.3 »KRIŽEV POT« DO PETRIČKA

»Kaj je moglo biti v duši človekovi, da je bil zmožen nasilja teme?« (Pavlinka K. Kocman)

Slika 3: Zemljevid KRIŽEVEGA POTA (Vir: Corsellis in Ferrar, 2006)

Maj 1945. V prvem tednu maja je zaradi komunistične grožnje iz Slovenije na Koroško zbežalo okrog devet tisoč slovenskih beguncev, predvsem kmečkega prebivalstva. Med njimi so bili ljudje, ki so med vojno tako ali drugače sodelovali z okupatorjem ali pa so preprosto menili, da njihove prihodnosti ni v novonastajajoči komunistični državi. Tja se je umaknilo tudi okrog dvanajst tisoč domobrancev. Večina jih je na pot odšla preko Ljubelja. Tako civilni kakor vojaški domobranci so prišli na Koroško, da bi se prijaviли angleškimi zavezniškimi oblastem in jih prosili za varstvo ter preskrbo, pozneje za azil. 11. maja 1945 se je general Krenner, poveljnik domobrancev iz Borovelj, z gospodom Kranjcem odpeljal v Celovec in se najavil angleškemu vojaškemu poveljstvu. Dobil je pobudo za premik domobrancev čez Dravo do vojaškega taborišča v Vetrinju. To se je izvršilo 12. maja. Istega dne proti večeru so se torej na polju pri Vetrinju zbrali slovenski civilni begunci v bližini vojaškega taborišča, v katerem so bili že domobranci, srbski prostovoljci, četniki, vlasovci in nemški vojni ujetniki. Njihovi tovariši, ki se na pot niso odpravili pravočasno, so bili seveda zadržani v Sloveniji in bili obsojeni ali pobiti. V drugi polovici maja se je začelo govoriti o odhodu srbskih in slovenskih vojakov v Italijo. Prvi so bili odpeljani Srbi in Črnogorci.¹⁸

¹⁸ Korošec, 1994, str. 29, 30, 32.

Slika 4: Kam?
(Vir: Korošec, 1994, str. 44)

Slika 5: K zaveznikom
(Vir: Korošec, 1994, str. 45)

Slika 6: V iskanju svobode
(Vir: Korošec, 1994, str. 45)

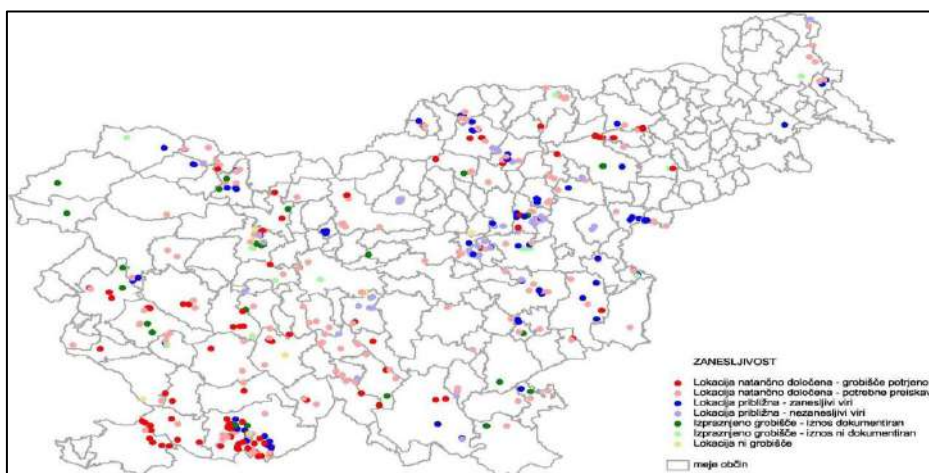

Slika 7: Prelaz Ljubelj
(Vir: Korošec, 1994, str. 44)

Angleški poveljniki so 27. maja 1945 začeli vračati ljudi s taborišča jugoslovanskim oblastem. Angleži so ukaz o vračanju izdali v tajnosti, ljudem so dejali, da jih peljejo v Italijo, kjer bo zanje boljše poskrbljeno. Zadnji transport je bil izvršen 31. maja. Vrnjenih naj bi bilo 12.000 ljudi, ki so jih obravnavali še skupaj z 2000 ostalimi, ki niso uspeli pobegniti na Koroško. Organizacija za zaščito naroda (OZNA) in Korpus narodne obrambe Jugoslavije (KNOJ) sta te ljudi spravila v taborišča in zapore, največ v nekdanje škofove zavode v Šentvidu pri Ljubljani in v nekdanji nemški center za predvojaško vzgojo na Teharje pri Celju. Vse begunce so razdelili v skupine A, B in C. Najštevilčnejšo skupino so poslali »v smrt« oziroma jih likvidirali, manjša je bila dana vojaškemu sodišču, mladoletne pa so ob amnestiji izpustili. S tovornjaki so begunce iz zbirnih taborišč odpeljali na kraje, kjer so jih likvidirali. Umori so se dogajali v kraških jamah, protitankovskih jarkih, rudniških jaških in v izkopanih jamah.¹⁹ Še danes ni znana natančna številka prikritih morišč v Sloveniji. V letu 2006 je bilo evidentiranih 410, pričakujejo pa še od 150 do 200 novih lokacij.²⁰

¹⁹ Nečak, 2003, 244 in 245.

²⁰ <https://www.rtv slo.si/slovenija/huda-jama-je-bila-prehuda-po-drzavi-se-vedno-stotine-neoznacениh-grobisc/359553> (1. 2. 2018).

Slika 8: Zemljevid evidentiranih prikritih grobišč iz leta 2009
 (Vir: <https://www.rtv slo.si/slovenija/huda-jama-je-bila-prehuda/>, 13. 2. 2018)

Najpretnostljivejša morišča so v kočevskih jamah – na začetku Roga, v okolici Divače in Logatca, Pivke, Postojne, Rakitne in v Beli krajini.

Med najbolj znanimi rudniškimi jaški in razpokami, kjer so pobijali ljudi, so območja Laškega prek Hrastnika do Trbovelj. Primer morišča je jašek sv. Barbare v Hudi jami pri Laškem. Znan je tudi Krištrandol pri Hrastniku, opuščen rudnik Pečovnik pri Celju in rudniške razpoke na hribu Gorice nad Šoštanjem.

Za grobišča so uporabili tudi protitankovske in druge izkopane jarke, ki so jih med vojno uporabljali Nemci za obrambo, npr. jarek med Dobovo in Brežicami, jarek od Teharij do osnovne šole na Golovcu in druge.²¹

Po podatkih, ki jih je zbral Inštitut za novejšo zgodovino Slovenije, naj bi bilo od konca vojne pa do januarja 1946, ko se je zgodil zadnji večji poboj v Slovenski Bistrici, umorjenih nekaj manj kot 15.000 Slovencev. V 2. svetovni vojni ali zaradi nje je padlo 98.000 Slovencev. Od tega jih je bilo 15.000 zunajsodno pomorjenih po vojni. Ti so bili predvsem slovenski domobranci, v manjši meri tudi civilisti.²² Velika večina grobišč še ni urejenih, ljudje torej še po sedemdesetih letih nimajo dostojnega groba. Povojni poboji so še danes boleča zgodovinska, žal pa prevečkrat tudi politična tema, ki še dandanes onemogoča, da bi se slovenski narod popolnoma spravil med sabo in zdravo zadihal.

V naslednjih podpoglavjih so podrobneje opisani vsi kraji, ki so jih koroški begunci, s tem pa tudi večina otrok s Petrička, prehodili na svoji poti.

²¹ Plohl, 2009, str. 19 in 20.

²² <https://www.rtv slo.si/slovenija/huda-jama-je-bila-prehuda-po-drzavi-se-vedno-stotine-neoznacениh-grobisc/359553> (1. 2. 2018).

Slika 9: Kočevske jame (Vir: <http://nova24tv.si/> / 2017/05/poboji.jpg/, 13. 2. 2018)

3.3.1 Vetrinj

Vas Vetrinj se nahaja južno od Celovca.²³ Lahko jo označimo kot vezni člen med medvojno komunistično revolucijo in protirevolucijo kot odgovorom nanjo ter med povojnimi pomori.²⁴ Proti vzhodu in severu jo obkrožajo rodovitna polja, na zahodu pa smrekov gozd. Na vzhodnem koncu vasi se nahaja staro obzidje nekdanjega samostana. Na širokem polju, kjer sta pred tem plapolala mlado žito in detelje, so se nahajali raznovrstni šotori, nad njimi so plapolale slovenske zastave. Na levi strani so bile dolge vrste vojaških šotorov, razdeljenih na posamezne skupine: polki, bataljoni, čete, vodi. Na desni strani so si civilisti uredili svoje »koče«. Nizke, različnih oblik, zakrpane s šotorkami, deskami in smrekovim lubjem, naslonjene druga na drugo. V taboru sta vladala čistoča in red, za to so skrbele starešine. Civilisti so bili razdeljeni po občinah, ob glavnih poteh pa so bile oznake. Na travniku se je paslo govedo, konji, mule, med njimi so se podili otroci. Na preprostemu vozu so postavili oltar. Čez voz so bile položene deske, na njih pa sveči in križ. Levo ob oltarju je domobranska godba spremljala prihajajočo vojsko, na desni strani je bil prostor za pevce.²⁵ V Vetrinju je bilo skupaj 18.000 Slovencev, odstotek slovenskega prebivalstva.²⁶ 14. maja 1945 je slovensko civilno begunsko taborišče v Vetrinju v imenu vojaške uprave prevzel kanadski major P. H. Barre.²⁷

Iz Vetrinja so proti koncu maja transporti z domobranci odhajali v dveh smereh. Prva smer je bila na Področčico, druga pa v Pliberk. Cilj tistih iz Področčice so bila množična morišča v Kočevskem rogu, Poljanski dolini in Podutiku. Iz Pliberka so domobrance vozili na morišča v teharske gozdove pri Celju in v jame okoli Hrastnika ter Trbovelj. V nadaljevanju bo opisana pot v Pliberk.²⁸ Z vrnjenimi domobranci je odšlo iz Vetrinja v Pliberk tudi okrog 500 do 600 civilnih beguncev, večinoma sorodniki domobrancev, njihove žene, otroci, starši in dekleta.²⁹

²³ Korošec, 1994, str. 46.

²⁴ <http://www.zalozba.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/59-44-CerkevDoma-10/> (13. 2. 2018).

²⁵ Korošec, 1994, str. 46 in 47.

²⁶ <http://www.zalozba.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/59-44-CerkevDoma-10/> (13. 2. 2018).

²⁷ Korošec, 1994, str. 30.

²⁸ Leljak, 2013, str. 83.

²⁹ Leljak, 2013, str. 151.

JEREMIJA KALIN

Pismo v Vetrinji

Že vstopili so v kamijone,
ko nekdo pokliče: "Tone,
pismo zdama!" — Cez Ljubelj
je pribežal kum Mihel,
dá mu ga... Kamijon zdravi...
Tone bere:

"Dragi mi!
vesela sem, da šel si v svet:
so v Lešah jih ubili pet,
pri nas so preiskali vse,
grozili nam — res, težko je —
a hvala Bogu! ni Te tu —
zahvali se še Ti Bogu!
S poljubom Te čakala bom,
z otrokom, da se vrneš v dom...
vsa zvesta... žena..."

In dodatek:
"Še jaz besed par, dragi atek!

Da na Koroškem si, je vsa
vesela rekla mamica.

Tako zdaj veva, da si živ:
Ko bo ta strašni čas minil,

se vrnil boš in boš oral,
in jaz Ti bom voliče gnal,

skup bova ukala čez klance,
da bo odmevalo v Gorjance,
nič več ne bo me strah gozdov,
saj s Tabo hodil bom domov...

Tvoj sinček Tonček..."
Voz drevi...

Solzné so Tonetu oči —
ne vidi nič in ne vé nič,
zakaj je Jož zaklel: "Hudič!"

zakaj stoji kamijon... V vagon
so strpani že Jož... in on...

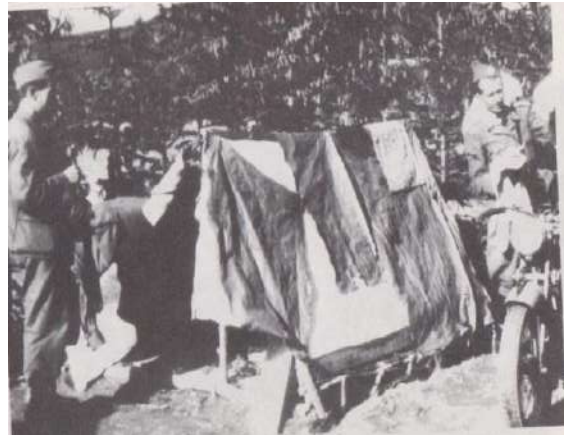
vsa vas... vsa srenja... ves okraj...
domov se vračajo... nazaj

v Gorjance... v Dol... v Kočevski Rog...
Tam legli so... Gozd vseokrog...

Od tam zdaj Tone zre domov,
ko Tonček goni par volov.

Se sinu zdi, da nekdo uka —
kot jok je klic... še, v gozd ne upa...

še čeka z mamico doma,
da prišel oče bo iz sveta...

Slika 10: Šotori v taborišču
(Vir: Korošec, 1994, str. 49)

Vetrinjsko polje 1945

Janko Tavčar

Slika 11: Pismo iz Vetrinja
(Vir: <https://pbs.twimg.com/media/>, 15. 2. 2018.)

Slika 12: Taborišče Vetrinji
(Vir: <http://arhiv.gorenjskiglas.si/maja-1945-beg-v-neznano/>, 7. 3. 2018)

Verski obredi so bili pomemben del taboriščnega življenja. «Naša dekleta so napletle vencev in okrasile glavni oltar... Praznik navdaja naše duše s trdnim, neomejnim zaupanjem in tolažbo.» je napisal Pernišek.

Slika 13: Kapelica v taborišču
(Vir: Corsellis in Ferrar, 2006, str. 155)

3.3.2 Pliberk

Pliberk je mesto na Koroškem v Podjurski dolini. Slovenski domobranci, njihovi svojci in drugi civilisti so bili v Pliberk iz Vetrinja vrnjeni 28., 29., 30. in 31. maja 1945.³⁰ Slovenski Narodni odbor je za izdajo izvedel šele 30. maja 1945.³¹ Britanska armada v Avstriji je istočasno poslala 45.000 predanih kozakov sovjetski Rdeči armadi, 14.000 Srbov in Hrvatov pa novi Jugoslaviji. Pri kozakih je bilo za premik potrebno uporabiti silo, Srbe, Hrvate in Slovence pa so pretentali s prevaro. To je bila obljuba, da jih bodo odpeljali v boljše opremljeno taborišče v Palmanovo v Italiji, zahodno od Trsta.³² Na angleških tovornjakih ali vozovih s konjsko vprego so transporti domobrancev torej prihajali na prazno železniško postajo. Tam so potekale množične predaje domobrancev jugoslovanskim partizanom. Pred postajo so morali vrnjeni izstopiti in so bili pregledani. Še poslednjič so jim vzeli morebitno skrito orožje. Po pregledu so jih razvrstili v skupine od 80 do 100 moških. S stražo so jih vodili na železniško postajo, kjer so jih angleški oficirji predali partizanskim vojakom. Nato so jih strpali v živinske vagonne in vlak je odpeljal.³³ Vlak je svojo pot nadaljeval skozi Slovenj Gradec, Mislinjo in Velenje v Celje; nekatere pa so preko Dravograda in delno tudi preko Maribora prepeljali v Celje. V Slovenj Gradcu, nekajkrat tudi v Mislinji, so razdelili posamezne transporte v komunistom odgovarjajoče skupine.³⁴

Slika 14: Pliberk
(Vir: <https://hr.wikipedia.org/wiki/> 15. 2. 2018)

Na polju križ stoji. Na Koroškem pravijo vsakemu znamenju križ. Zadaň smihel, tojstna fara škofa dr. Rožmana. Na hričku cerkev sv. Katarine, ki jo je posvetil škof. Slomšek. Po tej cesti, ki pelje mimo križa, so vozili domobrance iz Vetrinja na pliberški kolodvor, odkoder so šli v smrt.

Slika 15: Pot od Vetrinja do Pliberka
(Vir: <https://pbs.twimg.com/>, 15. 2. 2018)

³⁰ Leljak, 2013, str. 83.

³¹ Korošec, 1994, str. 32.

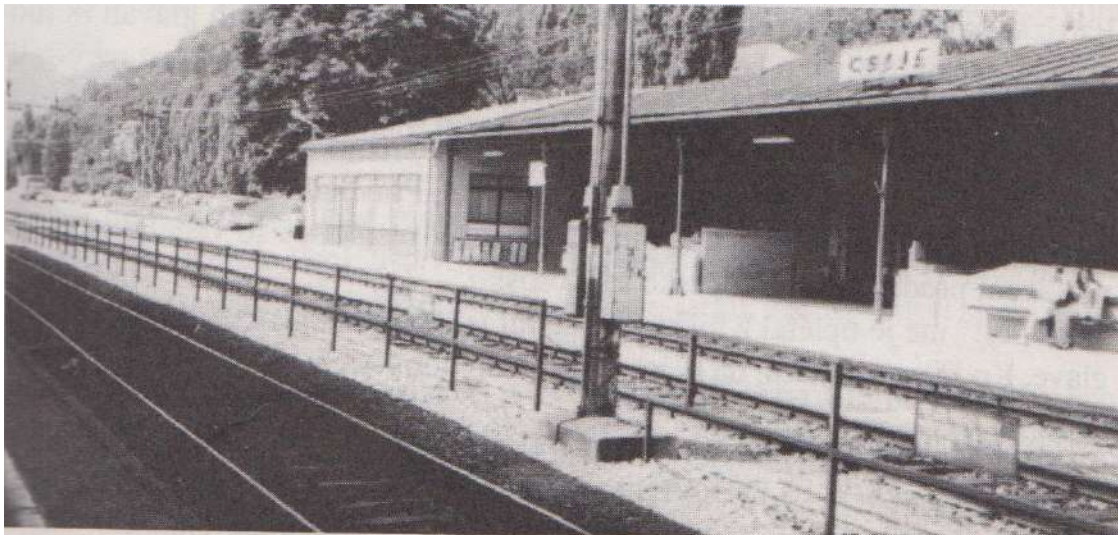
³² Corsellis in Ferrar, 2006, str. 65 in 66.

³³ Leljak, 2013, str. 83–84.

³⁴ Plohl, 2009, str. 15.

3.3.3 Celje

Ker železniška proga med Slovenj Gradcem in Velenjem ni bila usposobljena za promet, za tovornjake pa niso imeli goriva, so domobranci in civilisti iz Slovenj Gradca do Velenja morali hoditi peš po cesti, v Velenju pa so jih ponovno naložili na živinske vagonne in odpeljali v Celje. Ko so ti prispeli v Celje, je eden od tamkajšnjih časopisov, Ljudska pravica, poročal: *»Pred nekaj dnevi je prispel v Celje transport okrog 1000 vojnih ujetnikov – belogardistov in civilnih ubežnikov, ki so jih angleške oblasti zavrnilo s Koroške.«* Pri izstopanju iz vagonov so začeli stražarji prišleke psovati in pretepati. Od celjske železniške postaje so jih vodili skozi mesto, kjer jih je pričakala nahujskana množica, jih zmerjala, nato pa so jih po Teharski cesti peš odgnali v Teharsko taborišče. Med potjo so morali domobranci leči na tla in kričati: *»Mi smo izdajalci slovenskega naroda.«* Tiste, ki so omagali, so postrelili kar ob poti. Po navedbi Marka Selina je prišlo v Celje od 3.000 do 3.500 nekdanjih domobrancev. Z njimi je prišlo tudi več sto civilistov, med njimi ženske z otroki. Zaradi tega se sklepa, da je v koncentracijsko taborišče Teharje v začetku junija 1945 prišlo okoli 4.000 domobrancev in civilnih beguncev.³⁵

Slika 16: Celjska železniška postaja (Vir: Korošec, 1994, str. 81)

³⁵ Mikola, 2015, str. 64 in 65.

3.3.4 Teharje

Teharsko taborišče se je nahajalo v majhni dolini, približno sedem kilometrov vzhodno od Celja. Bilo je blizu mesta, kjer je železniška proga Celje–Maribor prečkala reko Voglajno. Prostor je bil širok 500 m, dolg pa 800 m.³⁶ Na Teharjah so pomorili večino domobranskih častnikov, civilnih beguncev, domobrancev mladoletnikov in drugih, ki so jih zaprli iz vse Slovenije, pretežno iz Celja in okolice.³⁷

Od maja do septembra 1945 je imelo značilnosti koncentracijskega taborišča, tako ga je poimenovala tudi OZNA, ki ga je ustanovila in z njim opravljala. Nastalo je iz taborišča, ki so ga nemške okupacijske oblasti leta 1943 postavile za pripadnike Hitlerjugenda, pozneje pa so v njem urili prisilno mobilizirane slovenske fante, preden so jih poslali na bojišča. Čeprav je poimenovano po kraju Teharje, ni stalo na tem kraju, ampak v Bukovžlaku, na ravnici nad cesto, S od Teharij proti Šentjurju. Leta 1945 je bilo v njem zaprtih 1.088 vojnih ujetnikov, od tega 384 Srbov, 503 Hrvatov, 33 Slovencev (vsi iz območja Celje-mesto), 46 Rusov, 94 Grkov in 8 Albancev.³⁸

Taborišče je sestavljalo šest velikih barak in štiri velika dvorišča, ki so bila posuta s črnim lešem in gramozom. Zahodni strani dvorišč sta bili še dodatno ograjeni s tri metre visoko mrežo. Taborišče je vodil oznovec Tone Turnher.³⁹

Slika 17: Taborišče Teharje
(Vir: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia//Tabori/>, 17. 2. 2018)

Slika 18: Barake v taborišču Teharje, lavirana perorisba akademskega slikarja mag. Marijana Tršarja, Ljubljana 1980 (Vir: Mikola, 2015, str. 61)

Konec maja in prve dni junija 1945 je v Teharsko taborišče prišlo tudi več tisoč pripadnikov Slovenskega domobranstva in civilnih beguncev iz Pliberka.⁴⁰ Civiliste so v taborišču namestili ločeno od domobrancev, posebej moške in posebej ženske z otroki. Domobrance so razdelili v skupine. V skupino A so razvrstili mladoletne domobrance, ne glede na leto vstopa med domobrance, v skupino B domobrance, ki so bili pri skupini pol leta, in v skupino C vse ostale. Skupino A so poslali v barako A in jim obljubili, da bodo odpeljani na sojenje pred ljudsko

³⁶ Grum in Pleško, 1991, str. 92.

³⁷ Leljak, 2013, str. 151.

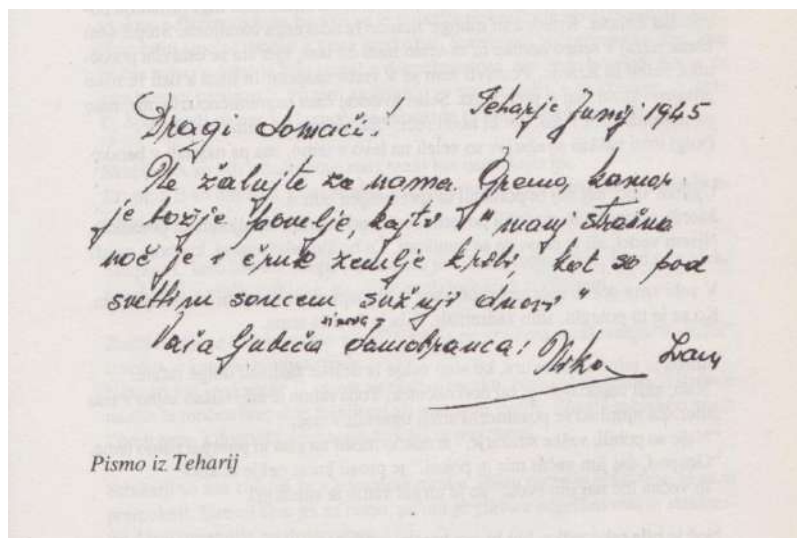
³⁸ Mikola, 2015, str. 59, 61, 62.

³⁹ Skubic, 2005, str. 165 in 166.

⁴⁰ Mikola, 2015, str. 62.

sodišče v domačem kraju. Skupina B, delno določena za pobjo, je dobila barako B. Skupina C je bila v celoti določena za pobjo. Bivali so na ograjenem dvorišču in bili izpostavljeni soncu, dežju in mrazu.⁴¹

Civilisti so imeli sicer boljše življenjske razmere kot domobranci, a še vedno neprimerne za življenje. Nad njimi je bilo tudi manj nasilja in izživljanj. Po poročanju nekaterih naj bi prihajalo tudi do spolnih zlorab, nato pa do likvidacij zaprtih žena in deklet. Drugačno usodo so doživele nekatere skupine dojenčkov oziroma otrok mlajših od 15 let, ki so bili odvzeti materam. Odpeljali so jih »na prevzgojo« v začasno otroško taborišče, v prostore nekdanje Petričkove gostilne, na posest tik ob Celju v smeri proti Libojam. Nekatero od njih so že julija leta 1945 ali avgusta po amnestiji poiskale in ponovno prevzele njihove matere, po druge so prišli sorodniki, nekaj je bilo posvojenih, večino pa so selili po domovih, ustanovah in zavodih oziroma sirotišnicah.⁴²

Slika 19: Pismo s Teharj (Vir: Korošec, 1994)

Slika 20: Danes v spomin vsem umrlim na Teharjah stoji spomenik (Vir: <http://www.mladina.si/slike.old/clanki/>, 15. 2. 2017)

⁴¹ Skubic, 2005, str. 170 in 171.

⁴² Kregar, 2009, str. 151 in 152.

3.4 PRIHOD NA PETRIČEK

Poglavja Prihod na Petriček, Črna vdova, Življenje na Petričku in Štigerjeva vila so zaradi pomanjkanja ostalih virov večinoma v celoti povzeti iz romana Ivana Otta, v katerem avtor natančno opisuje raziskovalno tematiko, ki jo je izkusil na lastni koži.

»Za nas štirideset otrok, odvzetih staršem v Teharskem taborišču, izbranih po kdove katerem merilu (eden od pogojev je bil, da nismo starejši od dvanajst let), ni veljal več latinski izrek: Hora ruit, venit mors. – Čas teče, prihaja smrt! Zvesto spremljevalko smo pustili na Teharjah, kjer še ni opravila vsega dela.«⁴³

Otroci so bili po nasilni ločitvi od staršev odpeljani na Petriček pri Celju. Posestvo na desnem bregu reke Savinje, nekaj kilometrov oddaljeno od Celja, je ležalo na vzpetini, ki se je dvigala osemdeset metrov nad reko Savinjo. Mimo je vodila makadamska cesta iz Celja, ki se je dobrih sto metrov pred posestvom začela vzpenjati in se tam tudi razcepila. Levi krak ceste je vodil do bližnjih višje ležečih kmetij, ravni krak pa je peljal naravnost skozi velik zidan obok.

Na posestvu je stalo več stanovanjskih in gospodarskih poslopij, postavljenih v obliki podkve. Pročelje prvega kraka stanovanjskega bloka, obrnjeno proti cesti, je bilo dolgo 25 do 30 metrov. V prvem nadstropju tega pročelja so se otroci zadrževali čez dan in jedli. Na ta objekt je bila naslonjena druga stanovanjska zgradba, dno podkve, ki je potekala vzporedno z reko Savinjo. Enonadstropna zgradba je služila kot klet in kašča za posevke in ozimnico ter pralnico. V pritličju sta se nahajali kuhinja in spalnica partizanske straže, v prvem nadstropju pa so bile otroške spalnice. Drugi del zgradbe je bil gospodarski objekt. Tu so se nahajale ute za kmetijske stroje, kuhinja za živinsko krmo, velik hlev in prostor za vzrejo svinj. Na nadstropju je bil senik, ki je služil koruzi in sušenju mesa ter klobas. Ob zgradbi se je nahajalo nekaj lop in dva velika betonska silosa za shranjevanje žita. Silosi, ki so imeli premer tri metre in globino pet metrov, so bili pokriti z nadstrešnico. Ko so otroci prišli na Petriček, je bilo posestvo opuščeno. Brez živine in živinske krme, z malo sena na seniku, kleti s kaščami za zelje so bile prazne; tudi sodi za vino in jabolčnik. Deset metrov pod zgradbo se je razprostiral velik travnik. Okoli njega se je razraščal bujni gozd, ki je na severni strani posestva prehajal v bližnje pogorje. Del posestva je mejil na nekaj kompleksov sadovnjakov in hribovitih travnikov. Od posestva do reke Savinje je preko travnikov vodila vijugasta steza.⁴⁴

Slika 21: Posestvo na Petričku
(Vir: <https://arimedia.si/dokumentarni-filmi/>, 15. 2. 2017)

⁴³ Citirano: Ott, 2008, str. 227.

⁴⁴ Ott, 2008, str. 227 in 228.

»Semkaj so pripeljali štirideset izbranih »srečnežev«, ki z ničemer niso dajali videza, da so zares srečni. Objokani, umazani, nekateri v cunjah.«⁴⁵

Otroci so se izkrcali ob vznožju hriba in pot do posestva nadaljevali peš. Starejše deklice so bile zadolžene za dojenčke in majhne otroke, ki niso hodili. Dečki pa so nosili prtljago; plenice in cule z garderobo. Ko so prišli do posestva, jih je tam čakala partizanka in jih sprejela.⁴⁶

3.5 ČRNA VDOVA

»Njena garderoba je bila nekaj posebnega. Najprej sem opazil njene oficirske škornje, krasno položene. Z njimi je neprestano cepetala na istem mestu. Oblečena je bila v jahalne hlače, najboljše kakovosti. Ravno takšne kakovosti in brezhibno zlikana je bila vojaška suknja. Dolge črne lase, zvite v svitek, je pokrivala partizanska kapa, na kateri se je svetila emajlirana peterokraka zvezda. V roki je držala kratek usnjen bič, ki sem ga kasneje dobro spoznal in si ga zapomnil podobno kot to hudobno ženo, mi smo jo klicali Črna vdova.«⁴⁷

»Kdor bo pokazal, da ni vreden jesti tega kruha, mu ga bomo odvzeli in še kazen bo sledila. Vsi ste dolžni delati. Za svoje mlade pankrte boste skrbeli sami. Morali jih boste prati in negovati. Če bo kdo izmed njih crknil, boste sami krivi. Tega vam ne bomo zamerili, ker ne bo nobene škode.«⁴⁸

Slika 22: Edina znana fotografija Črne vdove
(Vir: <http://www.mp.gov.si/>, 15. 2. 2017)

Slika 23: Skupinska slika otrok s Črno vdovo skrajno desno
(Vir: <http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/mp.gov.si/>, 15. 2. 2017)

⁴⁵ Citirano: Ott, 2008, str. 228.

⁴⁶ Ott, 2008, str. 228 in 229.

⁴⁷ Citirano: Ott, 2008, str. 229.

⁴⁸ Citirano: Ott, 2008, str. 229.

Komisarka Tjaša oziroma zaradi svoje krutosti poimenovana Črna vdova je bila politična komisarka in poveljnica vzgojnega doma ter vseh partizanov, ki so stražili otroke. Z otroki in partizani je ravnala brez spoštovanja in strahu, jih kaznovala z bičem ali psovkami. Že ob prihodu je otroke nagovorila z ostrimi besedami, jih ponižala in jih prisilila na spreobrnitev k socialistični družbi. Otroci so jo morali ubogati, v nasprotnem primeru so za *pankrte, izdajalsko belongardistično in domobransko bando, izrodke, ničvredneže ...*, kot jih je poimenovala, sledile kazni. Te so sledile že, če je bila namesto tovarišice poklicana z nazivom učiteljice. Najmilejša kazen so bili udarci z bičem.⁴⁹ Naslednja kazen je bila zaprtje otrok v svinjak⁵⁰ ali bunker oziroma silos, ki je nekoč služil za shranjevanje žita. Nahajal se je nekaj metrov pod zemljo. V njega so otroci splezali po lestvi, ki jo je za tem Črna vdova dvignila in jim s tem onemogočila pobeg iz njega. Za ležanje ali spanje je bila na tleh deska, v njem pa je smrdelo po blatu in urinu. Hrano so dobili v konzervi, pripeti na vrstico. Ponoči je bilo v silosu mrzlo, ko pa je padel pritisk, je v njem še bolj smrdelo.⁵¹ Otroci so lahko bili zaprti tudi v komori za sušenje mesa, to je bila lesena kletka nad kuhinjo, ki ni imela več kot tri metre prostornine.⁵² Črna vdova je s svojim obnašanjem otrokom neprestano dajala vedeti, kako nepomembni so in jih je pripravila na zaničevanje, ki so ga otroci s Petrička še več let občutili. Še danes ti otroci ne vedo, kdo je bila pravzaprav Črna vdova.

Rudi Janič, eden izmed preživelih otrok, se je pozneje zaposlil v rudniku v Velenju. Glavni računovodja rudnika, Konstantin Kuzmin, ki so ga klicali Koki, je sodelavce večkrat povabil domov, na Miklavški hrib. Stregla jim je Kuzminova žena, Cveta Kuzmina, ki je Rudija močno spominjala na Črno vdovo. Prav ona se je večkrat omenjala kot možna partizanka Tjaša. Tudi Rudijev oris Cvete predstavlja temnopolto žensko s črnimi lasmi, oblečeno v črn predpasnik. Cveta naj bi pila in dajala vtis zagrenjene ženske. Po tem opisu bi lahko predvidevali, kdo naj bi bila Črna vdova, vendar nimamo jasne potrditve. Po drugih pričevanjih bi lahko bila Črna vdova tudi Vilma Štucin, ki je bila direktorica vrtca na Malgajevi ulici v Celju.

Nekateri preživeli otroci tudi trdijo, da je bilo njeno pravo ime Brina ali Brena oziroma po pričevanju nekaterih Cilka, ki je bila pred vojno zaposlena kot natakaraica v Celju. Do danes se še vedno ne ve, kdo natančno je bila Črna vdova oziroma partizanka Tjaša. Vzrok tega je pomanjkljivost dokumentov o tej tematiki, premajhna starost otrok in molčečnost tistih, ki o njej kaj vedo. Zaradi tega bo partizanka Tjaša, t. i. Črna vdova za vedno ostala simbol krutosti in skrivnosti.⁵³

⁴⁹ Ott, 2008, str. 229 in 230.

⁵⁰ Ott, 2008, str. 244.

⁵¹ Ott, 2008, str. 292 in 293.

⁵² Ott, 2008, str. 258 in 259.

⁵³ Lah, 2014, str. 26 in 27.

3.6 ŽIVLJENJE NA PETRIČKU

Otroke so ob prihodu na Petriček najprej popisali. Partizani so popisali otroška imena, priimke, datume rojstva, razrede dokončanih šol in mesta bivanja, za imena staršev niso spraševali. Zaradi neprijaznega sprejema so bili otroci zelo prestrašeni. Odvzeli so jim plašče, žepne nože, frulice, lutke iz cunj in ostale predmete, ki so jih prinesli s seboj. Vsak je dobil svoje ime, ki je bilo napisano na listek in s tanko žico pripeto na plašč. Popisovanje ni trajalo dolgo, ker majhni otroci in dojenčki niso bili popisani in so ostali anonimni. Za tem so bili otroci odpeljani v lopo s slamo, kjer so si napolnili slamnjače, na katerih so pozneje spali. Slamnjače so odnesli v spalnice. Deklice z dojenčki so bile ločene od dečkov. Vsakemu je poleg slamnjače pripadala še rjuha in dva koca (volneni odeji). V pritličju so otroci dobili vsak po eno vojaško posodo in aluminijasto žlico. Iz kuhinje je prijetno dišalo, ko so kuharice, civilistke, oblečene v bele predpasnike in s spetimi lasmi, kuhale sladko kašo. Ta je bila prvi obrok po prihodu. Deklice so dobile dve porciji, ker so z njima hranile tudi mlajše otroke. Ker so najprej nahranile mlajše otroke, jim je večkrat zmanjkalo časa zase. Ko se je zmrčilo, se je okoli posestva zbrala straža partizanov, otroci pa so se odpravili spat. V postelje so bili primorani skočiti vsi ob istem času na povelje služkinje. Nekateri so zaspali takoj, veliko pa jih je kašljalo zaradi prahu iz slamnjač, ki se jim je usedal v nosnice in odprta usta ter jim oteževal dihanje.⁵⁴

Ko se je zdanilo, je otroke prebudil glas vojaške trobente. Sledilo je vstajanje, oblačenje in pospravljanje postelj. Temu je sledil zbor na dvorišču. Po zboru so se otroci odpravili na zajtrk, razredčen mlečni prah v vodi, zakuhan in zaslažen, ter tanko rezino rženega kruha. Ko so otroci pojedli zajtrk, se je začela »vzgojna terapija«. Dolžnost dečkov je bila, da so nosili vodo iz Savinje in sekali drva za kuhinjo. Deset otrok in dva oborožena partizana so se odpravili po vijugasti cesti po približno 150 metrov dolgi strmi poti skozi gozd in grmovje do rečne struge. Tam so dečki izkoristili priliko in si umili od solz in prahu umazane obraze. Ko so napolnili različno velika vedra, so se, vsak z dvema vedroma, odpravili proti posestvu. Ker dela zaradi težavnosti niso mogli ponoviti še enkrat, so po koščku kruha na vrhu delo v nadaljevanju opravljali le z enim 10-litrskim vedrom. Za kosilo je bil fižol s testeninami in mesom ter četrtna tanke rezine kruha. Po kosilu so bili otroci odpeljani v največji prostor, tik ob vhodu na posestvo. Dojenčke in majhne otroke so medtem deklice odnesle spat, starejše pa so odpeljali na politično prevzgojo. Glavno besedo je imela Črna vdova, ob njej pa so bili še dve partizanki in nekaj partizanov ter straža. V prvi prevzgojni učni uri so bili otroci poučeni o političnih voditeljih in komunističnih teoretikih: Marxu, Engelsu, Leninu, Stalinu, Titu ... Nato jim je Črna vdova pripovedovala o boljševizmu, komunizmu, socializmu in fašizmu. Zvečer je bila za večerjo ponovno sladka kaša.⁵⁵

Tretji dan po prihodu so se otroci umili v lesenih kadeh z vodo iz Savinje. Pozneje je bilo za zajtrk nekaj novosti: lipov čaj za starejše otroke in mleko za dojenčke ter mlajše otroke. Po zajtrku je za dečke sledilo delo kot prejšnje dni – nošenje vode. Partizani, ki so jih opazovali, so medtem sedeli na rečnem bregu in kadili cigarete. Deklice so bile medtem v kuhinji za živino. Prale so umazane plenice, svoje in belo perilo, umazane hlače, srajce in majice. Namesto praška so uporabljale milo, narejeno iz loja. Oblačila so pozneje obesile po bližnjih grmih in drevju. Za kosilo je bil tisti dan ričet s krompirjem in tanek kos kruha, za večerjo pa gosta krompirjeva juha s koščkom kruha. Pred spanjem so otroci molili na dvorišču.⁵⁶

⁵⁴ Ott, 2008, str. 231–240.

⁵⁵ Ott, 2008, str. 242–250.

⁵⁶ Ott, 2008, str. 252 in 253.

Slika 24: Otroci na Petričku
(Vir: http://www.glasslovenije.com.au/otrociSPetricka_otroci.jpg/, 15. 2. 2018)

»Pred spanjem smo smeli ostati na dvorišču. Zopet smo prosili Mater božjo za naše starše. Tako smo bili zatopljeni v molitev, da niti opazili nismo, da se nam približuje komisarka. Ko je slišala, da prosimo Mater božjo za starše, ji je privrela na dan poplava najgrših kletvic. Iz škornja je izvlekla bič in pričela z njim tolči po nas, ne glede na to, kdo je molil.«⁵⁷

Za kazen so otroci noč preživel na prostem. V dveh vrstah in molče so se borili s spancem ter z mrazom. Okoli posestva so bili, kot vedno, partizani na straži. Skozi noč je usekal strel puške, ki je prisilil partizane, da so legli na tla in ugasnili luči. To so storili tudi otroci. Partizanke so z brzostrelkami pritekale iz hiše in s partizani izginile v noč. Otroci so za tem stekli v hišo. To noč je bilo slišati nekaj strelav, ognji okoli posestva so ugasnili.⁵⁸

Naslednje jutro je trobenta budila nekoliko pozneje. Zajtrk je bil bogat, kruh z marmelado in kava. Dečki so začeli opravljati svoje vsakodnevne dolžnosti, le da tokrat pot stražo desetih partizanov. Po kosilu sta sledili novi presenečenja. Otroci so bili okopani v kadi za zelje s koščkom domačega mila. Iz Celja je prišla okrepitev, približno 30 partizanov z vprežnimi vozovi, na katerih je bila bodeča žica in težki mitraljezi, ki so jih postavili okoli posestva, kjer so tudi izkopalji strelske jarke. Otroci so popoldne risali, Črna vdova pa se je živčno sprehajala po prostoru. Ponoči je bilo ponovno burno.⁵⁹

To je bilo obdobje v zadnjih junijskih dneh leta 1945, ko so se poskušale poslednje skupine izdajalskih vojakov – ustašev, četnikov, ljotičevcev, domobrancev (ne slovenskih), kozakov ... prebiti mimo partizanskih postojank do avstrijske meje.⁶⁰

»Nov dan, stara zgodba. Trobenta, mrzlično vstajanje, jutranja toaleta, pospravljanje postelj in hitro v vrsto za zajtrk.«⁶¹

Tudi v naslednjih dneh na Petričku ni bilo večjih sprememb. Le kakšno popoldne, ko je Črna vdova odšla s posestva, se je malo razblinila vsakdanja enoličnost. Takrat so lahko otroci risali. Večkrat so se jim po glavi rojile misli o pobegu. Trojici otrok je skoraj uspelo. Ko jih partizani zjutraj niso našli v posteljah, so ostale otroke zbrali na dvorišču in jih zasliševali o trojici pobeglih. Ker nobeden o pobegu ni ničesar vedel, so otroci stali na dvorišču, dokler partizani v okolici posesti niso našli treh ubežnikov. Te so pretepli do krvi in jih odpeljali. Nikoli več jih niso videli. Predvideva se, da so jih odpeljali na Teharje ali jih ustrelili v gozdu.⁶²

⁵⁷ Citirano: Ott, 2008, str. 253.

⁵⁸ Ott, 2008, str. 254 in 255.

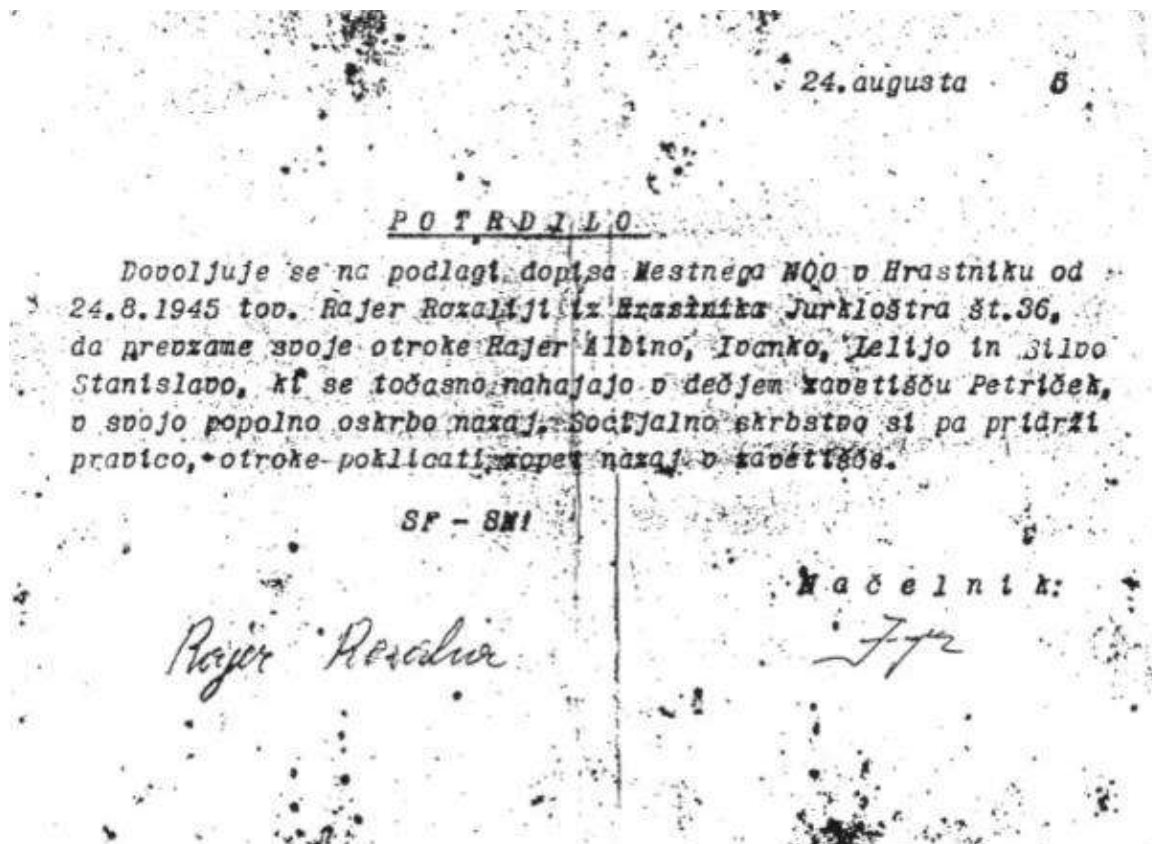
⁵⁹ Ott, 2008, str. 256–260.

⁶⁰ Ott, 2008, str. 264.

⁶¹ Citirano: Ott, 2008, str. 278.

⁶² Ott, 2008, str. 282–286.

Po redke otroke so prišle matere, ki so preživele Teharje. Te so bile popolnoma odsotne. Svojih otrok niso prepoznale, niso jih poljubile ali objele, niso kazale znakov veselja. Imele so posivele lase in sestradane postave.⁶³

Slika 25: Potrdilo za Rozalijo Rajer iz Hrastnika, da lahko na Petričku prevzame svoje otroke (Vir: <http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/mp.gov.si/PDF/>, 15. 2. 2018)

Dokler otroci niso začeli hoditi v šolo, so dnevi potekali po ustaljenem dnevnem redu. Ko so otroke popisali, v katero šolo so hodili in katero stopnjo šole so opravili, so jih razdelili v dve skupini. Odpeljali so jih v Celje. Prvo skupino, osnovnošolce, so odpeljali v osnovno šolo, drugo skupino, gimnazijce, pa v gimnazijo. V šoli so jim razdelili svinčnike in papir, da so na začetku opravili sprejemni izpit, pri katerem so preverjali stopnjo znanja in izobrazbe ter tudi verodostojnost popisa otrok. Najprej so pisali narek iz Prešernovih Poezij, pozneje pa preizkus iz zemljepisa in zgodovine. Na koncu so rešili še nekaj matematičnih nalog. Otroci iz mesta so jih poniževali in se nekaterim celo posmehovali zaradi ljubljanskega govora. Ker niso imeli knjig, so jih pomešale med druge dijake.⁶⁴

»Za nepoznavalce nismo bili dijaki, ampak majhni prestopniki, kriminalci, ki jih policija pelje v zapor. Tako so postopali za nami.«⁶⁵

»Bilo me je sram, ker sem bil tako revno oblečen, ker nisem imel šolskih potrebščin kot drugi otroci, in ker me pred šolo nista čakala mati in oče kot druge otroke, ampak oborožen partizan.«⁶⁶

⁶³ Ott, 2008, str. 289–290.

⁶⁴ Ott, 2008, str. 298–303.

⁶⁵ Citirano: Ott, 2008, str. 302.

⁶⁶ Citirano: Ott, 2008, str. 304.

Medtem ko smo bili v šoli, je na Petričku izginilo veliko malčkov. Partizani in Črna vdova so o izginotju molčali. V vzgojnem domu jih je na koncu ostalo manj kot štirideset.

Otroci so v šoli trpeli, kajti drugi otroci so jih zmerjali z ovcami, ker so smrdeli in nosili stare obleke. Njihovo obnašanje ni bilo običajno otroško zbadanje, temveč načrtno mučenje, da bi se zaradi pritiska otroci s Petrička sami izpisali iz šole. Imeli so jih za raztrgance, ušivce, potepuhe, brezdomce ... Ko otroci s Petrička žaljivk niso več prenašali, je prišlo do nasilja; skupina otrok iz mesta proti otrokom s Petrička. Posledice so bile raztrgane srajce, rokavi, odrgnine ... Ko so se iz šole vrnili na Petriček, je posledice nasilja opazila tudi Črna vdova. Kaznovala jih je s tepežem ali klečanjem v pesku.

Naslednjega dne se je zgodil »čudež«. Ko so otroci prišli iz šole, so morali napolniti vse prazne sode in kadi s toplo vodo. Dobili so velike kose mila, da so s teles odstranili nakopičeno umazanijo. Medtem so na dvorišče postavili dva stola, partizana pa sta jim postrigla poraščene lase. Na dvorišče so medtem prinesli dve vreči otroških oblačil, da so se otroci oblekli v spodobna oblačila. Komisarka jim je povedala, da jih bo obiskala komisija, ki bo pregledala vzgojni dom in življenje na posestvu.⁶⁷

»Nič ne boste spraševali, temveč samo odgovarjali na vprašanja komisije. Tisti, ki imajo po telesu kakršnekoli rane, naj se ne izpostavljajo pred komisijo. Biti morate veseli in peti morate. Na vsako vprašanje odgovarjajte samo: Dobro in lepo nam je in radi imamo svojo vzgojiteljico. Ste razumeli?«⁶⁸

Ko so na posestvu pričakovali komisijo, so se otroci lahko igrali na dvorišču in počeli, kar so hoteli. Kmalu je prišel na posestvo avtomobil s petimi ljudmi. Dve ženski v civilu, od katerih je imela ena na rokavu znak z rdečim križem, in trije starejši moški v civilu, partizanski oficir in njegovi partizani ter šofer. Posvetili so se pogovoru, Črna vdova pa jim je razkazala posestvo. Za kosilo so otroci dobili večje porcije kot običajno. Komisija je ob opazovanju otrok in pri pogovoru z otroki opazila njihovo nenavadno obnašanje. Posledica tega je bila, da so naslednji dan v dveh avtomobilih odpeljali ženske v civilu, v drugem pa komisarko in oba partizana. Komisarko so predali sodišču in je za vedno izginila iz življenja teh ukradenih otrok.

Za otroke so začele skrbeti prijazne ženske. Ukinile so kazni in trpinčenja. Prale, likale in šivale so jim oblačila ter jih zbujele brez trobente in tudi pozneje. Pouk, ki je potekal na posestvu, je zdaj temeljil na urjenju v ročnih spretnostih in ni bil več toliko politično obarvan. Na posestvo so pripeljali kokoši in nekaj prašičev, za katere so skrbeli otroci. Odhajali so na manjše ekskurzije po bližnjih hribih in se pogovarjali s tujci. Čeprav so z domačini hoteli navezati stike, so se ti zapirali v hiše, češ da so otroci bolni. Dnevi so se ustalili, otroci so začeli pozabljati na preteklost, porajale so se prve simpatije. Začeli so se celo pripravljati na uprizoritev Cankarjeve drame. Po uspešni predstavi so jih odpeljali v kino. Zatem so dnevi postajali prazni in enolični. Ženske niso več skrbele za vzgojo, otroci so bili prepuščeni sami sebi. Približevala se je jesen.

Ker na Petričku ni bilo pogojev za normalno življenje ob nizkih temperaturah, so dečke in deklice ločili ter jih odpeljali v Celje.⁶⁹

⁶⁷ Ott, 2008, str. 300–313.

⁶⁸ Citirano: Ott, 2008, str. 317.

⁶⁹ Ott, 2008, str. 316–331.

3.7 ŠTIGERJEVA VILA

Na Ljubljanski cesti 26⁷⁰ se je nahajal velik park, ki se je končeval s širokimi vrati iz kovanega železa. V njem se je nahajal velik dvorec, ki je imel zidove porasle z bršljanom, iz njega pa se je v pritličju kazal niz polkrožnih oken. V prvem nadstropju so bila okna pravokotne oblike, poševno streho pa so krasili stolpiči. Na severnem krilu je bil stolp še posebej velik, tam se je nahajala majhna sobica. Do vile je vodila aleja, ob kateri so rasle smreke. Zgradbo je od ceste ločil velik, sorazmerno urejen travnik, na katerem je raslo veliko listavcev in iglavcev, zato vile s ceste ni bilo mogoče videti. Vhod v vilo je vodil skozi visok kamnit obok in se nadaljeval s širokim stopniščem, ki je peljal v zgornje nadstropje. Že pri vhodu se je na levo razprostirala prostrana dvorana z bogato okrašenimi zidovi, strop pa so krasile prave umetnine. Od ostalih prostorov je bila dvorana ločena s steklenim polkrogom. V dvorani se je nahajal niz spojenih miz, prekritih z belimi prtmi in s cvetjem ter borovimi vejicami. Na mizah se je svetil servis iz porcelana in jedilni pribor: žlice, vilice, noži in platneni prtčki. V prvem nadstropju je bilo razvrščenih trideset kovinskih postelj z mrežami in žimnicami. Na vsaki postelji sta bila bel vzglavnik in rjuha, ki sta odstopala od pisane odeje, sešite iz raznobarnih krp. Na spodnji je bil zvit koc. Dva povezana prostora z modrimi ploščicami sta služila za kopalnico. Na stenah so bila velika ogledala, na eni strani umivalniki, na drugi strani dve emajlirani kadi. Na umivalnikih so bile velike medeninaste pipe, z ročajem za toplo in hladno vodo. Na policah nad umivalniki so bili razvrščeni milo, zobne ščetke, glavniki in brisače. V kotu je bila peč z rezervoarjem za gretje vode.⁷¹

Slika 26: Štigerjeva vila

(Vir:<http://www.mp.gov.si/fileadmin/15.2.2018>)

Vila je bila pred vojno v lasti Wernerja Stigerja, ki je bil trgovec in v začetku druge svetovne vojne vodja nacističnega vohunskega centra v Celju, zato je ob koncu vojne pobegnil v Avstrijo. Stavbišče je kupil leta 1887 od Marije Urh in zgradil razkošno vilo v neorenesančnem slogu. Leta 1897 je prišla v roke drugemu lastniku, a jo je leta 1904 ponovno dobil nazaj. Blizu vile so pozneje našli rimske grobove,⁷² tudi znamenito bakhantsko masko.⁷³

Po dopisu, ki ga je 31. julija 1946 izdal oddelek za socialno skrbstvo in zdravstvo Okrožnega ljudskega odbora Celje in ga naslovil na Okrajni ljudski odbor, se navaja, da so v njem do prihoda 35 otrok s Petrička – 25 dečkov in 10 deklic, bivali otroci iz Bosne – t. i. Bosančki, ki so jim med vojno ubili starše.⁷⁴

Ko so otroci prišli v spalnice, je bilo nekaj postelj že v uporabi. Ko so se umili, so se odpravili v jedilnico. Pridružilo se jim je deset otrok, starih od osem do deset let. Pozdravila jih je ženska srednje postave, srednjih let, prijazne zunanosti in kostanjevih las. Njen glas je bil nežen in ženski. Govorila je umirjeno in s preišljenimi besedami.⁷⁵

⁷⁰ Skubic, 2005, str. 327.

⁷¹ Ott, 2008, str. 332 in 333.

⁷² Orožen, 1957, str. 60, 1957.

⁷³ <http://www.arzenal.si/sarnas/najdisce/5526/> (20. 1. 2018).

⁷⁴ Skubic, 2005, str. 327.

⁷⁵ Ott, 2008, str. 333 in 334.

»Jaz sem sedaj vaša nova upravnica. Dobrodošli v vašem novem domu! Skupaj z že znanimi vzgojiteljicami in nekaterimi novimi, ki so v tem domu, se bomo trudile, da vam, kolikor je v naši moči, nadomestimo starše.«⁷⁶

Frančiška Nerat je bila upravnica doma. Otroci so jo klicali Gigica.⁷⁷ Bila je zelo prijazna in razumevajoča. Otrokom je vlila poguma in upanja, prav tako jim je ponudila pomoč v primeru stiske. Otrok ni utrujala s hišnim redom ali predpisi, prav tako ni izvajala nasilja nad njimi.

V domu sta za strežbo hrane skrbeli ženski v belih haljah in z ruto na glavi.⁷⁸

Otroci so se držali določenih pravil. Zajtrk so imeli ob 8. uri, kosilo ob 12. uri, ob 16. uri malico in ob 18. uri večerjo. Prvi dan so imeli za kosilo juho, piščančji paprikaš in pire krompir ter za poobede grozd. Za zajtrk so dobili toplo kavo in z marmelado namazan kos vojaškega kruha. Spanje je bilo ob 21. uri, vstajanje ob 7. uri. Kopanje je bilo obvezno enkrat na teden, po želji večkrat. Frizer je prihajal vsakih štirinajst dni. Domske gospodinje so prale perilo po potrebi oziroma enkrat tedensko.

V domu so veliko časa namenili risanju in igranju družabnih iger: človek ne jezi se, domino kocke, dama, šah, pikado, karte črni peter ... Nekega dne so jih odpeljali na prostovoljno delo. To je bilo zlaganje tovora z vagonov, in sicer raztovarjanje unra paketov. Ker so se peš odpravili do celjske železniške postaje, se je v nekaterih otrocih pojavil spomin na pretekle mesece, ko so jih iz Pliberka pripeljali v Celje.⁷⁹

Čez nekaj dni so se otrokom pridružili partizanski otroci iz Hrvaške in Srbije.⁸⁰ Bili so stari od šest do trinajst let. Večinoma so bili oblečeni v predolge vojaške suknje, ki so bile prepasane z vojaškim pasom. Na glavi so imeli šajkače, na katerih je bila peterokraka zvezda. Njihove kratke hlače so bile narejene iz dolgih vojaških hlač, ki so bile ovite okoli nog z vojaškimi golenicami. Nekateri so nosili vojaške plašče, drugi nahrbtnike. Imeli so upadel obraz in nezaupljiv pogled. V naslednjih dneh so povzročili veliko nereda. Stranišča so bila umazana, okolica doma je bila polna iztrebkov, v medsebojnem odnosu pa so bili agresivni in verbalno brutalni. Življenje se je pozneje ustalilo. Čez nekaj časa so se otroci soočili z novim problemom – ušmi.

»Bližal se je konec novembra. Listje je odpadlo in prva slana je pobelila gole krošnje dreves. Vreme je bilo megljeno in sivo. Bil je ugoden čas za umiranje.«⁸¹

Življenje je teklo dalje brez večjih posebnosti ali zapletov. Čeprav se otroci po videzu niso razlikovali, je kljub temu prihajalo do razvrščanja v skupine »mi« in »oni«. Bližala se je zima.

Slika 27: Frančiška Nerat - Gigica
(Vir: <http://www.mp.gov.si/>, 15. 2. 2018)

⁷⁶ Citirano: Ott, 2008, str. 334.

⁷⁷ Skubic, 2005, str. 327.

⁷⁸ Ott, 2008, str. 335.

⁷⁹ Ott, 2008, str. 335–337, 343.

⁸⁰ Skubic, 2005, str. 327.

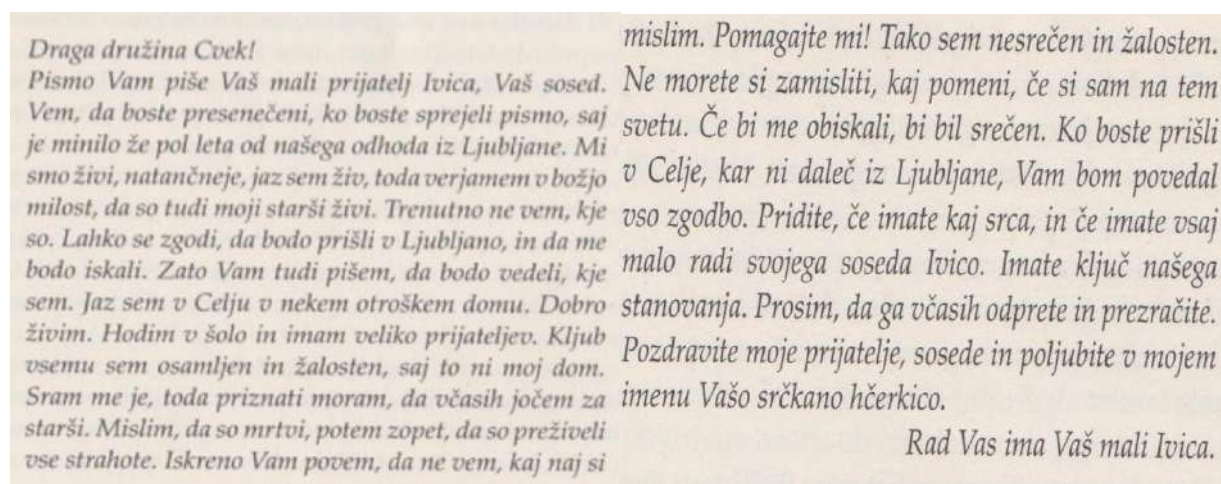
⁸¹ Citirano: Ott, 2008, str. 360.

Otroci so dobili zimsko garderobo. Ponošeni puloverji, plašči in visoki čevlji so bili preslabi, da bi otroke varovali pred zimo in mrazom. Otroci so veliko časa preživeli na snegu in se sankali.

»Narava je živela v skladu s koledarjem. Ostra zima z obilnim snegom je dala pečat mesecu decembru leta 1945.«⁸²

Otroci so 6. decembra, za sv. Miklavža, dobili jabolka, orehe in slaščice iz unra paketov. Pred božičem so pripeljali iz Savinjskih Alp štiri metre visok bor. Otroci so ga okrasili z ročno izdelanimi okraski, srebrnimi trakovi in vato, pod smreko pa so postavili jaslice in sveče. Na božično noč so ob svečah prepevali pesmi. Mir je prekinil spomin na starše in otroci so začeli jokati. Prvič, odkar niso bili na Petričku, na božični večer leta 1945, pod božično jelko. Večer se je končal z obujanjem spominov.⁸³

Po zimskih počitnicah leta 1946 so otroci začeli obiskovati gimnazijo. Zaradi vseh slabih spominov je sprva niso hoteli. Gigica jim je obljubila naklonjenost ostalih dijakov, zato so se vendarle opogumili. Prav tako naj bi bili poslani v novo šolo in ne tisto, ki so jo obiskovali v preteklosti. Sošolci in profesorji so bili do novih dijakov prijazni, dobili so šolske potrebščine in torbe ter s tem postali enakopravni dijaki. Klub temu so imeli še vedno probleme z ušmi. Smrdeli so po petroleju ali prašku DDT, s katerim so poskušali odstraniti gnide. Vsi so dobivali tudi žepnino, deset dinarjev, s katero so sami razpolagali. Ivan Ott, eden izmed otrok, je denar porabil, da je poslal pismo v Ljubljano in sosede povprašal o starših.⁸⁴

**Slika 28: Pismo Ivana Otta
(Vir: Ott, 2008, str. 382 in 383)**

Odgovor je prišel pozneje, kot je Ott mislil. V njem je pisalo le, da staršev ni bilo domov in da naj pisem več ne pošilja, ker nanje ne bodo odgovarjali. To je bila posledica strahu pred novim režimom.⁸⁵ Ljudje, ki so se dopisovali z eno od prič množičnih zločinov na Teharjah, v Kočevskem rogu, Hudi jami nad Laškim, Slovenski Bistrici in iz drugih morišč komunističnih

⁸² Citirano: Ott, 2008, str. 371.

⁸³ Ott, 2008, str. 349–373.

⁸⁴ Ott, 2008, str. 375–383.

⁸⁵ Skubic, 2005, str. 327.

zločincev, so bili obsojeni na smrt. Tako so se sosedje po prejemu Ottovega pisma odselili in tako izbrisali sled za seboj.⁸⁶

Nastopila je pomlad in kmalu je bila velika noč. Otroci so po vaseh prosili za jajca. Čeprav jih je večina kmetov zavrnila, so vendarle dobili nekaj jajc, ki so jih pozneje pobarvali s čebulnimi olupki, drevesno skorjo ipd. Otroci so veliko časa preživeli na dvorišču, igrali nogomet, igro s palicami in odhajali na izlete (npr. v Postojnsko jamo, v planine ...). Nekoč so se odpeljali s traktorjem, na katerega sta bili pripeti prikolici. Zgodila se je nesreča – traktor s prikolicama se je prevrnil.

Maja leta 1946 so nove oblasti otroke povabile k vpisu v vojaško šolo v Rusijo. Prijavili so se skoraj vsi otroci, čeprav so bile njihove resnične želje v nasprotju s tem. Večina se je vpisala zaradi žrtvovanja za starše. Ivan Ott v Rusijo ni odšel, ker mu je pisal biološki oče iz Zagreba in ga pozneje na posestvu tudi poiskal.⁸⁷

Mladinski dom v Štigerjevi vili so ukinili 5. avgusta 1946. Osebjem in gojencem so bili preseljeni v grad Šenek na Polzeli. Tam je bil okrožni Mladinski dom Vere Šlander, katerega upravnica je bila Breda Cilenšek. Otroci imajo tudi nanjo lepe spomine. Ko je bilo otroško taborišče izpraznjeno, so nekatere otroke dodelili sorodnikom, vendar so jih pri tem ločili. Tako se je dogodilo tudi Kurtu Kindlhoferju, ki je imel še brata in sestro; dodelili so ju sorodnikom na Kozjansko, v Šmarjeto in v Mestinje. Ostali otroci so bili nameščeni v razne domove in zavode ali pa so jih vse do polnoletnosti premeščali od enih krušnih staršev do drugih. Deklice in ostale otroke so nastanili v Laškem, na Polzeli in Dobrni, vendar o njih ni veliko podatkov. Obstajajo le redka pričevanja. Primer take zgodbe je zgodba gospe Turnšek iz Krškega, ki se spominja, da so bili v njenem internatu vsi enako oblečeni. Bili so nadzirani, prav tako so jim pregledovali tudi pošto.⁸⁸ Približno šest mesecev starega Ivana Kersnika so maja 1945 našli ob cesti in ga namestili v jasli, leta 1946 pa premestili v »Dom igre in dela« v Celju. Lotko Pirc so od šestega do osemnajstega leta starosti premeščali iz sirotišnice v sirotišnico.⁸⁹

⁸⁶ Ott, 2008, str. 385.

⁸⁷ Ott, 2008, str. 386–392.

⁸⁸ Skubic, 2005, str. 327.

⁸⁹ Citirano: Skubic, 2005, str. 327.

»V šolo smo hodili izmensko tako dopoldne kot tudi popoldne. V razredu nas je bilo tudi do 35 učencev. Z nami so do četrtega razreda hodile v šolo tudi partizanske sirote iz Šeneka – tako smo pravili tem otrokom mi. Da so bili to otroci s Petrička, sem izvedel šele pred nekaj leti, ko sem gledal filmsko reportažo o njih. Spominjam se, da v prvem razredu teh otrok še ni bilo (1954/1955), pojavili so se v drugem (1955/1956), bili v tretjem in četrtem (1957/1958), v petem jih ni bilo več. Kam so kar naenkrat šli, nismo vedeli; govorilo se je, da so zdaj na nekem gradu pri Dobrni. Spominjam se sošolca Milivoja Ignjatoviča, ki ni imel za šolo skoraj ničesar. Nekoč smo pri ročnem delu izdelovali štampiljke iz krompirja in Milivoj me je prosil, naj od doma prinesem vsaj še en krompir zanj.«

»Otroci iz Šeneka so prepoznavni po obleki. Vsi so enako oblečeni, tako fantje kot dekleta. S sošolko sva poskušala prepoznati imena. Spoznala sva tri, več pa ni šlo. Prvi na levi v zadnji vrsti je Izidor, največja v sredini je Helga, desno od učiteljice je Katja. Spomnim se, kako je Helga, bila je kar nekaj let starejša, preskakovala razrede, to pomeni, da je v enem šolskem letu opravila več razredov in s tem je nadoknadila tisto, kar je, verjetno ne po svoji krivdi, zamudila.«⁹⁰

**Slika 29: 2. b-razred, letnik 1955/1956, in učiteljica Olga Papež z domačini ter otroki s Petrička
(Vir: <http://www.kakosoziveli.si/>, 8. 3. 2018)**

⁹⁰ Citirano: <http://www.kakosoziveli.si/ferdinand-nandi-glavnik/> (8. 3. 2018).

IV PRAKTIČNI DEL

4.1 ZGODOVINA PETRIČKA

ZGODOVINA PETRIČKA PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Območje današnjega Petrička se je pred prvo svetovno vojno imenovalo Freienberg, navadno v povezavi z Laisberg (Lisce), pozneje pa se ga je prijelo ime družine, ki ga je imela v lasti – Petritschek, poslovenjeno v Petriček. V časopisju se kot prvi član družine omenja Johann Petritschek leta 1878, navedeno je, da je bil celjski gozdar in privatnik.⁹¹ Od kdaj natančno je bilo posestvo v lasti družine, ni bilo mogoče ugotoviti, prav gotovo pa že pred letom 1921. Tega leta je namreč umrla Valeska Petritschek. V osmrtnici je med žalujočimi naveden njen brat Erwin Petritschek kot »Landwirt in Freienberg«, torej posestnik na Freienbergu – prav on je bil pozneje do konca 2. svetovne vojne gostilničar.⁹²

V prvih letih po prvi svetovni vojni se v Celju pojavljajo oglasi za Petritschkova jabolka, sok in mošt, pozneje se omenjajo tudi njegovi sadovnjaki.⁹³ Območje okrog današnjega Petrička je bilo v tistem času priljubljeno za izvajanje zimskih športov. V povezavi s tem se tudi prvič omenja gostilniška dejavnost. Leta 1932 je bil organiziran Jugend-Skitag (mladinski smučarski dan). Mladi športniki so preizkušali razne športne discipline, v časopisu pa so zapisali, da sta imela »ljubeča gostitelja gospod in gospa Petritschek polne roke dela, če sta želela poskrbeti za vse lačne in žejne.«⁹⁴ Taki dogodki so se potem vršili še nekaj let.⁹⁵ »Gasthof Petritschek« ali »Lisce« je bilo zelo primerno prizorišče tudi za druga druženja in prireditve, vendar so se tam družili bolj celjski Nemci. Tako je avgusta 1932 potekal dogodek z imenom »Sommerfest«, ki se je začel s športnimi igrami, nadaljeval pa se je s pijačo in jedačo ter plesom. Pokrovitelja tega dogodka sta bila trdna celjska Nemca Stiger in Rakusch.⁹⁶

Kot kaže, je gostišče doživelo svoj razcvet z odprtjem smučarske skakalnice v bližini Petrička leta 1933. Skakalnica se je imenovala po velikem planinskem poetu Juliusu Kugyju, ki je leto poprej Celje tudi obiskal. Po blagoslovu skakalnice in slavnostnih streljih je prvi častni spust pripadel domačinu Gračnerju, takoj za njim pa je sledil gost z Norveške Arne Guttormsen. Norvežan je dosegel tudi najdaljši skok dneva, to je 32 metrov. Že naslednjo jesen je celjski sokol hotel postaviti svojo skakalnico v mestnem parku, ker naj bi bila skakalnica v Liscah v lasti Nemcev in s tem Slovincem nedostopna. V smučarskem klubu so izjavo zanikali, ker naj bi bila skakalnica, ob plačani primerni odškodnini, dostopna vsakomur. Gradnje skakalnice v parku niso potrdile niti na občini sestavljene komisije. Prav tako so zavrnili podporo Športnemu klubu Celje, ki je leta 1935 hotel zgraditi skakalnico na Belejevem posestvu na Polulah. V istem letu pa je bil na skakalnici na Petričku napovedan poseben dogodek, tekma skakalcev ob razsvetljeni skakalnici,

⁹¹ *Marburger Zeitung*, 16. junij 1878.

⁹² *Cillier Zeitung*, 17. februar 1921. Kaže, da je bil Erwin edini iz družine, ki je ostal v Celju. Med žalujočimi so sicer napisani tudi bratje Otto Petritschek (inženir v Innsbrucku), dr. Karl Petritschek (sodnik v Wolfsbergu na Koroškem), in dr. Bruno Petritschek (profesor v Aussigu, današnja Češka).

⁹³ Npr. *Cillier Zeitung*, 28. november 1926 ali *Nova doba*, 24. april 1919.

⁹⁴ Citirano: *Deutsche Zeitung*, 6. marec 1932.

⁹⁵ Npr. *Deutsche Zeitung*, 24. december 1933.

⁹⁶ *Deutsche Zeitung*, 14. avgust 1932.

torej nočna tekma. Celje je skakalnico v mestnem parku in s tem smučarske zimske tekme na robu mestnega središča dobilo po končani drugi svetovni vojni.⁹⁷

Na skakalnici so vsako leto poleg treningov celjskih skakalcev potekale tudi tekme; januarja 1937 je bila na primer tekma vseh slovenskih klubov, tekmovalci pa so se krepčali pri Petritschu.⁹⁸ Oktobra 1934 se je pri Petritschkovih praznoval »Oktoberfest«.⁹⁹

Leta 1938 je bil v mariborskem nemškem časopisu *Marburger Zeitung* objavljen zanimiv, vendar precej vzneseno napisan članek o radostih, ki so jih Celjani doživljali na gričku. V prostem prevodu se glasi takole:

»Kot sončni žarki iščejo novo življenje, tako mnogi iščejo sončne žarke. In kot otroci nikoli ne morejo dobiti preveč čokolade, to velja tudi za odrasle. Zjutraj vstajajo in zvečer odhajajo spat, saj ne želijo izpustiti nobenega sončnega trenutka. Posledice tega so že vidne: pri oskrbniku na Petričku se tako vsak teden zbirajo rdečelične gospe in gospodje, ki soncu nastavljajo svoje blede vratove. /.../ Sonce je čudovito, Sonce je zdravo, Sonce te osrečuje in dela veselega. Enako je s pečeno gosjo, če je pojemo preveč, imamo posledice ...«¹⁰⁰

Živahnega dogajanja nemška okupacija ni prekinila, saj so bili Petritschkovi očitno v dobrih odnosih z novo oblastjo. Konec marca 1942 je bil v gostišču zbor Štajerske domovinske zveze (Steirischer Heimatbund), to je bila organizacija, ki si je prizadevala za ponemčenje spodnještajerskega življa.¹⁰¹ Prav tako so se še vedno organizirali dogodki, povezani z zimskimi športi. Februarja 1944 so bili v gostišču nastanjeni udeleženci spodnještajerskega smučarskega kampa,¹⁰² leto pozneje pa smučarski kamp nemške mladine (Deutschen Jugend), kar je tudi zadnja omemba medvojnega gostišča v časopisju.¹⁰³ Po odhodu Nemcev in nastopu Jugoslavije je bilo gostišče nacionalizirano,¹⁰⁴ usoda Petritschkovih pa ni znana, dejstvo pa je, da v Celju po vojni niso mogli ostati. Gostišče je nato postalo dom nesrečnim otrokom.

**Slika 30: Petriček pred vojno
(Vir: Mikola, 2015, str. 82)**

⁹⁷ Batagelj, 2010, str. 32.

⁹⁸ *Deutsche Wacht*, 28. januar 1937.

⁹⁹ *Deutsche Zeitung*, 7. oktober 1934.

¹⁰⁰ Citirano: *Mariborer Zeitung*, 19. junij 1938.

¹⁰¹ *Marburger Zeitung*, 23. marec 1942.

¹⁰² *Marburger Zeitung*, 16. februar 1944.

¹⁰³ *Marburger Zeitung*, 7. februar 1945.

¹⁰⁴ Mikola, 2016, str. 105.

Slika 31: Skok
(Vir: <https://www.kamra.si/5.3.2018>)

Slika 32: Telemark.
(Vir: <https://www.kamra.si/5.3.2018>)

Slika 33: Skakalnica
(Vir: <https://www.kamra.si/5.3.2018>)

4.1.1 PETRIČEK KOT RESTAVRACIJA IN TOČKA ZA ZABAVO TER SPROSTITEV

Po ukinitvi taborišča so objekti na Petričku nekaj časa samevali, ob koncu petdesetih let pa so jih pričeli oživljati in tako Petriček spremenili v eno izmed priljubljenih celjskih izletniških točk z gostinsko in rekreacijsko ponudbo. Na naslednjih straneh so zbrani povzetki nekaterih odlomkov iz celjskega časopisja, ki ilustrirajo, kako se je razvijal Petriček od začetkov do propada na prelomu tisočletja.

PONOVNO ODPRTJE GOSTILNE

Člani upravnega odbora Olepševalnega in turističnega društva v Celju so se leta 1959 na zadnji seji dogovorili, da se v Liscah, pod društvenim okriljem, odpre bivša gostilna Pri lovcu (Petriček). Tako je društvo poskrbelo za nujna obnovitvena dela gostinskih prostorov in gostilna je svoja vrata ponovno odprla 4. aprila 1959, preimenovali pa so jo v gostilno Na gričku.¹⁰⁵ Z novim mostom čez Savinjo v Lisce so omogočili lažji prehod do gostilne in izletniške točke. Pozneje so izdelali tudi načrte, da se na tem mestu uredijo camping mesta, mesta za prenočitev in postavitve weekend hišic v neposredni okolici.¹⁰⁶ Leto po odprtju so pred gostilno zravnali desni breg Savinje in tako ob reki uredili lepo kopališče. V Savinji so postavili pregrado, v načrtu pa je bila tudi gradnja viseče brvi,¹⁰⁷ v bližini Petrička pa dve smučarski skakalnici, parkirni prostori,¹⁰⁸ smučišče in vlečnica.¹⁰⁹

PRIREDITVE IN DOGODKI

Leta 1955 so gluhi iz Celja in okolice postavili ter kolektivno proslavili novoletno jelko. Proslava je bila zelo živahna in vesela. Izvedli so tudi šaljiv srečelov in ob tej priložnosti obdarovali 58 socialno šibkih.¹¹⁰

Ob 10. obletnici osvoboditve, 14. maja 1955, je od 14. do 19. ure na strelišču na Petričku potekalo tekmovanje članov in članic Zveze borcev I., II., III. mestne četrti ter borcev iz Šmarja pri Jelšah.¹¹¹

Z namenom povečanja turistične privlačnosti celjskega mesta so pod gostilno Na gričku leta 1961 razstavili lep in bogato založen akvarij. V njem so bile zlasti tiste ribe, ki v umazani Savinji niso mogle živeti.¹¹²

V spomin na ustanovitev Prve celjske čete je 20. julija leta 1962 celjska občina praznovala svoj praznik. Tako se je tudi na Petričku že ob osmih zjutraj začelo tekmovanje v streljanju na glinaste golobe. Tekmovanje je organizirala lovska družina Hum iz Celja na strelišču pri gostilni Na gričku.¹¹³

Na dan mladosti so se na jasi Na gričku srečali tudi mladinski aktivisti celjske občine iz vseh aktivov Zveze mladine. Srečanje je priredil občinski komite ZMS za Celje, udeležili pa so se ga tudi najvidnejši in družbenopolitični delavci Celjske komune. Na pikniku je zapel Dekliški pevski

¹⁰⁵ *Celjski tednik*, 20. marec 1959.

¹⁰⁶ *Celjski tednik*, 22. maj 1959.

¹⁰⁷ *Celjski tednik*, 17. junij 1960.

¹⁰⁸ *Celjski tednik*, 21. februar 1964.

¹⁰⁹ *Celjski tednik*, 27. januar 1967.

¹¹⁰ *Celjski tednik*, 21. januar 1955.

¹¹¹ *Celjski tednik*, 6. maj 1965.

¹¹² *Celjski tednik*, 21. marec 1961.

¹¹³ *Celjski tednik*, 13. julij 1962.

zbor Šole za zdravstvene delavce, nastopili pa so tudi mladi z brigadirskimi in narodnimi pesmimi.¹¹⁴

Nekaj sto otrok se je vsak dan po pouku leta 1968 zbralo na Petričku in se učilo smučati. »Lep je bil pogled na te mlade smučarje, ki so se pod vodstvom skrbnih učiteljev in vaditeljev uvajali v smučarske like, v osnovne elemente smučanja. Bila je šola, pa vendar drugačna od prave. To je bilo hkrati tudi razvedrilo, prijetno srečanje pionirjev, ki so uživali na snegu, pa tudi tedaj, ko so delali »pike« in se potem znova postavljali na noge, da so lahko spet padli, če so bili nerodni.«¹¹⁵

Slika 34: Članek iz Novega tednika, 4. junij 1981
(Vir: *Novi tednik*, 4. junij 1981)

RADIOAMATER GRE NAD LISICO!

Takole se je radioamater Peter Zavrsek napotil na lov na lisico – skrito radijsko postajo nekje med drevjem in grmovjem na Gričku pri Celju, šlo pa je za prvo regijsko radioamatersko vajo v radiogoniometriranju. »Lisice« so odkrivali v času med 20 in 80 minutami, najboljši oziroma najhitrejši je bil Domžalčan Mermal, na drugo mesto pa se je uvrstil naš Peter. Tudi ta vaja je bila v sklopu akcije Celje 81 v obrambi in zaščiti, o siceršnjem pomenu radioamaterske dejavnosti v sklopu splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite pa je skoraj odveč govoriti. Celjski radioamaterji se svojih nalog dobro zavedajo!

MITJA UMNİK
FOTO: K. KONČAN

Slika 35: Članek iz Novega tednika, 24. maj 1973
(Vir: *Novi tednik*, 24. maj 1973)

¹¹⁴ *Celjski tednik*, 1. junij 1967.

¹¹⁵ *Celjski tednik*, 1. februar 1968.

**Slika 36: Smučarska šola v bližini Petrička
(Vir: Celjski tednik, 1. februar 1968)**

Gostilna Na gričku je nizala številne uspehe. 1. in 2. oktobra leta 1966 sta Olepševalno in turistično društvo ter Poslovno združenje za obrt, gostinstvo in komunalo organizirala Celjsko gostinsko-turistično prireditve. V okviru te prireditve je bil organiziran pregled gostinskih lokalov glede čistoče, kakovosti in hitrosti postrežbe, kakovosti naročenega blaga in podobno. V skupini gostiln je gostilna Na gričku zasedla prvo mesto z 89 točkami, drugo mesto pa je pripadlo gostilni Logar.¹¹⁶

GODBA, PLES, RAZVEDRILLO

»Celje obvešča, da prireja njegovo gostišče Na gričku 28., 29., 30. in 1. decembra domačo zabavo s plesom. Postregli bodo z domačimi kolinami.«¹¹⁷ Godba, ples in razvedrilo so bili Na gričku vsako soboto zvečer.¹¹⁸ Gostišče Na gričku je imelo vsako soboto domače koline in ples.¹¹⁹ Nekajkrat je na Petričku igral ansambel Ocvirk.¹²⁰ Zabave so bile organizirane tudi vsako nedeljo od 1. maja do konca septembra. Popoldne je domača godba igrala tri ure.¹²¹

PRAZNOVANJE PRVEGA MAJA NA GRIČKU

»Da so prvomajski shodi delavcev in občanov celjske občine že tradicionalni, je dokazal tudi letošnji prvomajski shod Na gričku. Udeležilo se ga je okoli 4500 delavcev in občanov, otrok, mladine in borcev. Pisana množica ljudi je preživela lep dan Na gričku, saj so se organizatorji shoda zelo potrudili, da je bilo počutje in razpoloženje ljudi res praznično. Uvod v praznični shod je bila kratka, a prijetna proslava, nato pa so se znanci, prijatelji in sorodniki jeli zbirati v gruče. Tu in tam je bilo zaslišati pesem, povsod veseli smeh otrok. Udeleženci shoda so se okrepčali s partizanskim golažem, ki so ga organizatorji delili brezplačno, za veselo razpoloženje pa je poskrbel ansambel Vikija Ašiča. Vsem udeležencem bo ostal prvomajski shod Na gričku v lepem spominu, saj je bil to shod prijateljstva in tovarštva.«¹²²

Kresovanje Na gričku je leta 1991 organizirala Zveza svobodnih sindikatov Slovenije (ZSSS), Območna organizacija Celje, vendar le za čas od 20. do 24. ure. Kljub temu je po polnoči ostalo še okoli 200 meščanov, ki so nadaljevali s pivsko in še kako drugače zvenečo veselico. V prvih urah prvega maja je bil ves prostor »postlan« z razbito steklovino, grobo kršenje javnega reda in miru

¹¹⁶ Celjski tednik, 7. oktober 1966.

¹¹⁷ Celjski tednik, 16. november 1962.

¹¹⁸ Celjski tednik, 12. avgust 1966.

¹¹⁹ Celjski tednik, 12. oktober 1967.

¹²⁰ Celjski tednik, 15. julij 1966.

¹²¹ Celjski tednik, 16. februar 1962.

¹²² Citirano: Novi tednik, 7. maj 1981.

pa je bilo več kot očitno. Okoli enih ponoči je bila patrolja Postaje milice Celje poslana na Petriček zaradi kršitve javnega reda in miru ter pretepa. Na gričku je klub temu še vedno ostalo okoli 150 ljudi, med njimi tudi razgreta družina, ki je bila v pripravljenosti na pretep med skupinama s Hudinje in Lave.¹²³ Leta 1999 v časopisu Petriček ni bil več omenjen kot tradicionalna točka za praznovanje 1. maja, temveč se je prvič za praznovanje določila Celjska koč.¹²⁴

Slika 37: Odojek (Vir: MNZC)

Slika 38: Klic narave (Vir: MNZC)

Slika 39: Dogajanje (Vir: MNZC)

**Slika 40: 1. maj 1993
(Vir: MNZC)**

¹²³ *Novi tednik*, 9. maj 1991.

¹²⁴ *Novi tednik*, 6. maj 1999.

LETOVANJA OTROK

»Začelo se je obdobje, ki so se ga otroci veselili že vse šolsko leto, toda tudi počitnice so po svoje problem. Tistih nekaj tednov dopusta, ki ga otroci in starši preživijo skupaj, je le del otrokovih dolgih počitnic, zato ostanejo mnogi brez pravega nadzorstva.«¹²⁵

Že leta 1957 je komisija za socialna vprašanja pri delavskem svetu Cinkarne omogočila dnevno letovanje otrokom, ki so stanovali v neposredni okolici Cinkarne in ki so najbolj pogrešali čisti zrak ter za igro primerno zeleno okolje. Izbranih je bilo 45 otrok v starosti od 5 do 13 let. Kar 22 otrok je bilo med njimi še predšolskih in prav ti »metuljčki« in »živžavi«, kot so si naredili ime, so povzročali največ zdravega hrupa.¹²⁶

Ob pol osmi uri so se otroci zbrali pred Cinkarno. Pozneje so se peš ali pa z avtobusom odpravili do Petrička in se po desetih urah gibanja na svežem zraku vračali zvečer. Na Petričku so se igrali, kopali, kopali prst, delali potice iz ilovice, starejši pa so plezali po drevju, delali šotore ali organizirali nogometno moštvo ter uživali v igrah z žogo. Za lačne želodce je poskrbel upravnik gostišča Pri lovcu, gospod (tovariš) Žerdoner. Otroci so dobili tri dnevne obroke. Letovanje je bilo uspešno, otroci in njihovi starši pa zadovoljni.¹²⁷

Poleg Cinkarne je tudi občinska zveza prijateljev mladine med »velikimi počitnicami«, v prvih dneh julija, več let zapored organizirala letovanja za otroke. Tako so približno stotim otrokom zagotovili dnevno varstvo med poletnimi počitnicami. Letovanje je trajalo približno mesec dni. Leta 1968 je bilo organizirano že tretje zaporedno letovanje. Zjutraj so se otroci zbrali in se nato odpravili do gostilne Na gričku. Tam so ves dan preživali v igri, se kopali, nabirali jagodičevje ... Oblačne dni so otroci preživali v celjskih muzejih in kulturnozgodovinskih institucijah. Pri tem letovanju so sodelovali tudi člani Planinskega društva Celje, ki so organizirali nekaj krajših izletov – nekatere po partizanskih poteh, člani Strelskega društva Celje so starejšim pionirjem zagotovil redno vadbo v streljanju, šahovski klub pa je poskrbel za šahovsko šolo. Prispevek za letovanje je bil 250 starih dinarjev. V ta znesek je bila vključena tudi dopoldanska malica in topel opoldanski obrok. Letovanje so omogočili predvsem otrokom, katerih staršev so zaslužili manj kot 40 tisoč dinarjev na družinskega člana.¹²⁸

NA GRIČKU NI PIVA

Čeprav je bila gostilna priljubljena točka za oddih, so bili nekateri odzivi tudi negativni: *»Toda Na gričku ni vse tako v redu, kot bi v taki gostilni moralo biti. Ne samo to, da so gostinski delavci znali precej zasoliti cene (saj je treba plačati za narezek za dve osebi kar petsto dinarjev), tudi piva Na gričku ne morete dobiti. No, ne vedno, toda meni se je to pripetilo že trikrat. »Niso ga pripeljali«, je natakarica preprosto odgovorila, ko smo jo vprašali, kako je to mogoče.«* Tako so se širile govorice, da v gostilni Na gričku oziroma po celjsko »Pri Petričku« ne cvete najbolje.¹²⁹ Prav tako so leta 1962 dela še vedno počasi napredovala, ljudje so si želeli predvsem urejene sanitarije in nekaj slačilnic v rekreacijskem centru.¹³⁰ Pojavili so se tudi dolgovi glede strelišča in doma na Petričku, vendar so te poravnali leta 1968, kot je na občnem zboru poročal predsednik občinske strelske organizacije v Celju, Ernest Pikel. Situacija se je razrešila šele po tridesetih sejah, ko so poleg strelišča uredili tudi strelski dom, v katerem je dobil stanovanje novi upravnik,

¹²⁵ *Celjski tednik*, 1. julij 1966.

¹²⁶ Citirano: *Celjski tednik*, 30. avgust 1957.

¹²⁷ *Celjski tednik*, 30. avgust 1957.

¹²⁸ *Celjski tednik*, 20. junij 1968.

¹²⁹ *Celjski tednik*, 28. avgust 1963.

¹³⁰ *Celjski tednik*, 2. marec 1962.

tovariš Jeram.¹³¹ »Kolesarji in motorizirani izletniki tožijo zaradi slabe in preozke ceste, kuhinji in gostom manjka sodoben vodovod, otroci bi rabili prijetno igrišče, kopalci primerno plažo ob Savinji, oddaljeni gostje udobno prenočišče, če ne bi gornjih prostorov zavzemale tri družine. V načrtu je popolna preureditev gostišča in idiličnega okolja.«¹³²

KAJ BO Z GOSTIŠČEM NA GRIČKU?

Leto 1963. »Svet za turizem pri gospodarski zbornici v Celju je razpravljal o gostišču Na gričku, ki je v sedanjem stanju sramota za naše gostinstvo. Svet je moral odločati med dvema predlogoma: da gostišče temeljito obnovi ali pa ga takoj zapre. Čeprav je bil načrt za obnovitvena dela izdelan že pred dvema letoma, je stanje sanitarij še vedno nezadovoljivo, o sobah za turiste pa ni niti sledu. Zato je celjsko turistično društvo sklenilo, da 30. septembra gostišče Na gričku zapre, dokler ne bo izdelan zadovoljiv načrt in izvršene najosnovnejše izboljšave.«¹³³ Še istega leta je gostišče prenehalo poslovati.¹³⁴

Tako so časopisi leta 1981 pisali o odprtju Golovca in Petrička. »/.../ objekta, ki sama sicer ne bosta neposredno ustvarjala dohodek, bosta pa vplivala na boljše razpoloženje vseh, ki ju bodo koristili, se sproščali in nabirali novih moči za še boljše delo. To sta rekreacijski center Na gričku in drugi objekt na Golovcu /.../. Dva objekta, ki sta zrasla po zaslugi združevanja sredstev organizacij združenega dela, prostovoljnega dela in zbiranja materiala.«¹³⁵ Odprtje obeh je bilo v petek, 26. junija 1981, dan pred 27. junijem, dnevom samoupravljalca. Za oba je bilo treba zagotoviti okoli 135 milijonov dinarjev.¹³⁶ Pri gradnji objekta Na gričku so se izkazali zlasti mladi, pripadniki celjske garnizije JLA in drugi. »Slovesnost Na gričku je bila bolj namenjena zaključku gradbenih del, sicer pa je predsednik skupščine telesnokulturne skupnosti, Aleš Ilc, v govoru poudaril, da bo objekt z restavracijo odprt 10. julija. Ne glede na to, Griček že zdaj privablja veliko število mladih in drugih. Delo, ki ga je začel Nace Krumpak in ga usmerjal preko posebnega odbora, je zdaj tik pred zaključkom. V akciji so sodelovali mnogi kolektivi in posamezniki. Govornik se je tokrat posebej zahvalil Razvojnemu centru, Janku Hartmanu, Mirku Kolniku, Avgustu Jagriču, Mirku Krajncu, Zdenku Golavšku in drugim. Center Na gričku še ni dograjen. Čaka še zunanja ureditev, prav tako postavitve nekaterih drugih objektov. Za postrežbo v restavraciji bo skrbel kolektiv Srednje šole za gostinstvo in turizem, vodja te skupine pa bo Brane Srše.«¹³⁷

Slika 41: Odprtje Petrička
(Vir: *Celjski tednik*, 20. september 1963)

¹³¹ *Celjski tednik*, 25. april 1968.

¹³² *Celjski tednik*, 27. oktober 1961.

¹³³ *Celjski tednik*, 20. september 1963.

¹³⁴ *Celjski tednik*, 1. julij 1966.

¹³⁵ Citirano: *Novi tednik*, 2. julij 1981.

¹³⁶ *Novi tednik*, 2. julij 1981.

¹³⁷ Citirano: *Novi tednik*, 2. julij 1981.

4.1.2 PETRIČEK KOT ŠPORTNO REKREACIJSKO SREDIŠČE

Na Petričku je bilo leta 1974 mnogo objektov za rekreacijo. Najbolj sta izstopala strelišče in trim steza. Seveda pa so bili tudi ostali objekti: preproste naprave za odbojko, košarko, mali nogomet, badminton, viseče kegljanje, minigolf, namizni tenis, lokostrelstvo, metanje obročev, pikado, malo otroško igrišče in piknik prostor.¹³⁸

O STRELIŠČU

Leta 1951 so pod vodstvom mestnega in okrajnega strelskega odbora zgradili leseno strelišče, ki je omogočalo tekmovanje z vojaško puško na 300 metrov. Kot strelišče za malokalibrsko puško in pištolo »orožje številka 1« za celjske strelce je bil uporabljen kozolec Na gričku.¹³⁹

**Slika 42: Članek v Novem tedniku, 18. junij 1981
(Vir: *Novi tednik*, 18. junij 1981)**

Slika 43: Skupina strelcev (Vir: ZAC)

¹³⁸ Stamejčič, 1975.

¹³⁹ Volfand, 2015, str. 126.

TRIM STEZA

V sedemdesetih letih je Zveza za športno rekreacijo pod predsedstvom Braneta Stamejčiča prevzela vodenje rekreacije. Začeli so z novim geslom Trim akcije v Celju, katerega pobudnik je bil Tone Goršič, ki je organiziral tudi Trim teden. Trim steza Na gričku je bila prav tako odprta istega leta. Odprla sta jo predsednik občine Dušan Burnik in predsednik sindikata Ivan Kramer.¹⁴⁰

**Slika 44: Izposoja opreme
(Vir: Volfand, 2015, str. 259)**

**Slika 45: Prikaz referenčnih časov za vse starostne skupine
(Vir: Volfand, 2015, str. 259)**

Slika 46: Na dan otvoritve trim steze (Vir: Volfand, 2015, str. 259)

¹⁴⁰ Volfand, 2015, str. 259.

4.2 ZGODBA UKRADENIH OTROK IN PETRIČEK DANES

Prvič se je za otroke s Petrička izvedelo v začetku devetdesetih let, ko je eden izmed njih, Ivan Ott, ki živi v Nemčiji, o svojem otroštvu napisal knjigo *Otroci s Petrička, Ukradeno otroštvo*. Pozneje se je nekaj teh otrok na pobudo Janeza Črneja srečevalo v Celju.¹⁴¹

Ponovno združeni

Janez Črnej, ki je pomagal, da so se ukradeni otroci pozneje ponovno našli, je povedal: »Osebni razgovori z Darinkom Juričem, Lotko Pirc, Petrom in Ditrichom Janičem, ki mi je prinesel knjigo Ivana Otta *Ukradeno otroštvo*, so me spodbudili, da sem kot predsednik komisije Demos iz Celja dal v časopise oglas, naj se javijo tisti, ki so bili kot otroci zaprti v taborišču Petriček. Na naslov komisije se jih je javilo 22. Prvo srečanje teh otrok je bilo 27. novembra 1993, v gostilni Majolka v Celju. Povabljen je bil tudi takratni župan občine Celje Anton Rojec in novinarji. Predlagal sem jim, da izvolijo odbor, ki bi jih organiziral in javnosti predstavil njihove tragične usode. Odbor, ki so ga sestavljali Ditrich Janič, Danilo Jurič, Albina Podkoritnik, Lidija Simonič, se je 2. decembra 1993 z dopisom obrnil na državni zbor, na komisijo za preiskavo poveljnih množičnih pobojev, pravno dvomljivih procesov in drugih tovrstnih nepravilnosti, ki ji je predsedoval dr. Jože Pučnik, da jih sprejme na zaslišanje in jim s pomočjo državnega zbora pomaga popraviti krivice, ki so se jim dogodile.«¹⁴²

Ivan Ott: Otroci s Petrička, Ukradeno otroštvo

Avtobiografski roman *Otroci s Petrička* je napisal eden izmed preživelih otrok s Teharij, Ivan Ott. Govori o sirotah, ki so žrtve pobojev državnih sovražnikov ob koncu druge svetovne vojne.¹⁴³ Ivan Ott je hrvaški novinar in pisatelj, sin vojaka stare, kraljeve jugoslovanske vojske, ki je med II. svetovno vojno delal v domobranskem generalštabu. Bil je eden izmed otrok s Petrička.¹⁴⁴ Njegova pretresljiva osebna izpoved je zbudila veliko zanimanj bralcev, zato je za roman prejel številna priznanja. Zgodba je bila objavljena v slovenščini in hrvaščini, pripravljena pa je bila tudi za izdajo v nemškem jeziku.¹⁴⁵

Po romanu je bil posnet celovečerni dokumentarni film *Otroci s Petrička*, ki je bil predvajan na TV Slovenija, danes pa je dostopen tudi na Youtubu.

Slika 47: Ivan Ott
(Vir: <http://www.croexpress.eu/>, 27. 2. 2018)

Slika 48: Roman *Otroci s Petrička*
(Vir: <http://www.mohorjeva.org/>, 27. 2. 2018)

¹⁴¹ <http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/56-44-Kazipot-1/> (27. 2. 2018).

¹⁴² Citirano: <http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/56-44-Kazipot-1/> (27. 2. 2018).

¹⁴³ <http://www.mohorjeva.org/ott-ivan/otroci-s-petrička-br-ukradeno-otroštvo/> (27. 2. 2018).

¹⁴⁴ <http://www.mladina.si/43481/ivan-ott-otroci-s-petrička/> (27. 2. 2018).

¹⁴⁵ <http://www.mohorjeva.org/ott-ivan/otroci-s-petrička-br-ukradeno-otroštvo/> (27. 2. 2018).

Celovečerni dokumentarni film Otroci s Petrička

Dokumentarec, ki je nastal leta 2007 v režiji Mirana Zupančiča, je istega leta prejel prvo nagrado za najboljši film na Festivalu slovenskega filma v Portorožu.¹⁴⁶ Sestavljen je večinoma iz izpovedi intervjuvancev, ki so jim povojni poboji iztrgali starše in jim v otroškem taborišču za vedno odvzeli otroštvo.¹⁴⁷

Celjane pretresli otroci s Petrička

V Mestnem kinu Metropol je bila v torek posebna projekcija dokumentarnega filma *Otroci s Petrička*. Film je v nedeljo prejel tudi nagrado 10. filmskega festivala za najboljši film. V njem je scenarist in režiser Miran Zupančič zbral poročila mnogih, ki so bili po drugi vojni kot otroci skupaj s starši zaprti v taborišču na Teharjah. Kasneje so jih od staršev, ki so bili večinoma pobiti, ločili in jih odpeljali v otroško taborišče na celjski Petriček.

Zupančič namenoma ni posnel igranega filma. Dokumentarni film ohranja preprosto formo. Črnobeli posnetki, nobenih ideoloških in zgodovinskih analiz ali opredelitev. Pretresljive izpovedi spremljajo nemi posnetki dveh prizorišč, Teharj in Petrička pod zimsko odejo. Prva lokacija je še dandanes kljub obeležju smetišče, druga razpadajoča nakaža v knežjem mestu. O dogodkih, o katerih se tako dolgo ni

smelo govoriti, pričajo tudi arhivske orumenele fotografije. Zupančič gledalca skozi film pripelje vse do današnjih dni s posnetkom srečanja dveh nekdanjih otrok s Petrička, ki v propadajočem objektu sestavljata v mozaik spomine. Kljub svoji preprostosti film nikogar ni pustil ravnodušnega. Ne zapoveduje, ne piše nove zgodovine, ampak zgolj pripoveduje.

Film je, predvsem pri starejših gledalcih, obudil številne že napol pozabljene spomine. Vsakega se je dotaknil po svoje. Nekateri o tragediji na Petričku pred ogledom niso vedeli ničesar, drugi so na velikem platnu končno videli zgodbe, o katerih so morali molčati desetletja. Vse pa je dobesedno prikoval pred veliko platno. V naslednjem mesecu naj bi otroke s Petrička predvajala tudi TV Slovenija.

PM, foto: GK

Film *Otroci s Petrička* je napolnil dvorano Mestnega kina Metropol.

Slika 49: Članek v Novem tedniku ob projekciji filma, 19. 10. 2007
(Vir: *Novi tednik*, 19. 10. 2007)

¹⁴⁶ <http://www.mohorjeva.org/ott-ivan/otroci-s-petrička-br-ukradeno-otrostvo/> (27. 2. 2018).

¹⁴⁷ http://www.bukla.si/?action=books&book_id=1245/ (27. 2. 2018).

TOTAL, 2007-10-26

Izgubljeno otroštvo na Petričku

▲ Albina Rajer po prihodu s Petrička

▲ Mračno poletje 1945 v taborišču

Otroci s Petrička, na festivalu slovenskega filma nagrajeni dokumentarec Televizije Slovenija in Arsmedia, je pretresljivo pričevanje o krutem in manj znanem delu naše polpretekle zgodovine.

Zmagovalec 10. festivala slovenskega filma (FSF) v Portorožu, dokumentarni film z naslovom *Otroci s Petrička* režiserja Mirana Zupaniča, je nastal v koprodukciji uredništva dokumentarnih filmov Televizije Slovenija ter filmske in video produkcije Arsmedia. Film obravnava usodo otrok, ki so jih junija 1945 ločili od staršev in jih odpeljali v otroško taborišče Petriček, kjer so jim z različnimi vzgojnimi ukrepi poskušali s silo privzgojiti novo osebnost. Po besedah strokovne žirije (sestavljali so jo Peter Zobec, Martin Flanay in Andreas Strohl) so kruti dogodki podani izjemno občutljivo z neverjetno skrbjo za podrobnosti in z veli-

kim spoštovanjem do žrtev, tako da na koncu z veseljem gledamo popolno delo, ki predstavlja vsa razpoložljiva dejstva, hkrati pa nikakor ne more postati objekt politične instrumentalizacije.

▲ Družina Elice Neraš leta 1944

Filmu so podelili tudi vesno za najboljšo glasbo, prejela jo je Bojana Šaljić Podešva, vesno za najboljšo montažo pa Jaka Kovačič. Svojo pot po slovenskih kinematografih je film začel 16. oktobra, na televiziji si ga lahko ogledate v sredo, 7. novembra, ob 19.55, ko ga bodo predvajali na 1. programu Televizije Slovenija.

Na
1. programu
Televizije
Slovenija v sredo,
7. novembra
2007,
ob 19.55

Slika 50: Članek ob premieri (Vir: http://www.safaric-safaric.si/lokacija_slo/celje/petricek/, 7. 3. 2018)

Petriček danes

»Celjski Petriček, nekoč cvetoče rekreacijsko središče vseh Celjanov, prostor za množične proslave in zabave, že dolga leta zapuščen propada. Kriv je dolgotrajni denacionalizacijski postopek, med katerim so temeljito propadli tako tam zgrajeni športni objekti kot nekoč priljubljeno gostišče, ki je s svojo podobo ena največjih celjskih črnih točk.«¹⁴⁸

Samo še s takimi besedami lahko danes časopisi opišejo stanje stavbe na Petričku. Vloga restavracije, taborišča za otroke in ponovno poslednje vloge restavracije se je spreobrnila v vlogo ruševine. Stavba na Petričku je namreč zapuščena razvalina. Razbita okna, razpadajoča streha, smeti, steklo ... Česar ni uničila narava, so še pred nekaj leti uničili huligani, za katere je bil Petriček redno zbirališče.¹⁴⁹ Večkrat so v dogajanje posegli gasilci, ki so pogasili goreče dele stavbe.¹⁵⁰

Upravna enota je večkrat poskušala lastnino denacionalizirati. Postopek se je zaključil že septembra leta 2005. Izdali so odločbo o vračilu celotnega kompleksa zakonitim dedičem v naravi, iz odločbe pa izvzeli vse pozidane površine, za katere morajo odgovornim dedičem izplačati odškodnino v obliki državnih obveznic. Spor je potekal zaradi lastnika. Ker naj bi bila lastnica objektov na Petričku Športna zveza Celje, je prihajalo do zatikanja v upravnih sporih, na katere se je z odločbo odzvala Mestna občina Celje.¹⁵¹

¹⁴⁸ Citirano: *Novi tednik*, 29. avgust. 2006.

¹⁴⁹ *Novi tednik*, 29. avgust. 2006.

¹⁵⁰ Pogovor z Jožefom Ratajcem (1. 3. 2017).

¹⁵¹ *Novi tednik*, 29. avgust. 2006.

CELJE, GRIČEK - PETRIČEK, 44.953 m², za investicijo, 44.953 m² zemljišča, odlična ponudba za investitorje v celju, prodamo. Cena: 190.000,00 EUR

Šifra oglasa: **11707**

[Statistični podatki o občini Celje](#)

Dodaten opis

Nekoč ena najbolj poznanih športno-rekreacijskih točk v Celju, Griček- Petriček.

Prodamo 44.953 m² veliko zemljišče, ki v naravi obsega 7.236 m² stavbnega in 37.717 kmetijskega zemljišča. Stavba kjer je bil nekoč gostinski lokal je dotrajana in potrebna celovite prenove .

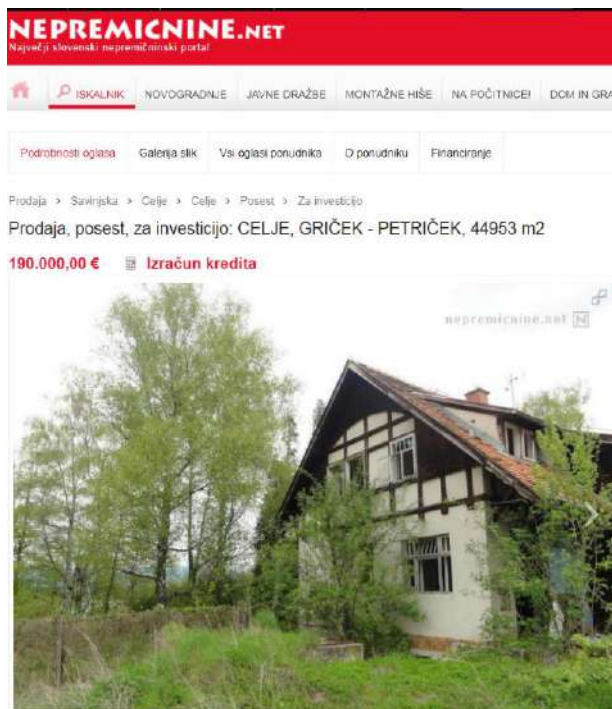
Enkratna priložnost za vse željne novih avantur in priložnosti (športno rekreacijski center, Glamping ali glamurozno kampiranje v sožitju z naravo, gostinska dejavnost....). Investicija, ki se splača.

Kupec ne plača ogledov in provizije.

Ekskluzivna prodaja .

Slika 51: Opis posesti

(Vir: <https://www.nepremicnine.net/oglas-prodaja/celje-gricek-petricek-posest/>, 27. 2. 2017)

Slika 52: Posestvo se danes prodaja na nepremičninah

(Vir: <https://www.nepremicnine.net/oglas-prodaja/celje-gricek-petricek-posest/>, 27. 2. 2017)

Leta 2017 so sicer v časopisu poročali, da bi obnovili tudi zahodni del Celja. Pripravljen je idejni projekt za sodobni kajakaški center, drevesni park v Medlogu in ponovno oživitev Petrička za rekreativne ali katere druge primerne vsebine. Z realizacijo tega načrta bi zagotovo lahko nastal še en zaokrožen velik zelen pas na območju Celja. Kaj bo nastalo iz tega v prihodnje, ne ve nihče.¹⁵²

¹⁵² *Novi tednik*, 29. julij. 2017.

Slika 53: V razsulu (Vir: ZAC)

Slika 54: Strelišče (Vir: ZAC)

Slika 55: Pogled od igrišča proti Petričku (Vir: ZAC)

4.3 INTERVJUJI S PRIČAMI

4.3.1 Leon Turnšek

Bližal se je konec druge svetovne vojne. Leon Turnšek, rojen leta 1943, je bil star približno leto in pol. Leonov oče je bil mestni redar v Radečah in tolmač za francoski ter nemški jezik. Mati je bila gospodinja, takrat v osmem mesecu nosečnosti s četrtnim otrokom. Prostovoljno je sodelovala v družinski organizaciji Kind und Mutter, ki je skrbela za ljudi med vojno. V družini so bili torej že trije otroci. Leonov brat Oskar je bil rojen leta 1933 in je bil star enajst let. Sestra Liselotte se je rodila leta 1939 in je bila stara pet let. Oče je imel sestro v Gradcu. Sestra je prišla k njim in jim svetovala, naj vzamejo stvari ter pridejo k njej v Gradec. Komunisti so namreč pobijali vse, kar je bilo v zvezi z Nemci. Ker je mama hotela speči nekaj za na pot, se je družina odpravila šele na drugi vlak. Ta vlak je XIV. divizija blokirala in ustavila že pri Šoštanju. Vse potnike so odpeljali na Teharje. Po pričevanjih sosede iz Hrastnika, ki je skrbela za Leona, se Leon Teharij spominja z besedami: *»Bilo je maja meseca. Ko smo prišli tja, je bilo veliko malih družin z otroki, dojenčki. Pustili so jih na soncu, da so se scvrli. Slišal si lahko le njihov jok.«* Začelo se je zasliševanje vseh taboriščnikov. 31. maja 1945 so zaslišali tudi Leonovo mater. Zasliševanje je trajalo tri ure in pol. Dodelili so jo za transport C, kar je pomenilo smrt. Še danes se ne ve, kam so pokopali pomorjene. Gospod Leon predvideva, da je njegov oče pokopan v Hrastniku, v Hudi luknji, njegova mati pa v jezeru na Teharjah. V jezero so namreč odlagali odpadke iz Cinkarne, pozneje pa so ga umetno napolnili in tako prekrili vsa trupla. Na vprašanje, kaj se dogaja, takrat taboriščniki niso znali odgovoriti. Čez nekaj dni so otroke odtrgali od staršev, jih natovorili v avtobuse in odpeljali na Petriček.

Slika 56: Turnškova starša
(Vir: Osebni arhiv Leona Turnška)

Otrok je bilo po predvidevanjih gospoda Turnška več kot sto. Soseda, ki je skrbela za Leona tudi na Petričku, mu je pripovedovala: *»Veš, Leon, otroka sem zvečer previla, zjutraj pa ga ni bilo več.«* Na Petričku je razsajalo veliko bolezni. Največ je bilo griže, tifusa, garij, prehladov ... Le najmočnejši so preživeli. Petrička se spomni po prigodi, ki se je zgodila njegovemu bratu. *»Brat je pobral zeleno slivo. Videla ga je Črna vdova. Celo noč je za kazen do kolen stal v vodi v silosu. Nekatere so tudi zaprli v silos, prižgali časopisni papir in jih dimili. Bilo je grozno. Ker nismo imeli nič sladkega, smo lizali italijanske patrone.«*

Pozneje so otroke razselili po domovih. Nekatere na Dobrno, nekatere v Kajuhov dom v Celje, Ivančno Gorico ... V te domove so prihajali ljudje, ki so hoteli te otroke posvojiti. V domu so jih vzgajali v komunističnem duhu. Otroci so delali, kar jim je bilo naročeno.

Gospoda Leona so tako preselili na Polzelo, njegovo sestro v Celje, brata pa na Dobrno. S Polzele so ga premestili v manjšo vilo v Celju (pri bivši Ekonomski šoli), brata in sestro, ki sta bila starejša, pa v Štigerjevo vilo.

Na Polzeli Leon ni obiskoval šole, ampak je v šolo šel prvič v Celju. Imeli so ga za vedenjsko motenega in umsko zaostalega, zato je prvi in drugi razred obiskoval v pomožni šoli. Spomni se, da so vsako soboto za večerjo dobili staro žemljo in ameriški kakav. Ko je končal drugi razred, so ga premestili v Ljubljano in vpisali v dom Malči Beličeve. Tam je hodil v tretji razred. V domu so imeli psa Rolfija in prašiče, za katere je skrbela »teta Mici«. Od tam so Leona poslali v Preddvor pri Kranju, kjer je končal četrti razred. Za tem so ga za štiri leta poslali v najhujšo poboljševalnico – v Veržej. *»Med počitnicami so ostali otroci iz poboljševalnic odšli domov. Jaz tega nisem doživel. Moj dom je bil vedno internat. Nikogar nisem poznal, nisem vedel, kdo sem, kaj sem, od kod sem.«* Od leta 1954 do leta 1958 je bil Leon v Veržēju, dokler se brata in sestra niso ponovno našli. Takrat se je Leon preselil v Celje, v internat zraven kapucinskega samostana, kjer je bil štiri leta. Sestra je bila otroška negovalka v vrtcu. Pozneje je dobila službo. Ker v šoli v Celju ni usvojil dovolj znanja, se ni mogel vpisati v šolo za geodeta, zato se je odločil za trgovsko šolo. Obleke je dobival od socialnih institucij.

Da je v mladosti gospod Leon odmisлил grozote Petrička, je med počitnicami delal na kmetiji. Tako si je prislužil večerjo, domače žgance in mleko, ali dobil dva rdeča kovača, s katerima si je kupil pest bombonov in orehovo olje.

Pozneje je šel v vojsko in se preselil k sestri v Krško. Tam je dobil ponudbo za prevzem trgovine v Celju. Spoznal je svojo ženo in se leta 1971 preselil v Maribor, kjer je skoraj trideset let vodil največjo športno hišo v Mariboru. Dokončal je tudi poslovodsko šolo, komercialno šolo in doštudiral. Tako je začel služiti svoj denar, ki ga prej ni imel.

Gospod Turnšek danes z drugimi otroki s Petrička načeloma nima stikov, le s prijateljem Acom s Primorske. Otroci so se namreč vsepovsod porazgubili. Nekateri niso naredili šol, drugi so zabredli v alkohol, kriminal.

Zanimiva je njegova miselnost o premagovanju življenjskih izzivov zaradi trpke preizkušnje v ranem otroštvu: *»Imel sem to lastnost, da sem od vsakega posnema dobre stvari. To me je spravilo na dobro pot, da nisem nikoli zabredel. Gnala me je pot po samoohranitvi, to sem imel v sebi in je bilo pri meni najmočnejše. Naredil sem tisto, kar je bilo dobro in kar mi je odgovarjalo. Reševalo me je tudi to, da sem se dobro učil.«* O svoji preteklosti ni nikoli rad govoril. *»Enostavno vem, da mi nekaj manjka. Vem, da nekaj ni popolno. Ali je to premajhna izobrazba? Morda drugačen pogled na svet? Pomanjkanje ljubezni? Ker nisem bil deležen prave starševske ljubezni, imam predsodek, da tudi svojim otrokom nisem nudil dovolj ljubezni, ker te v sebi nimam.«*

Turnškovi otroci s Petrička so si vsak po svoje uredili življenje. Brat se je, ne da bi obvestil brata ali sestro, preselil v Avstralijo. Tam se je poročil in si ustvaril družino. V Slovenijo se je vrnil, ko je bil star petdeset let. Sestra se je poročila s takratnim županom v Krškem in si ustvarila družino. Zanimiv je podatek, da je bil njen mož član komunistične partije. Danes sta sestra in brat pokojna.

OSNA na CELJE - mesto

O b t o ž n i c a

T u r n š e k Józefa je živel za časa okupacije v Hrastniku, pozneje se je preselila v Radeče, tam se je udejstvovala pri NSP "Mutter und Kind" in sicer protovoljno. Pobegnila je iz strahu pred našimi oblastnimi oblastmi.

Celje, dne 31. V. 1945, 1/2 ure

Pobegnila sem iz Radeč, ker se je bližala fronta. Bila sem pri NSP "Mutter und Kind", deloma sem bila prisiljena, deloma pa iz usmiljenja. Moj mož se politično ni udejstvoval.

S seboj imam tudi 3 otroke

Zaslišal: *[Signature]*

Transport is dead.

C. 1/6 1/2

Slika 57: Usoda matere Leona Turnška – transport C, smrt (Vir: Osebni arhiv Leona Turnška)

OZNA za CELJE - mesto

Položaj, dne 31. V. 1945

Tek. št. 416/10-45

Zapisnik

Ime in priimek: Turnšek Jožefa roj. Ljubeveč

Datum in kraj rojstva: 25. 4. 1909, Kremenj pri Krespicah

poklic: gospodinja

uslužben pri: samsotjna

stan: poročena, št. otrok: 3

zadnje bivališče: Radeča pri Zidanem mostu

Družinski podatki:

Ime in bivališče staršev: Jožef in Marija

Ime in bivališče moža: Leopold

Osební popis:

velikost: srednja postavca

obraz: podolgovat

barva oči: modra

nos: normalen

zobje: popolni

barva las: svetlo rjave

hoja: normalna

Posebni znaki:

a) spremenljivi: nima

b) nespremenljivi: nima

Narodnost: slovenska

Državljanstvo: jugoslovansko

Član St. Heimatbunda: HB NSF

a) ~~zelo~~ legitimacija b) rdeča legitimacija c) ~~modra~~ legitimacija

Slika 58: Zapisnik o Jožefi Turnšek (Vir: Osebni arhiv Leona Turnška)

4.3.2 Herman Küssel - Aco

Leta 1945 so bili na Teharjah otroci družine Küssel ločeni od staršev in z avtobusom skupaj z ostalimi odpeljani na Petriček. Bili so štirje, sestra, ki je bila že na začetku najstniških let, in trije bratje, stari dve, tri in šest let. Gospod Aco je bil najmlajši otrok in razmere na Petričku pozna le po pripovedovanju. Njegova že pokojna starejša sestra, ki je tragedijo na Petričku zaradi svoje starosti najbolj občutila na svoji koži, o njej ni nikoli hotela odkrito govoriti. Gospod se bolj spominja svojega bivanja v domu za vojne sirote na Polzeli. Z življenjem tam je bil dokaj zadovoljen, bili so siti, oblečeni in igrali so se. Spominja se praznikov, ko so dobili kakšen priboljšek, na primer za sv. Miklavža. Zelo lepe spomine ima na vzgojiteljico Agico Vindiš, malo manj lepe pa na strogega upravnika. Prav ta ga je enkrat kaznoval tako, da ga je zaprl v dimnik, kjer je po krčevitem joku zaspal; vzgojiteljice so ga našle in rešile šele po šestih urah. Leta 1948 je na Bledu Tito sprejel vojne sirote, med njimi je bil tudi mali Herman, ki je maršalu zapel pesem o Acku packu – tako je dobil vzdevek, ki ga spremlja že celo življenje. S Polzele so ga preselili v dom Tončke Čečeve, ki je deloval v vili poleg nekdanje Ekonomske šole Celje v Vodnikovi ulici. Iz tega doma se spominja raznih krožkov, ki so bili organizirani zanje (kuharski, šiviljski, gospodarski, vrtnarski). V okviru zadnjega so na dvorišču vile imeli tudi vrt, s katerega je enkrat ukradel paradižnik, zaradi česar je bil tisti večer močno tepen. V lepšem spominu mu je ostal kuharski tečaj, pri katerem je zaradi prizadevnosti dobil kolač. Tudi v tem domu so pripravljali razne prireditve in akademije. Gospodova brata, Janka in Gustla (poznejšega vrhunskega telovadca) so poslali v internata v Smlednik in v Ljubljano, potem pa sta se šolala v Celju in živela v domu Dušana Finžgarja, ki je deloval v prostorih kapucinskega samostana na Bregu, pozneje pa v propadlem hotelu Savinja. Dom Tončke Čečeve so pozneje prestavili v Gaberje, v nekdanjo Westново vilo, od koder pa je gospod pobegnil k bratoma. Tam so mu dovolili ostati.

Gospoda sem vprašala, če so ga v teh domovih kdaj obravnavali drugače zaradi usode njegovih staršev, a mi je odgovoril, da sicer ne, jih pa je upravnik doma Dušana Finžgarja včasih ozmerjal z nemčurji. Na splošno pravi, da nikoli ni poznal življenja s starši in ga zato ni pogrešal.

Z mano je delil še kopico zgodb, ki so se mu zgodile v življenju, od lumparij, ki jih je še kot otrok počel v Celju, do dogodivščin, ko je kot član državne reprezentance za skoke v vodo tekmoval po svetu. Zdaj živi s soprogo v Luciji.

4.3.3 Franci Kindlhofer

1. *Kako dolgo ste bili na Petričku? Glede na takratno Vašo starost me zanima, ali imate na bivanje na Petričku tudi lastne spomine ali se dogodkov spominjate le posredno, po pripovedovanju starejše sestre in starejšega brata?*

Na Petričku sem bil do razpusta, nekje pred zimo leta 1945. Pripeljani pa smo bili v začetku avgusta. O življenju na Petričku sem največ izvedel od mojega pokojnega brata in po letu 1990 od drugih prizadetih, ki so bili kot otroci tam. Moja, žal že tudi pokojna sestra, o tem ni rada govorila in tudi pri dokumentarnem filmu ni želela sodelovati. Največ pa sem izvedel iz knjige Ivana Otta, Ukradeno otroštvo.

V spominu imam štiri segmente iz tistega časa. Vedno sem mislil, da sem te stvari sanjal. A ko sem pozneje izvedel za posamezne detajle, videl rojstno hišo in Petriček, mi je postalo jasno, da sem te stvari kot majhen otrok resnično doživel in so mi kot temni madeži ostali v podzavesti:

- Neka ženska stoji pred hišo, obupno joče in vije roke nad glavo.
- Z obema rokama se oklepam vrat črnega avta in nekdo me vleče v stran.
- Na Petričku grem s praznim krožnikom čez dvorišče (jedlo se je na dvorišču) do skupine odraslih. Verjetno sem bil še lačen. Neka ženska mi vzame krožnik in me zapre v kurnik, ki je bil obdan z žično mrežo.

(Zapiranje je bilo na Petričku priljubljeno. Najhujše je bilo zapiranje v prazne okrogle stolpe, ki so bili namenjeni za silažo – krmo. Tam so morali otroci prebiti tudi preko noči. Nadlegovale so jih podgane. Animirani pa so bili večji fantje, naj gredo na vrh stolpa in lulajo po „zapornikih“. To je doživel tudi moj brat).

Spominjam se zadnjega dne v domu na Skalni kleti, to je bilo marca 1946, ko sta prišla pome teta (mamina najstarejša sestra) in njen mož. Za slovo sem dobil kos kruha, ki je bil na debelo namazan z borovničevo marmelado.

Moj brat mi je povedal tragično zgodbo o hlapcu s Petrička. V hlevih je bilo takrat še govedo. Ko je zvečer hlapec molzel krave, so otroci nastavljali usta, da jim je brizgnil kakšen curek mleka v grlo. To je zvedel komandant, ki je bil odgovoren za straženje Petrička in je poklical hlapca na odgovornost. Komandant je bil verjetno pijan in je vpil nad hlapcem, pri tem pa je z jezo udaril s puškinim kopitom ob tla. Ob tem se je sprožil strel, ki je ranil komandanta. Hlapca so obtožili krivde za nesrečo, zato je bil ustreljen. Zanimivo je, da smo bili zastraženi z oboroženimi vojaki, kot da smo vojni ujetniki. To je bilo zelo hudo za otroke, ki so morali v jeseni v šolo, kamor ji je prav tako spremljal oborožen vojak. Tako je vsa šola vedela, od kod prihajajo, zato so drugi otroci pogostokrat te »izdajalce« maltretirali.

2. *Ali imate s katerim »otrokom« s Petrička še danes stike?*

Stikov z drugimi imam malo. Največ smo se družili v času, ko je bil dr. Jože Pučnik vodja komisije za povojne poboje. Dobro vezo sem imel samo z gospo Reziko Cenc, ki je živela blizu Bleda, s katero sva se večkrat videla in »premelevala« te zadeve. Bila je celo otroška psihiatrinja. Sicer je bila otrok kočevskih Nemcev. Na Petričku je bila s sestro in bratom, ki se po Petričku žal nista nikoli „ujela“ z življenjem in sta oba žalostno končala. Rezka je imela sicer več sreče, a je na žalost že tudi umrla. Zanimivo pa je, da je bil njen mož interniranec na Golem otoku.

Zelo ganljiva je bila zgodba, ne vem več natančno ali štirih ali petih sestric, katerih starši so ostali na Teharjah v taborišču. Očeta so ubili, mater pa so izpustili. Nekega dne je prišla na Petriček po svoje otroke. Doma so bili nekje pri Hrastniku. S hčerami se je napotila peš domov, kjer so imeli hišo. Ko so prispele domov, so ugotovile, da v hiši že nekdo stanuje. Mati je šla z otroki na občino in vprašala nekega pristojnega uradnika, kje naj zdaj stanujejo. Uradnik ji je odgovoril: »Pod smreko.« Na srečo so imele nekje na Kozjanskem še staro mambo, kjer so našle zatočišče. V opisih takih dogodkov se kaže nehumani sistem takratnega režima.

3. Česa ste se kot otrok/mladostnik s takšno kruto izkušnjo oklepali v najtežjih trenutkih oziroma kaj Vam je dajalo moč in upanje na boljšo prihodnost?

Takrat so bili cilji mladega človeka ločeni od preteklosti. Preteklost je bila sicer vedno prisotna, a zgolj informativno, ne kot nekaj, kar vpliva na tvojo bodočnost. Prihodnost se je gradila na sedanosti, ki je bila dovolj težka, da si nisem delal kakšnih utvar o boljši bodočnosti. Vedno sem se oklepal sedanosti. Ta realna sedanost je bila brez staršev, ki bi te spodbujali k dobrim uspehom v šoli. Biti brez osebe, ki ji lahko zaupaš svoje najintimnejše probleme. Moji intimni prijatelji so bile živali na tistem majhnem posestvu v Mestinju. Če sem bil žalosten, sem šel v hlev, objel kravo in ji potožil, kaj me tare ... Sanjaril sem o tem, da bo nekega jutra prišla mama z vlakom iz Celja in me bo vzela s seboj ... Na zunaj sem vedno kazal vedrino in optimizem. Nadel sem si nekakšen želvin oklep, to je bil moj smisel za humor. Ta me je držal pokonci; nič ni tako tragičnega, da se ne bi dalo nasmejati. Probleme sem videl kot naloge, ki jih je treba rešiti.

4. Kam so po Petričku poslali Vas? Ali ste bili mogoče v Štigerjevi vili?

S Petrička sem bil poslan spet v gostilno – Skalna klet. Zato ni čudno, da sem se vse življenje izogibal gostilnam.

5. Kdo je skrbel za Vas in kako? Ste po Petričku ostali skupaj s sestro in bratom?

Po Petričku je bilo najhujše in najbolj nehumano to, da so nas »razsortirali« po starosti in ne po družinski pripadnosti. Jaz kot majhen otrok sem bil premeščen v Skalno klet, sestra v neki dom na Polzelo in brat v Laško. Seveda so se naši sorodniki stalno prizadevali, da bi nas vzeli iz domov, pa ni bilo mogoče. Šele, ko so se pojavili problemi za oskrbovanje toliko vojnih sirot, se je nekaj premaknilo. A nihče od sorodnikov ni bil v stanju vzeti tri otroke v rejo. Posebno še, ker je bilo že vnaprej jasno, da ne bomo deležni nobene socialne podpore; ta je bila namreč namenjena le partizanskim sirotam. Sorodniki so se tako dogovorili, da bom jaz šel v Mestinje k teti Micki, ki je bila poročena na majhni kmetiji in z možem nista imela otrok. Teta Micka je imela enega nezakonskega sina, ki pa je padel kot nemški vojak na Krimu. Brata je vzel stric Tonč, ki je prevzel dom v Dobrini, bil je še samski in je potreboval pastirja. Sestra je pristala pri teti Maliki v Šmarjeti pri Celju, ki je živela sama v svoji skromni hišici. Pozneje se je sestri pridružil še brat iz Dobrine. Ker je bil osumljen kraje 1000 dinarjev, je prodal svoje zajce, da si je kupil železniško karto od Grobelnega do Celja ter se pojavil pri teti Maliki, ki je bila zelo dobrega srca in se ga je usmilila. Jaz sem živel v Mestinju in le enkrat letno sem videl brata v Dobrini ali sestro v Celju. Enkrat v letu je očim – stric Francelj najel pri prijatelju konja in voz, da smo se peljali v Dobrino na mamin dom, kjer sem lahko za nekaj ur videl mojega bratca. Problem je bil, da je bil konj kot vojni plen na eno oko slep. In ko smo se zvečer peljali iz Dobrine domov, je bilo med Žamerkom in Loko pri Žusmu vedno zelo napeto, saj pelje cesta nad strmo sotesko. Ker je konj videl le na eno oko, je šel tako ob skrajnem robu ceste, da smo bili vedno v strahu, da se bo voz zvrnil v sotesko.

6. *Kje ste obiskovali osnovno šolo? Kako Vas je sprejemala okolica (sosede, učitelji, sošolci ...) oziroma kako ste se vključevali v zunanje življenje? Ste zaradi imena in priimka bili drugače obravnavani?*

Osnovno šolo sem obiskoval od leta 1950 do 1954 v trgu Lemberg pri Šmarju pri Jelšah. Na splošno moram priznati, da je bilo okolje na deželi zame mnogo prijaznejše kot za mojo sestro in pozneje še brata mesto Celje. Mestinje je bilo naselje, ki je drugo svetovno vojno preživelo v »spanju«. Ko so se leta 1941 skozi Mestinje umikale srbske enote, so se vaščani veselili, da so se znebili srbske kraljevine, ki ni bila nikoli primerljiva s staro Avstrijo. Ko so prihajali Nemci, so jih vsi navdušeno pozdravili v prepričanju, da bo spet tako, kot je bilo za časa Avstrije. Seveda o pravem namenu in ciljih nacizma je komaj kdo kaj vedel. Moja teta je večkrat povedala, da so ob cesti vpili heil Hitler, ko so prihajali Nemci. Spominjala se je, da je nemški oficir, ki je bil na konju, vprašal: »Zna kdo tukaj nemško?« Na to se je oglasil moj stric, da zna dobro nemško. Nemški oficir ga je z nasmeškom pogledal in dejal: »Vesel sem, da ste nas tako lepo sprejeli. Bojim se, da boste razočarani. Jaz imam Hitlerja že do tu.« In je pokazal z roko čez glavo. Tako v tem okolju nisem občutil nobenega slabšega obravnavanja. Na primer moja sestra v Celju je morala spremeniti ime. Iz Helltrude je postala Helena in moj brat Kurt je postal Rudi. Mene so sicer od začetka pri hiši imenovali Franci, da sem tudi Helmut, sem zvedel šele iz rojstnega lista. Ker mi je ime Franci zvenelo bolj domače, sem pred leti ime celo uradno spremenil in s tem signaliziral, da se v prvi vrsti počutim Slovenca, in to iz preprostega razloga, ker je slovenščina moj materin jezik, saj sem s tem jezikom tudi odraščal.

V kulturi pa med slovensko in nemško ne vidim nekih bistvenih razlik. Posebno Bavarsko in Avstrijo gledam kot drugo oziroma širšo domovino. Zaradi imena sem občutil šele pri uradnikih neko distanco. Čeprav je pri nas po moji oceni okoli 25 % imen nemškega porekla. Mnogi ločijo med dvema vrstama nemških imen, in sicer so takšna, ki nemško zvenijo, kot na primer moje, in takšna, ki se tudi slovenski izgovarjavi dobro prilagajajo.

7. *Taka izkušnja človeka zagotovo obremenjuje. Kako ste se pozneje v življenju spopadali s preteklostjo? Ste prijateljem in znancem zaupali svojo izkušnjo ali ste jo zaradi politične ideologije rajši zamolčali?*

S preteklostjo se nisem posebej ukvarjal. Tudi naše zgodovinopisje v šolskih knjigah je sprva zapustilo v meni svoje sledi. Zgodovinopisje nove oblasti sem kot mlad človek, ki zagovarja socialno pravičnost, sprva jemal kot resnično. Zato je bilo moje stremenje k temu, dokazati, da sem enakovreden član te moderne socialistične družbe, razumljivo. To je bilo pogojeno tudi s tem, da nisem imel kontakta s kritičnimi intelektualci, domače sem pa imel za dobre ljudi, ki so pač reakcionarni in ne sledijo duhu časa. Zato sem kot mlad človek zajadral v komunistične vode in sem postal celo član ZK. Zanimivo je, da je to storil tudi moj brat in ko sva to drug o drugem zvedela, sva se poskušala drug drugemu opravičevati, kot da sva storila nekaj, kar ni popolnoma v redu. Prvi intelektualec, ki mi je pomagal moje razmišljanje preusmeriti v mirnejše vode, je bil Jurij Zdovc, oče znanega košarkarja. Kot član ZK sem tudi kmalu ugotovil, da pravzaprav ni mogoče v politiko ZK vklopiti svojega razmišljanja. Glavna naloga članov je bila svojo okolico prepričevati o pravilnosti partijskih sklepov na vseh nivojih. Tako sem kmalu pričel veslati nazaj in iskati prvo priložnost, da se znebim tega neljubega bremena. O moji pretekli usodi nisem skoraj z nikomer govoril. Prvič, ker nisem nikoli vedel, kdo bo ocenil to kot neko krivico, in drugič, nisem hotel na ta račun biti deležen kakšnih privilegijev.

8. *Vaša razredničarka gospa Silva Puntar in Vaša sošolka Anica Godicelj (roj. Kroflič) sta mi povedali, da takrat nihče ni vedel za Vašo izkušnjo, čeprav ste se vsi sošolci zelo dobro razumeli. Zanimanje gospe Puntarjeve je pritegnila Vaša vpisnica, na kateri niste (prav tako kot tudi g. Leon Turnšek) navedli podatkov o starših. Omenila je, da je celo enkrat šla v Podplat, kjer ste menda živeli pri teti, vendar Vas ni bilo doma. Kako ste Vi doživljali razredničarko? Ste zaznali njeno naklonjenost?*

Čeprav so moji krušni starši storili vse, kar je bilo v njihovi moči, da bi mi bilo pri njih dobro, sem opazil velike deficite. Najbolj sem občutil kot negativno to, da nisem imel časa za učenje. Očim je bil epileptik in ni bil sposoben za težja dela. Tako sem že kot otrok moral poprijeti za vsako delo na kmetiji. Pozimi je bila stara, velika kmečka hiša slabo ogrevana. Nisem imel svojega prostora. Učenje in domače naloge sem delal na vlaku, ko sem se peljal v šolo. Ko sem se vpisal na nižjo gimnazijo v Šmarje, sem bil poln zaleta, ko sem videl nove šolske knjige za matematiko, geometrijo, fiziko, zgodovino ...; vsi ti predmeti so me navduševali. A streznjenje je prišlo, ko se je pričelo šolsko leto. Sramoval sem se, ko so me profesorji spraševali in nisem zadostil njihovim pričakovanjem, oni pa so me imeli za nadpovprečno inteligentnega. V šoli si nisem upal povedati, da nimam časa za učenje. To se mi je zdelo kot izdaja mojih rednikov in bal sem se celo, da bi me mogoče njim odvzeli in poslali v internat. Težka zadeva. Spomnim se, da je občina Šmarje pri Jelšah nekega dne sklicala sestanek z vsemi redniki in rejenci v občini. Najprej je bil razgovor v prisotnosti rednikov. Potem so prosili, da redniki zapustijo dvorano in ostanejo samo rejenci. Rejence so spraševali, kako jih rejniki obravnavajo, jih fizično kaznujejo, imajo dovolj časa za učenje, morajo opravljati neprimerna dela in drugo. Imel sem kot otrok občutek, da se ni nikjer toliko lagalo kot tam. Nobeden otrok se ni pritožil, nobeden ni bil tepen, čeprav je bilo to povsod takrat na dnevnem redu, nikomur ni bilo treba delati doma, čeprav je bilo jasno, da morajo vsi na pašo in na polje... Pri vseh je bil prisoten strah, zapustiti ta dom, kakršen koli je že bil.

Jaz sem si večkrat izbral v mislih profesorja ali profesorico, ki mi je bil simpatičen, in si ga zamišljal kot morebitnega starša. Fantaziral sem, kako bi bilo lepo, ko bi prišel domov in bi se lahko takoj lotil domačih nalog. Sledilo bi učenje in na koncu bi imel še čas za klavir ... In naslednji dan bi se mi ne bilo potrebno sramovati, če bom vprašan. Velike, neuresničljive sanje. Tako se mi je godilo tudi pri gospe Silvi. Od sestre, ki je bila sodelavka njenega moža in so skupaj hodili v hribe, sem izvedel, da sta zakonca brez otrok. Tako sem si zamišljal, kako bi bilo, če bi bil jaz njun sin. Naklonjenost gospe Silve sem prvič opazil, ko je bilo eno mesto prazno za mladinsko zimsko letovanje v Bohinju. Predlagala je mene.

9. *Vi in gospod Leon Turnšek sta sedela skupaj v prvi klopi. Vaju je zgodba s Petrička še posebej povezala? Sta se o tem kaj pogovarjala?*

O tem sploh nisva govorila in takrat nisva niti vedela drug za drugega, da sva bila oba na Petričku. To je bila gotovo posledica tega, da smo imeli komplekse neke krivde, da so bile takšne teme tabu.

10. *Ali poznate usodo vseh članov Vaše ožje družine? Kako je z Vašim bratom, sestro, očetom? Ste s katerim še v stiku?*

Po mamini strani je bila ona edina žrtev med vojno in po njej. Sorodniki po očetovi strani so vsi odšli v Avstrijo. Oče je v Avstrijo odšel sam, ker mama ni hotela z njim. Od očeta imam samo eno pismo, iz katerega je razvidno, da je imel duševne težave. To je bil verjetno tudi vzrok, da za nas ni nič skrbel. Jaz ga v Avstriji nisem mogel obiskati, ker sem bil vojni obveznik in nisem dobil

potnega lista. Ko sem služil vojsko leta 1964, je moj brat nameraval obiskati očeta, ki je bil na kliniki za živčno bolne v Gradcu. Dogovoril se je z njegovo sestro z Dunaja, da se bosta dobila na postaji v Gradcu in skupaj obiskala očeta. Oče je bil o tem obveščen. Ko sta prišla na kliniko, sta izvedela, da je bil na sprehodu na hribu nad kliniko (Strass pri Gradcu) in da ga je tam doletela srčna kap ter je umrl.

Slika 59: Francijeva mati Zalika, roj. Škornik 1914, leta 1945 izginila v Starem piskru v Celju
(Vir: Osebni arhiv Francija Kindlhoferja)

Slika 60: Kindlhoferjevi otroci pred hišo na Hudinji: sestra, starejši brat Kurt in Franci
(Vir: Osebni arhiv Francija Kindlhoferja)

Slika 61: Francijeva krušna starša, Marija in Franc Teršek v Mestinju. Teta Marija je bila v družini Škornik najstarejša od dvanajstih otrok, Francijeva mati Zalika pa najmlajša.
(Vir: Osebni arhiv Francija Kindlhoferja)

Slika 62: Poleti, 1949 ali 1950, v Celju pri fotografu na Teharski cesti. Francijev brat na levi ima sestrično bluzo; ker je pobegnil iz Dobrine, ni imel srajce
(Vir: Osebni arhiv Francija Kindlhoferja)

Slika 63: Levo Ivan Ott, Kindlhoferjev »sostanovalec« na Petričku. Predstavitev Ottovega romana v nemškem prevodu leta 2012 v Stuttgartu (Vir: Osebni arhiv Francija Kindlhoferja)

4.3.4 Silva Puntar

Gospa Silva Puntar se je leta 1958, stara okoli 33 let, zaposlila na Šolskem centru za blagovni promet oziroma na trgovski šoli in tako prvič prišla v stik z ukradenimi otroki s Petrička. Postala je namreč razredničarka manjšega razreda otrok, starih približno 15 let, v katerem so bili štirje fantje, ostalo pa so bila dekleta. Ko je na začetku šolskega leta pregledala vpisnice vseh svojih učencev, je ugotovila, da pri dveh manjkajo podatki o starših. Eden je stanoval v internatu, drugi je stanoval pri teti v Podplatu. To sta bila Leon Turnšek in Helmut Kindlhofer. *»Sedela sta skupaj v srednji vrsti, v prvi klopi. Helmut je bil že fant, medtem ko je bil Leon še bolj otroški in miren. Bil je eno leto mlajši od ostalih, kar se je seveda poznalo.«* Gospa Puntar je zaradi manjkajočih podatkov v vpisnicah z njima ravnala bolj materinsko. Še posebej nežno je ravnala z Leonom, ker je bil mlajši in v primerjavi z ostalimi še vedno otrok. Pouk je bil zasnovan iz polletnega teoretičnega dela in polletnega praktičnega dela v trgovini ter je skupno trajal tri leta. Puntarjeva ju je učila le dve leti. Spominja se, da sta v razredu funkcionirala kot ostali, saj sošolci njune zgodbe, o kateri sama nista pripovedovala, niso poznali. Ves čas pa je gospo Puntar zanimalo, kaj je z otrokoma. *»Po pouku sem se odpravila do njiju. Helmuta je bolel želodec, zato sem mu predlagala, naj gre na polikliniko. S tem sem mu pokazala interes, da se nekdo zanima zanj. Čeprav v tem času o stvareh nismo upali kaj dosti raziskovati, sem vendarle obiskala Helmutovo teto. Zanimalo me je, kako in kje živi Helmut. Z vlakom sem se odpeljala v Podplat. Našla sem hišo in povprašala po Helmutu, ki ga takrat ni bilo doma. Teta me je hitro odslovila, ker je imela verjetno v preteklosti s tujci slabe izkušnje.«*

Življenje gre naprej, ostajajo spomini. Vsi trije še danes ohranjajo stike. Vsako leto si pišejo za novo leto ali se pokličejo pred božičem.

4.3.5 Anica Godicelj, rojena Kroflič

Tudi gospa Anica Kroflič, poročena Godicelj, se je leta 1958 kot vedoželjna mladenka vpisala na Šolski center za blagovni promet in tako postala sošolka Leona Turnška in Helmuta Kindlhoferja. Spominja se, da so se v razredu vsi dobro razumeli. Po učnem načrtu so imeli veliko prakse, zato so manj časa prebili v šolskih klopih. Po njenem pripovedovanju sta Leon in Helmut vedno sedela skupaj, in to v prvi klopi. »*Prijetna fanta. Leon majčken, Helmut velik.*« Sošolci takrat niso vedeli za Petriček in niso poznali njune žalostne zgodbe. S sošolci sta bila v lepih odnosih. Po končani šoli so ohranjali stike in pripravili nekaj srečanj. Prvič so sošolci za njuno zgodbo izvedeli na 50. obletnici zaključnega izpita, to je bilo leta 2001. Bili so presenečeni. »*Vsi smo bili enotnega mnenja, da bi jima pomagali, če bi vedeli, kaj sta doživela.*«

Slika 64: Končni izlet na Šmohor, leta 1960; Franci Kindlhofer na levi, Anica Godicelj v sredini, Leon Turnšek na desni (Vir: Osebni arhiv Anice Godicelj)

Slika 65: Ekскурzija v Maribor, leta 1959; skrajno levo Leon Turnšek, sledijo Anica Godicelj, Silva Puntar in skrajno desno Franci Kindlhofer (Vir: Osebni arhiv Anice Godicelj)

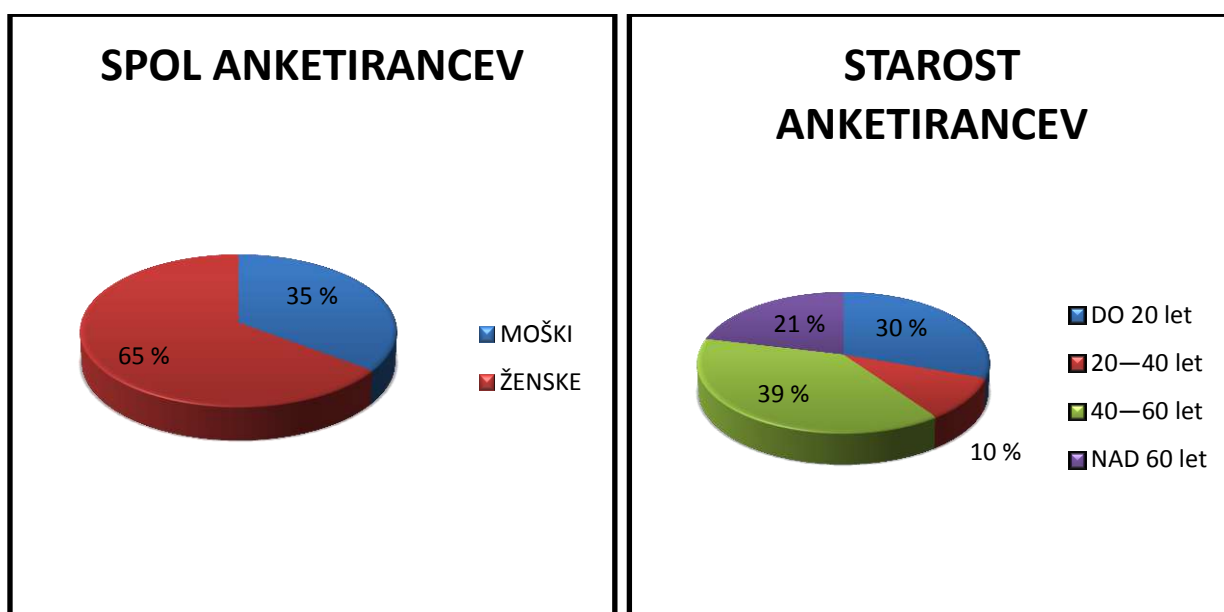
4.3.6 Jože Geršak

Jože Geršak, od leta 2010 častni meščan Celja, dobitnik številnih priznanj in nagrad (Žagarjeve, Bloudkove, diplome Mednarodnega olimpijskega komiteja za prostovoljno delo v športu ...) ter v času Petrička, kot rekreacijskega centra Celjanov, večletni predsednik Športne zveze Celje, je Petriček opisal: *»Na Petričku so bili naslednji športni objekti: dve igrišči za mali nogomet, skakalnica in trim steza ter restavracija.«* Petriček je v tistem času vzdrževala in opravljala Športna zveza Celje, a lastniki so bili različni. Na Petričku so, v okviru Športne zveze Celje, uredili igrišči za mali nogomet, trim stezo, v načrtu je bilo tudi kopališče. V tistem času so se na Petričku organizirale in izvajale mnoge prireditve, med njimi tudi sindikalne igre v nogometu. Tudi prvi maj so, trikrat v organizaciji sindikata, proslavljali na Petričku. Pozneje se je praznovanje prvega maja prestavilo na Celjsko kočo. Leta 1992 se je začel proces denacionalizacije in konec razvoja Petrička. Komisija v sestavi g. Jožeta Geršaka, g. Bojana Planinška (tožilec) in tretjega člana, ki se ga g. Geršak ne spomni, verjetno g. Lada Gobca, je bila pripravljena na razgovor. Petriček je imel sedemnajst dedičev družine Petriček. Izpostavljena je bila tudi možnost, da bi objekt namenili gostinski šoli, vendar do tega nikoli ni prišlo.

V ANKETA

Raziskovalni del naloge temelji tudi na anketnem vprašalniku, s katerim sem lahko potrdila ali ovrгла postavljene hipoteze. Anketo sem izvedla v prvi polovici februarja 2018. Razdelila sem 127 anket, od katerih je bilo za nadaljnjo obdelavo ustreznih 122. V vzorec sem vključila dijake I. gimnazije v Celju, svoje vrstnike, zaposlene na različnih področjih in upokojence. Večina anketiranih je iz Celja, manjši vzorec vprašanih pa tudi iz nekaterih bližnjih krajev.

Pri raziskovanju sem uporabila kvantitativno raziskovalno metodo. Vprašalnik je bil sestavljen iz desetih vprašanj. Sedem vprašanj je bilo zaprtega tipa, dve vprašanja sta bili odprtega tipa, eno vprašanje pa je bilo kombinirano (anketiranci so se odločali med »DA« in »NE« ter hkrati imeli možnost dopisati vsebinski odgovor).

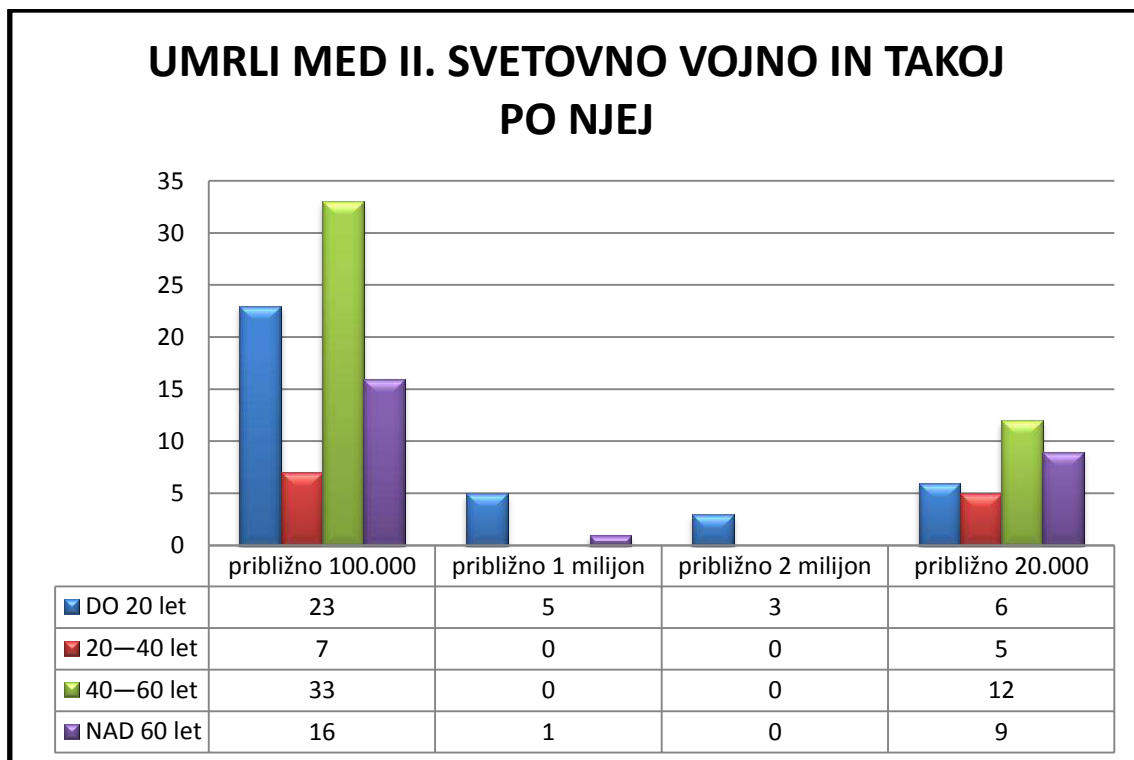

Graf 1: Spol anketirancev

Graf 2: Starost anketirancev

Graf 1 prikazuje, da je 122 oseb anketo ustrezno rešilo: od tega 43 moških, kar predstavljajo 35 %, in 79 žensk, kar predstavljajo 65 %.

Graf 2 prikazuje sestavo anketirancev glede na starost. Največ anketirancev, 39 % oziroma 47, je starih od 40 do 60 let. Sledijo anketiranci stari do 20 let, ki jih je 30 % oziroma 37 vprašanih. 21 % oziroma 26 anketirancev pa predstavlja starost nad 60 let. Najmanj, 10 % oziroma 12 vprašanih, je starih od 20 do 40 let.

Graf 3: Število umrlih med drugo svetovno vojno in takoj po njej

Anketiranci so se odločali med štirimi ponujenimi številkami pobitih Slovencev med drugo svetovno vojno in takoj po njej, med katerimi je bila pravilna številka približno 100.000 ubitih Slovencev oziroma odgovor a). Vse starostne skupine so izbrale večinoma pravilni odgovor. Najbolje je število umrlih ocenila starostna skupina od 40 do 60 let (33 od 47 anketirancev), najslabše pa starostna skupina od 20 do 40 let (7 od 12 anketirancev). Veliko jih je tudi menilo, največ v starosti od 20 do 40 let (12 od 47 anketirancev), da je med vojno in po njej umrlo približno 20.000 ljudi. Šest anketirancev, med katerimi je bil eden anketiranec nad 60 let, pet pa v starosti do 20 let, je število ubitih ocenilo na približno 1 milijon. Trije anketiranci do 20 let pa na približno 2 milijona.

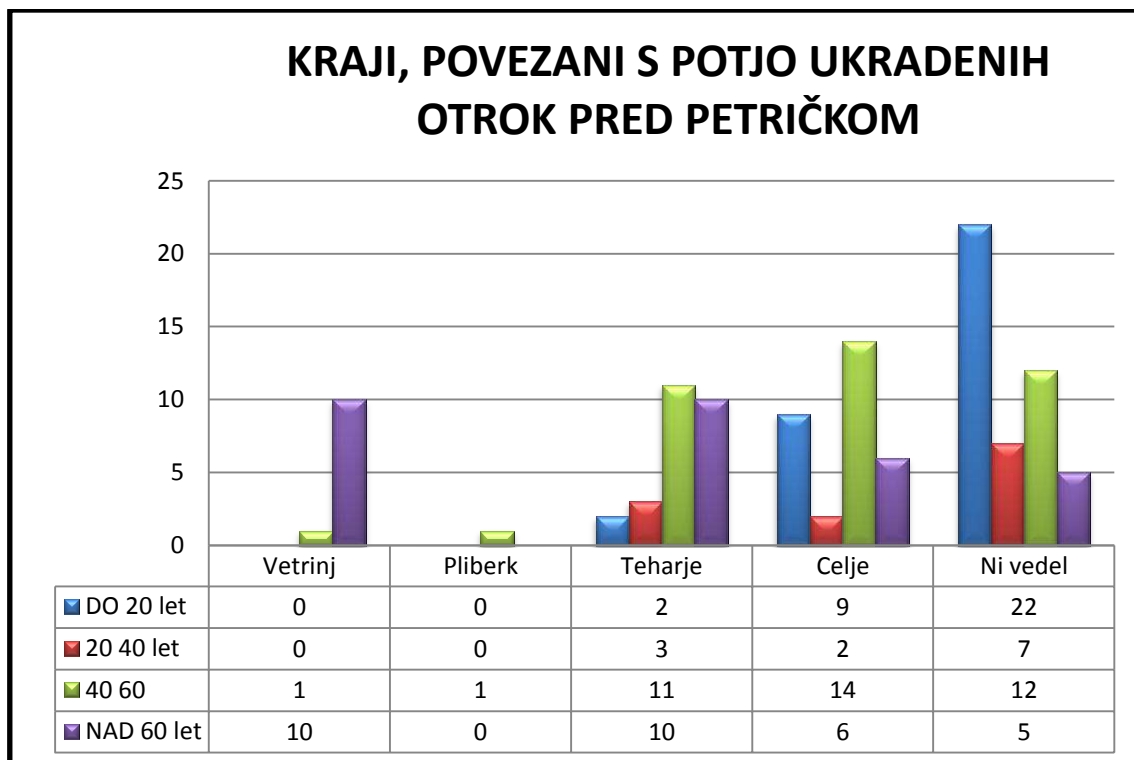
SKLEP

Hipoteza 1:

Večina anketirancev ne zna oceniti, koliko Slovencev je umrlo med drugo svetovno vojno in takoj po njej.

Graf 3 prikazuje, da je velika večina anketiranih pravilno ocenila številko ubitih Slovencev med vojno in po njej.

*Hipoteza 1 je **zavrnjena**.*

Graf 4: Kraji, povezani s potjo ukradenih otrok

Anketiranci so navedli kraje, ki so povezani s potjo ukradenih otrok pred Petričkom. Nobenega kraja ni znalo naštetih skupno 46 anketirancev (38 %). Med njimi je bilo največ anketirancev starih do 20 let. Največ anketirancev je otroke povezalo s Celjem (31 anketirancev oziroma 25 %), od koder so jih po Teharski cesti pozneje vodili do Teharij. Predvsem anketiranci nad 40 let, na splošno pa 26 anketirancev oziroma 21 % je otroke povezalo s Teharjami, kjer je bilo taborišče. Dva anketiranca sta naštetela tudi Vetrinj, eden pa Pliberk. Veliko odgovorov se je navezovalo na I. osnovno šolo Celje, s katero pa so povezani otroci, ki s Petričkom nimajo povezave, saj so se ponemčevanja teh otrok večinoma dogajala med II. svetovno vojno in ne po njej. Anketiranci so navajali tudi zapor Stari pisker (šteto pod Celje), Kočevski rog, Auschwitz, Hudo jamo, Štore, Žalec, Duplek, Prebold, Gradec, Vojnik, Brežice, Maribor, Frankolovo, Šempeter, Levec ... Nekaj jih je navedlo še Šoštanj. Ta odgovor je prav tako pravilen, kar dokazuje pričevanje gospoda Leona Turnška, ukradenega otroka, s katerim sem opravila intervju. Po njegovem pripovedovanju so drugi vlak proti Avstriji zaustavili že pri Šoštanju. Nekateri so navedli tudi Polzelo, kamor so otroke s Petrička premestili v grad Šenek.

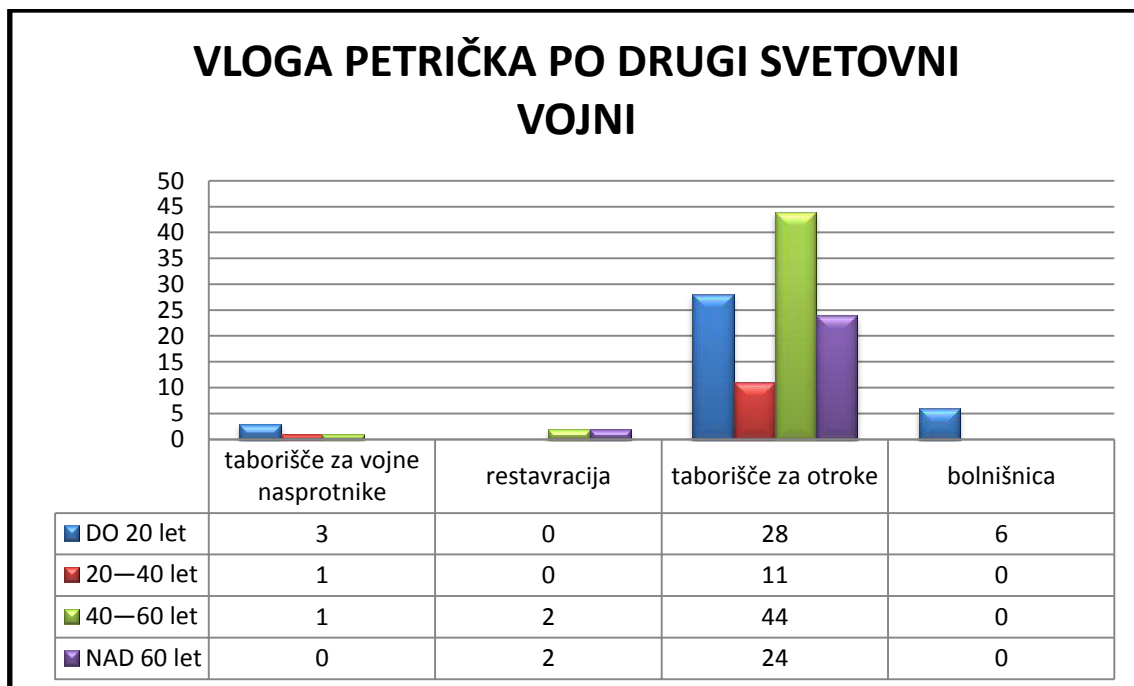
SKLEP

Hipoteza 2:

Večina anketirancev ne zna naštetih dveh krajev, ki so povezani s potjo izgubljenih otrok.

Graf 4 prikazuje, da večina anketirancev ni znala pravilo naštetih dveh krajev, ki so povezani s potjo ukradenih otrok pred prihodom na Petriček.

Hipoteza 2 je potrjena.

Graf 5: Vloga Petrička po drugi svetovni vojni

Anketiranci so se odločali med štirimi ponujenimi odgovori, med katerimi je bil eden pravilen (taborišče za otroke), trije pa napačni (taborišče za vojne nasprotnike, restavracija, bolnišnica). Večina anketirancev je vedela, da je bila stavba na Petričku po vojni namenjena taborišču za otroke. Skupno se je kar 107 od 122 (88 %) anketirancev odločilo za pravilni odgovor, pet se jih je odločilo za odgovor, da je bilo na Petričku taborišča za vojne nasprotnike, štirje za restavracijo, šest pa za bolnišnico.

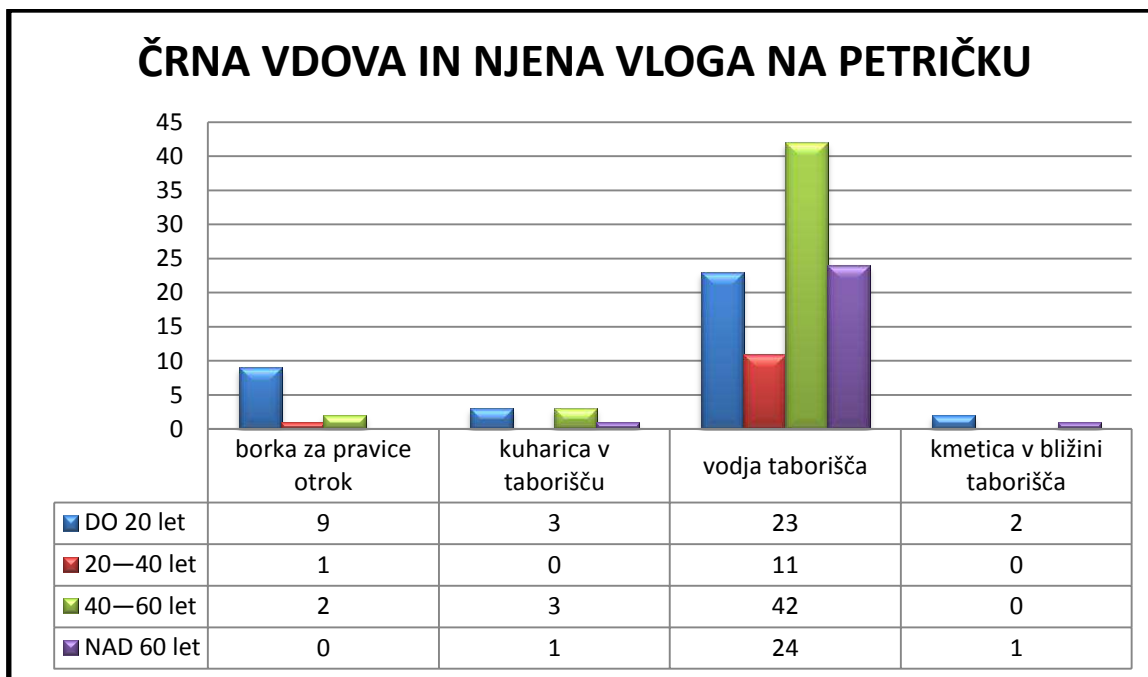
SKLEP

Hipoteza 3:

Večina anketirancev bo poznala Petriček in njegovo vlogo taborišča za otroke.

Graf 5 prikazuje, da skoraj vsi anketiranci poznajo vlogo Petrička po drugi svetovni vojni, kjer so bili zaprti otroci slovenskih domobrancev.

Hipoteza 3 je potrjena.

Graf 6: Poznavanje Črne vdove in njegove vloge na Petričku

Anketiranci so se odločali med štirimi ponujenimi odgovori, med katerimi je bil eden pravilen (vodja taborišča), trije pa napačni (borka za pravice otrok, kuharica v taborišču, kmetica v bližini taborišča). Tudi na ta odgovor je večina anketirancev odgovorila pravilno, in sicer 100 od 122 anketirancev (82 %). Za napačne odgovore se je odločilo 22 anketirancev (18 %).

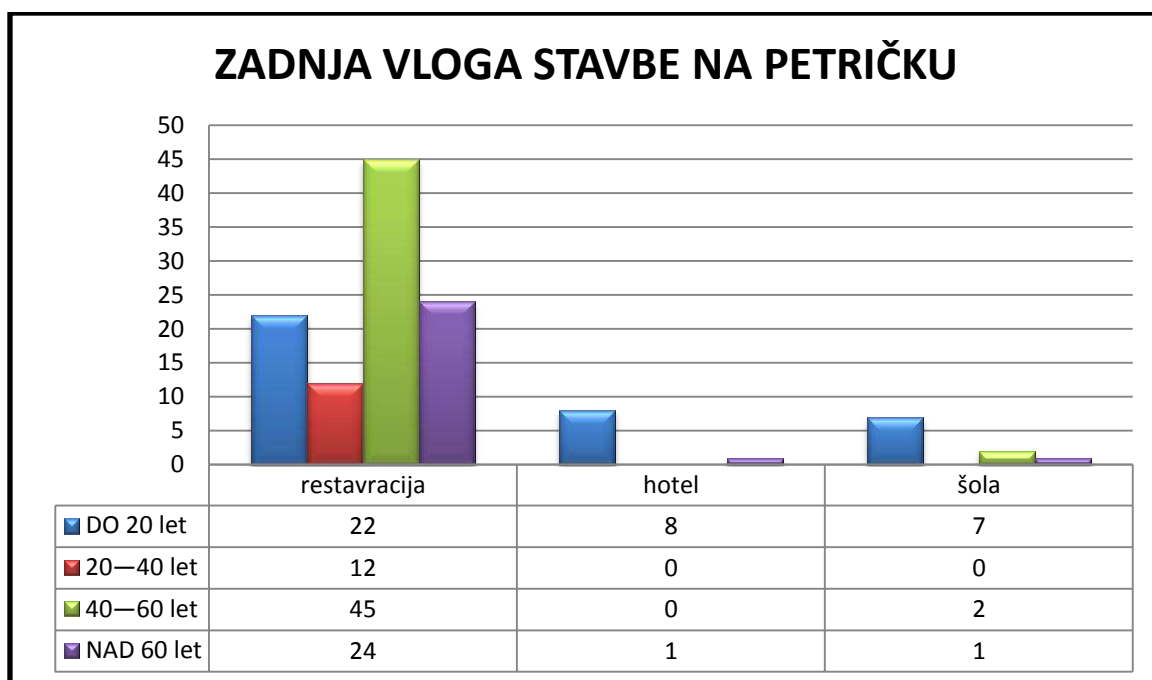
SKLEP

Hipoteza 4:

Večina anketirancev bo poznala Črno vdovo.

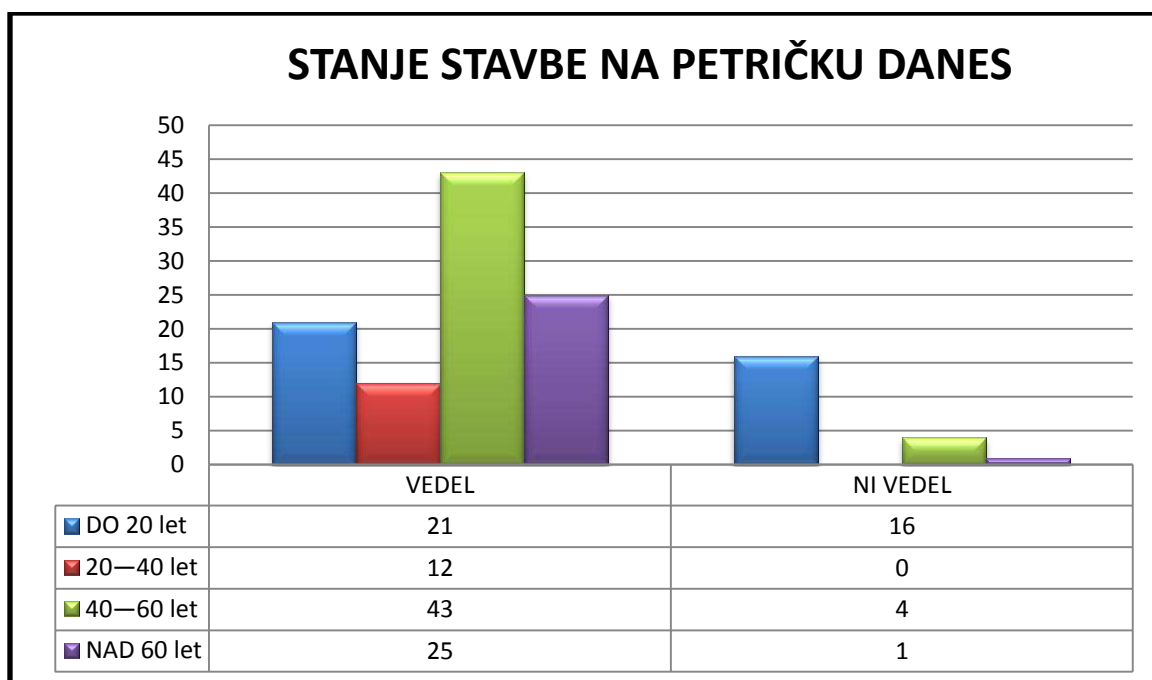
Iz **grafa 6** lahko razberemo, da večina anketirancev pozna Črno vdovo oziroma njeno vlogo na Petričku, ki ni bila kruta le do otrok, ampak tudi do ostalih delavcev.

Hipoteza 4 je potrjena.

Graf 7: Zadnja vloga stavbe na Petričku

Anketiranci so se odločali med štirimi ponujenimi odgovori, med katerimi je bil eden pravilen (restavracija), dva pa napačna (hotel, šola). Večina anketirancev je odgovorila pravilno, 91 od 122 anketirancev (75 %). Za napačna odgovora se je odločilo 31 anketirancev (25 %). Anketiranci torej vedo, da je bila v stavbi na Petričku restavracija.

Graf 8: Stanje stavbe na Petričku danes

Kar 83 % oziroma 102 anketiranca sta poznala stanje stavbe na Petričku danes. Na vprašanje ni znalo odgovoriti 20 anketirancev oziroma 17 %, med njimi največ tistih, ki so mlajši od 20 let.

SKLEP

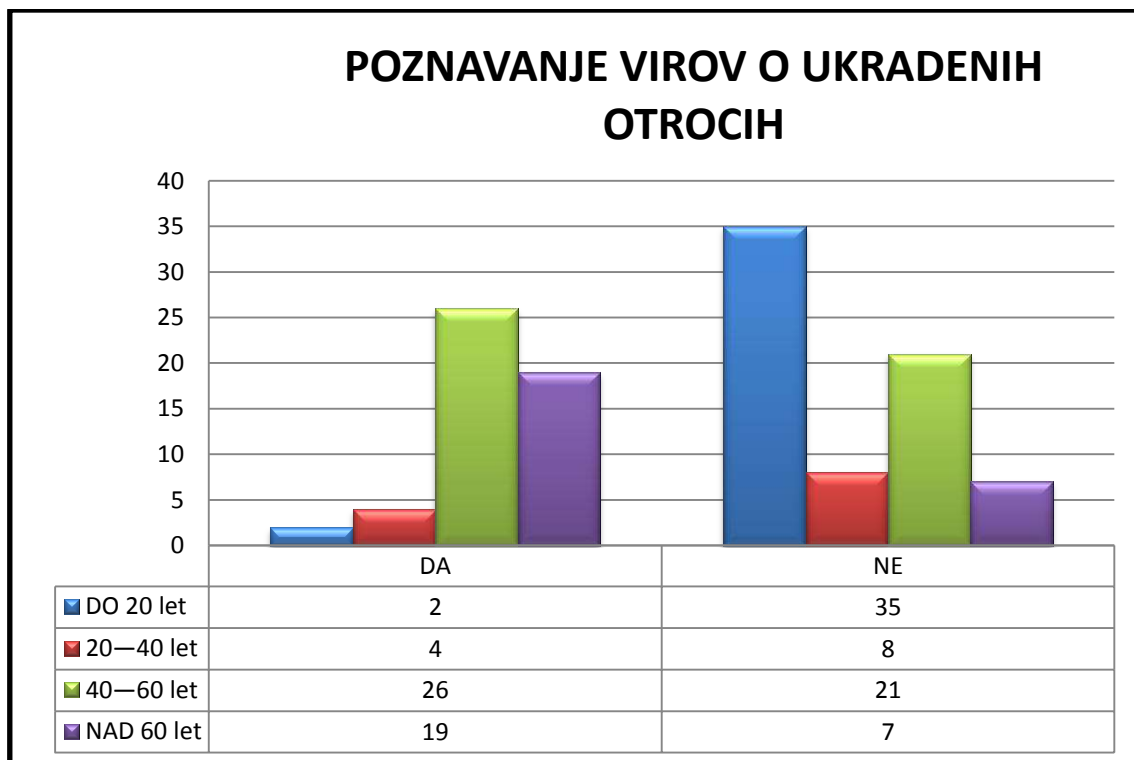
Hipoteza 5:

Večina anketirancev bo vedela, da je bil Petriček po vojni restavracija in rekreacijsko središče, danes pa je ruševina.

Iz odgovorov, ki so prikazani v **grafu 7**, lahko razberemo, da večina anketirancev ve, da je bila v stavbi na Petričku restavracija. Najbolje so odgovarjali anketiranci starejši od 40 let, kar je razumljivo, ker je v njihovi mladosti restavracija še delovala in je bila med Celjani tudi zelo priljubljena. Mnogi so v tej restavraciji obeležili pomembne jubileje ali svečane dogodke.

Graf 8 pa dokazuje, da anketiranci v večini vedo, da je stavba danes v slabem stanju, da propada, je razvalina, ruševina, da zanjo nihče ne skrbi, nekateri pa so celo napisali, da je podoba današnjega Petrička sramota za Celje.

Hipoteza 5 je potrjena.

Graf 9: Poznavanje virov o ukradenih otrocih s Petrička

Anketiranci so se odločali med dvema ponujenima odgovoroma, ali poznajo vire, ki govorijo o ukradenih otrocih s Petrička. Za odgovor NE se je odločilo 71 anketirancev oziroma 58 %, največ v starosti do 20 let, ker je zanje tema precej tuja in najbolj oddaljena. Za odgovor DA se je odločilo 51 anketirancev oziroma 42 %. Ker so odgovorili, da vire poznajo, so jih morali tudi navesti. V mislih je bil dokumentarni film *Otroci s Petrička*, ki je nastal leta 2007, roman Ivana Otta z naslovom *Otroci s Petrička*, *Ukradeno otroštvo* ali drugo gradivo. Največ virov so navedli anketiranci starostne skupine od 40 do 60 let. Veliko jih je navedlo dokumentarni film, Ottov roman, muzej, osebna poznanstva, televizijo, internet, časopisne članke, Kregarjevo knjigo *Vigred se povrne ...* Veliko pa jih je omenilo tudi I. osnovno šolo Celje, ki z otroki s Petrička nima povezave, ker se je tam ponemčevanje otrok dogajalo med II. svetovno vojno in ne po njej.

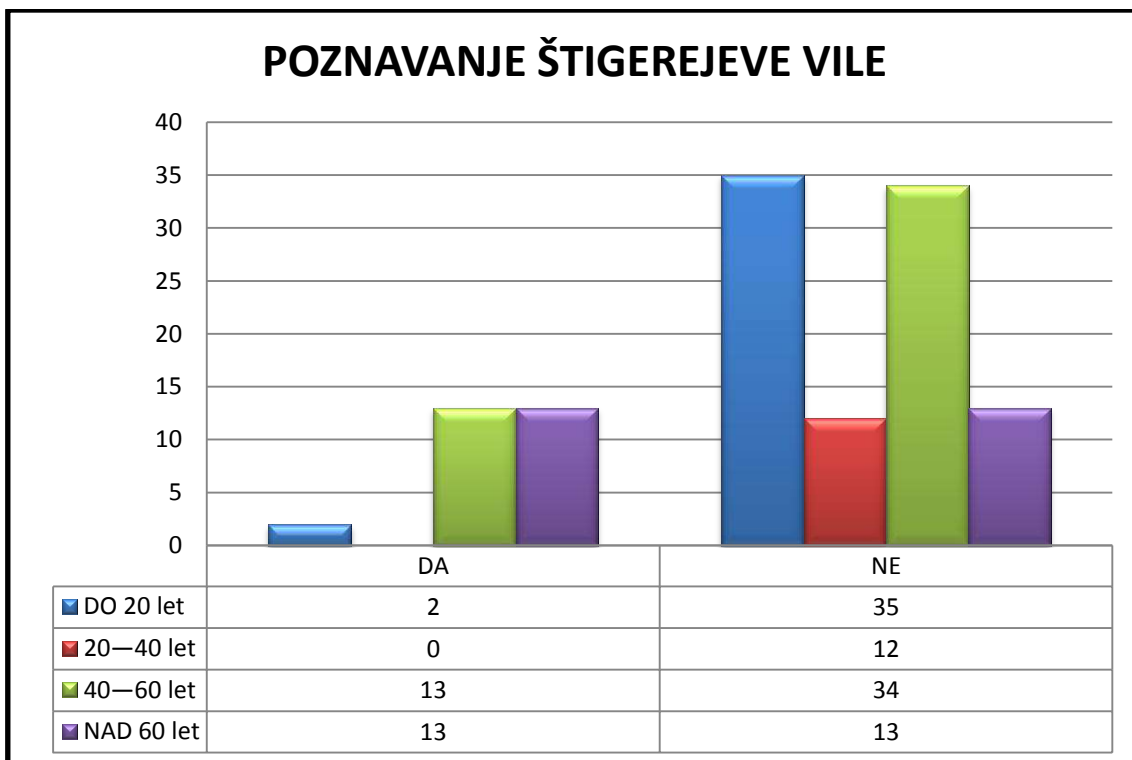
SKLEP

Hipoteza 6:

Večina anketirancev ne bo poznala virov, ki obravnavajo usodo ukradenih otrok s Petrička.

Iz **grafa 9** lahko razberemo, da ljudje ne poznajo virov o ukradenih otrocih s Petrička, ker se v javnosti dolgo o njih ni veliko govorilo.

Hipoteza 6 je potrjena.

Graf 10: Poznavanje Štigerjeve vile

Anketiranci so se odločali med dvema ponujenima odgovoroma o Štigerjevi vili z bivše Ljubljanske ceste 26. Kar 94 anketirancev (77 %) za Štigerjevo vilo še ni slišalo. Odgovor je bil pričakovan, saj je vila že nekaj desetletij porušena, na njenem mestu pa se danes nahaja blokovsko naselje. Zaradi tega večina anketirancev zanjo verjetno nikoli ne bo izvedela, zato bo čez nekaj desetletij popolnoma pozabljena.

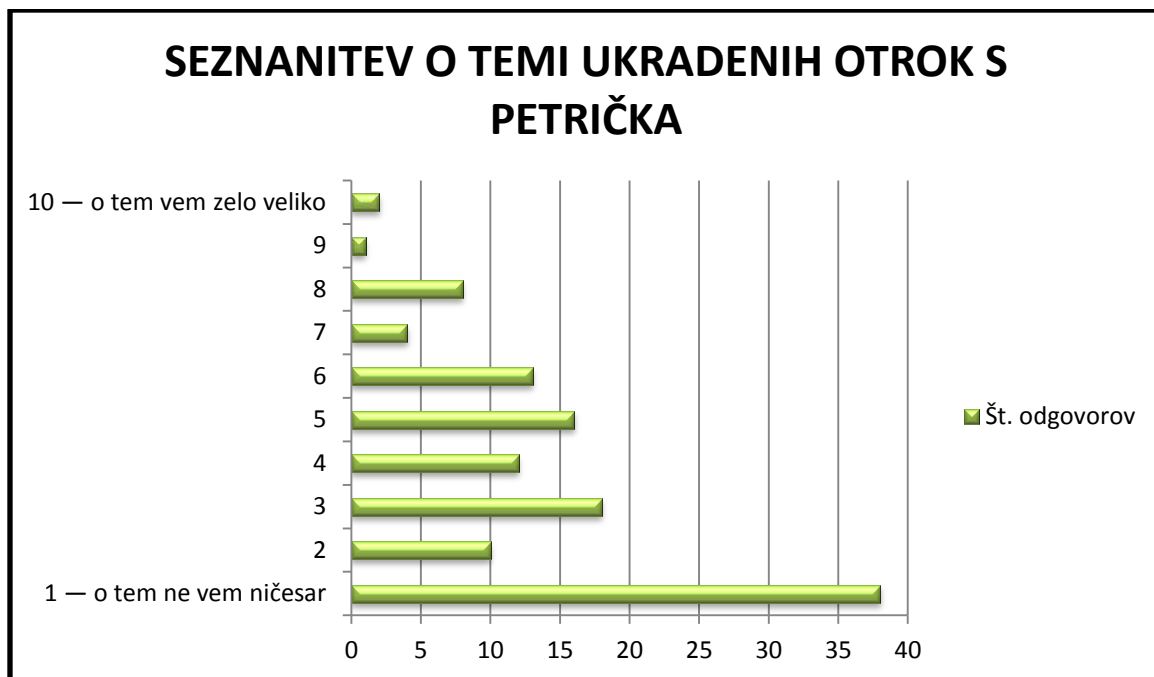
SKLEP

Hipoteza 7:

Večina anketirancev bo poznala Štigerjevo vilo.

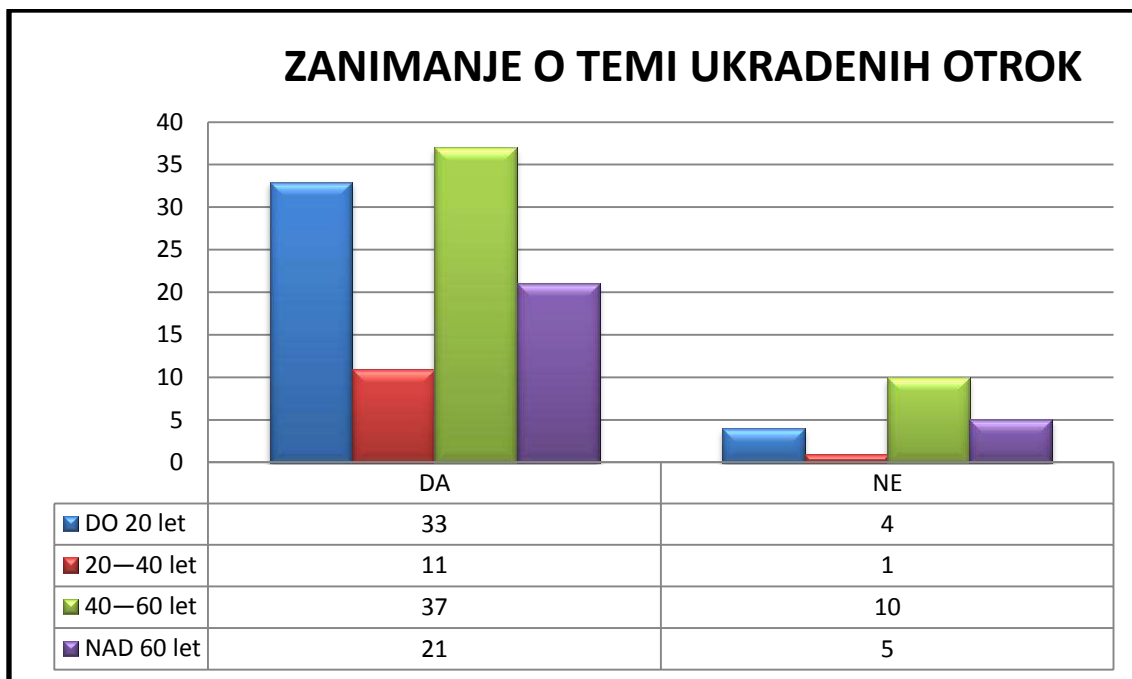
Graf 10 dokazuje, da Štigerjeva vile ljudje ne poznajo.

Hipoteza 7 je zavrnjena.

Graf 11: Samokritična ocena znanja o temi Petrička in ukradenih otrok

Anketiranci so se lahko samokritično ocenili glede znanja o temi ukradenih otrok s Petrička. Veliko anketirancev, 38 oziroma 31 odstotkov, je svoje znanje ocenilo z najnižjo oceno, torej z oceno 1, kar pomeni, da o raziskovani temi ne vedo ničesar. Od teh je bilo kar 27 mlajših od 20 let. Le eden, star do 20 let, je svoje znanje ocenil z oceno osem, eden s šest, ostali so svoje znanje ocenili s tri ali manj. Najvišje so svoje znanje ocenili anketiranci nad 40 let, kar je bilo tudi pričakovano. Nekateri so namreč v mladosti obiskovali Petriček in so tako del njegove zgodbe. Mladi, ki so se večinoma rodili, ko je Petriček že začel propadati, pa o njem ne vedo veliko.

Graf 12: Zanimanje o temi ukradenih otrok

Pri zadnjem vprašanju so se anketiranci lahko odločali med DA ali NE. Izrazili so lahko lastno mnenje o zanimivosti raziskovane teme o Petričku in ukradenih otrocih. Na vprašanje so anketiranci iz vseh starostnih skupin večinoma odgovorili pritrdilno (84 %), kar pomeni, da jim je tema zanimiva in bi o njej v prihodnosti radi izvedele še kaj več. Čeprav so na anketna vprašalnik splošno gledano anketiranci odgovarjali dokaj dobro, jih veliko od njih virov o tej tematiki ni poznalo. Ker je zanimanje za tematiko veliko, bi to lahko bil povod za odprtje stalne muzejske zbirke v katerem od celjskih muzejev ali za organizirano predavanje na to temo.

VII ZAKLJUČEK

V raziskovalni nalogi sem zbirala podatke o ukradenih otrocih s Petrička in prikazala zgodbo Petrička skozi čas. Čeprav je zgodba o otrocih bila, in še vedno je, zamolčana, sem s tremi živimi pričami zgodbo povzela in jo strnila na papir. Raziskala sem tudi »križev pot« do Petrička oziroma kako so na Petriček otroci sploh prišli. Raziskala sem tudi usodo stavbe na Petričku, ki je služila za namene restavracije in kot taborišče za otroke, zaradi česar sem lahko dve zgodbi, torej zgodbo o otrocih in zgodbo o Petričku, povezala v celoto. Danes se stavbi na Petričku ne piše nič dobrega. Porušena gmota kamenja in lesa, še nekaj let pred tem pa družabno in rekreacijsko središče Celjanov, je danes prepuščeno le še naravi. V svojo raziskavo sem vključila tudi anketo, s katero sem preverjala znanje anketirancev o tematiki ukradenih otrok in stanju Petrička. Pred izvedbo sem si postavila tudi sedem hipotez:

- Večina anketirancev ne zna oceniti, koliko Slovencev je umrlo med drugo svetovno vojno in takoj po njej. (Zavrnjena.)
- Večina anketirancev ne zna naštetih dveh krajev, ki so povezani s potjo ukradenih otrok. (Potrjena.)
- Večina anketirancev bo poznala Petriček in njegovo vlogo taborišča za otroke. (Potrjena.)
- Večina anketirancev bo poznala Črno vdovo. (Potrjena.)
- Večina anketirancev bo vedela, da je bil Petriček po vojni restavracija, danes pa je ruševina. (Potrjena.)
- Večina anketirancev ne bo poznala virov, ki obravnavajo usodo ukradenih otrok s Petrička. (Potrjena.)
- Večina anketirancev bo poznala Štigerjevo vilo. (Zavrnjena.)

Na zadnje vprašanje v anketi, ali jih tema o ukradenih otrocih s Petrička zanima, je večina vprašanih odgovorila pritrdilno. Tema jim je zanimiva, zato bi o njej v prihodnosti radi izvedeli kaj več. Obstoječih virov o tej tematiki pa v večini ne poznajo. Glede na navedeno ugotovitev predlagam odprtje stalne muzejske zbirke v katerem od celjskih muzejev ali organizirano predavanje na to temo. Ker sem med analizo ankete opazila, da je prišlo do zamenjave pojmovanja otrok s Petrička in otrok, ki so bili odpeljani v Nemčijo že med II. svetovno vojno, bi lahko v prihodnje raziskala tudi te otroke in tako prikazala dve temi, ki sta različni, pa vendarle podobni zaradi trpljenja, hrepenenja po starših in bolečega otroštva.

»Z očetom nisem spregovoril niti besede. Molče sva hodila do železniške postaje, po znanih mestnih ulicah. Še enkrat sem hodil po peronu, ki sem ga spoznal pred letom dni. Sedla sva v kupe tretjega razreda. Prispela sva v zadnjem trenutku. Vlak je odpeljal. /.../ Ostala je boleča praznina, v kateri je zvenel krik obtožbe in kazal na vse tiste, ki ni niso ukradli samo najdražjih, temveč tudi moje otroštvo, objokovano v zbirnem taborišču Vetrinj, dotolčeno s kopiti pušk na našem križevem potu, izstradano v Teharskem taborišču smrti, prebičano v vzgojnem domu. Na vsaki postojanki te strašne poti so mi iztrgali košček otroštva.«

(Ivan Ott, *Otroci s Petrička, Ukradeno otroštvo*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2008, str. 405).

VIII LITERATURA

KNJIŽNI VIRI

- Batagelj, Borut, *Zima: Od strahu k veselju*, Celje: Zgodovinski arhiv Celje, 2010.
- Blumenwitz, Dieter, *Okupacija in revolucija v Sloveniji (1941–1946): mednarodnopravna študija*, Celovec: Mohorjeva, 2005.
- Corsellis, John in Ferrar, Marcus, *Slovenija 1945: Smrt in preživetje po drugi svetovni vojni*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 2006.
- Dolenc, Ervin in Gabrič, Aleš, *Zgodovina 4: Učbenik za 4. letnik gimnazije*, Ljubljana: DZS, 2002.
- Grum, France in Pleško, Stane, *Vetrinjska tragedija: V Spomin nesmrtnim junakom, izdanim v Vetrinju od 27.–31. maja 1945 in pomorjenim za velike ideje svobode*, Ljubljana: Magnolija, 1991.
- Korošec, Ivan, *Teharje–Krvave arene*, Ljubljana: Illex-Impex, 1994.
- Kregar, Tone, *Vigred se povrne: Druga svetovna vojna na Celjskem*, Celje: Muzej novejšje zgodovine, 2009.
- Lah, Barbara, *Otroci s Petrička, diplomsko delo*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2014.
- Leljak, Roman, *Zbornik Vetrinje, Teharje, Rog*, Radenci: Društvo za raziskovanje polpretekle zgodovine, 2013.
- Lowe, Keith, *Podivjana celina: Evropa po drugi svetovni vojni*, Ljubljana: Modrijan, 2015.
- Mikola, Milko, *Celje v plamenih revolucije*, Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2015.
- Mikola, Milko, *Dokumenti in pričevanja o povojnih izgonih prebivalstva v Sloveniji*, Ljubljana: Študijski center za narodno spravo, 2009.
- Nečak, Dušan in Repe, Božo, *Oris sodobne občine in slovenske zgodovine*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2003.
- Orožen, Janko, *Posestna in gradbena zgodovina Celja*, Celje: Ljudski odbor občine Celje, 1957.
- Ott, Ivan, *Otroci s Petrička: Ukradeno otroštvo*, Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2008.
- Plohl, Andrej, *Povojni poboji na Slovenskem 1945, diplomsko delo*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2009.
- Skubic, Katja, Taborišče za otroke Petriček, objavljeno v Mikola, Milko, *Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji, II. del*, Ljubljana: Študijski center za narodno spravo, 2008. (digitalizirano)
- Stamejčič, Brane (ur.), *Športna rekreacija Celje '74*, Celje: Zveza za športno rekreacijo in oddih, 1975.
- Volfand, Jože (ur.), *125 let športa v Celju*, Celje: Športna zveza Celje, 2015.

USTNI VIRI

- Geršak, Jože (pogovor, 1. marec 2018).
- Godicelj, Anica (telefonski pogovor, 21. februar 2018).
- Kolenc, Igor (pogovor, 17. februar 2018).
- Küssel, Herman - Aco (pogovor, 16. februar 2018).
- Puntar, Silva (pogovor, 15. februar 2018).
- Ratajc, Jože (pogovor, 1. marec 2018).
- Trbovc, Frida (telefonski pogovor, 22. februar 2018).
- Turnšek, Leon (pogovor, 5. februar 2018).

ČASOPISNI IN ARHIVSKI VIRI

- *Celjski tednik*, 21. januar 1955.
- *Celjski tednik*, 30. avgust 1957.
- *Celjski tednik*, 20. marec 1959.
- *Celjski tednik*, 22. maj 1959.
- *Celjski tednik*, 17. junij 1960.
- *Celjski tednik*, 21. marec 1961.
- *Celjski tednik*, 27. oktober 1961.
- *Celjski tednik*, 16. februar 1962.
- *Celjski tednik*, 2. marec 1962.
- *Celjski tednik*, 13. julij 1962.
- *Celjski tednik*, 16. november 1962.
- *Celjski tednik*, 28. avgust 1963.
- *Celjski tednik*, 20. september 1963.
- *Celjski tednik*, 21. februar 1964.
- *Celjski tednik*, 6. maj 1965.
- *Celjski tednik*, 1. julij 1966.
- *Celjski tednik*, 15. julij 1966.
- *Celjski tednik*, 12. avgust 1966.
- *Celjski tednik*, 7. oktober 1966.
- *Celjski tednik*, 27. januar 1967.
- *Celjski tednik*, 1. junij 1967.
- *Celjski tednik*, 12. oktober 1967.
- *Celjski tednik*, 1. februar 1968.
- *Celjski tednik*, 25. aprila 1968.
- *Celjski tednik*, 20. junij 1968.
- *Cillier Zeitung*, 17. februar 1921.
- *Cillier Zeitung*, 28. november 1926.
- *Deutsche Wacht*, 28. januar 1937.
- *Deutsche Zeitung*, 6. marec 1932.
- *Deutsche Zeitung*, 14. avgust 1932.
- *Deutsche Zeitung*, 24. december 1933.
- *Deutsche Zeitung*, 7. oktober 1934.
- *Mariborer Zeitung*, 19. junij 1938.

- *Marburger Zeitung*, 23. marec 1942.
- *Marburger Zeitung*, 16. februar 1944.
- *Marburger Zeitung*, 16. junij 1878.
- *Nova doba*, 24. april 1919.
- *Novi tednik*, 7. maj 1981.
- *Novi tednik*, 2. julij 1981
- *Novi tednik*, 9. maj 1991.
- *Novi tednik*, 6. maj 1999.
- *Novi tednik*, 29. avgust. 2006.
- *Novi tednik*, 29. julij. 2017.

Do časopisov sem dostopala preko Digitalne knjižnice Slovenije (dLib). Fotografije, ki izvirajo iz Zgodovinskega arhiva Celje, so iz fondov SI_ZAC/1028, Fototeka Božič Milan (1952–1984), in SI_ZAC/1395, Fototeka Sherpa. Nekatere fotografije so tudi iz Muzeja novejšje zgodovine Celje (MNZC).

SPLETNI VIRI

- http://mss.svarog.si/zgodovina/4/index.php?page_id=8413 (11. 2. 2018).
- <https://www.rtv slo.si/slovenija/huda-jama-je-bila-prehuda-po-drzavi-se-vedno-stotine-neoznacениh-grobisc/359553>. 5.2 (1. 2. 2018).
- <http://www.zalozba.si/clanek/59-44-CerkevDoma-10> (13. 2. 2018).
- <http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/56-44-Kazipot-1>. (27. 2. 2018).
- <http://www.arzenal.si/sarnas/najdisce/5526/> (20. 1. 2018).
- <http://www.mohorjeva.org/ott-ivan/otroci-s-petricka-br-ukradeno-otrostvo>(27. 2. 2018).
- <http://www.mladina.si/43481/ivan-ott-otroci-s-petricka/>(27. 2. 2018).
- http://www.bukla.si/?action=books&book_id=1245. (27. 2. 2018).
- [www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/smucarski-skopi-prestiz-zimskega-turisticnega-mesta.html/](http://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/smucarski-skoki-prestiz-zimskega-turisticnega-mesta.html) (5. 3. 3028).
- <http://www.kakosoziveli.si/ferdinand-nandi-glavnik/> (8. 3. 2018).

PRILOGE

PRILOGA I:

Vzorec anketnega vprašalnika

ANKETA

Sem Eva Ratajc, dijakinja 3. letnika I. gimnazije v Celju. V okviru raziskovalne dejavnosti Mladi za Celje izdelujem raziskovalno nalogo na temo **ukradenih otrok po II. svetovni vojni na Slovenskem in usodo Petrička**. Ker bom v njej preverila znanje anketirancev o tej tematiki, vas vljudno prosim za sodelovanje. Anketa je anonimna, odgovori pa bodo uporabljeni izključno za namen raziskave, zato prosim, da na vsa vprašanja odgovarjate resno, ker bom le na tak način pridobila objektivne rezultate.

Za sodelovanje se vam že vnaprej lepo zahvaljujem.

SPOL (obkrožite): M Ž

STAROST (obkrožite): a) do 20 let b) 20-40 let c) 40-60 let c) nad 60 let

1. Koliko Slovencev je umrlo med II. svetovno vojno in takoj po njej? *

- a) približno 100.000
- b) približno 1 milijon
- c) približno 2 milijona
- č) približno 20.000

*Vir: <https://www.rtvsllo.si/slovenija/prvi-pravi-popis-v-vojnem-in-povojnem-nasilju>

2. Poimenujte dva kraja, ki sta povezana s potjo povojnih ukradenih otrok pred prihodom na Petriček.

3. Kaj je bilo na Petričku takoj po drugi svetovni vojni? (1 možnost)

- a) taborišče za vojne nasprotnike
- b) restavracija
- c) taborišče za otroke
- č) bolnišnica

4. Kdo je bila »Črna vdova«? (1 možnost)

- a) borca za pravice otrok
- b) kuharica v taborišču
- c) vodja taborišča
- č) kmetica v bližini taborišča

5. V katere namene je nazadnje služila stavba na Petričku? (1 možnost)

- a) restavracija
- b) hotel
- c) šola

6. V kakšnem stanju je stavba na Petričku danes? _____

7. Koliko, od ena do deset, menite, da ste seznanjeni s Petričkom in ukradenimi otroki? (1 – o tem ne vem ničesar, 10 – o tem vem zelo veliko)

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

8. Ali poznate kateri vir, ki govori o usodi ukradenih otrok s Petrička?

- a) da
- b) ne

***Če ste odgovorili z DA, ga tudi navedite.** _____

9. Ali ste kdaj slišali za Štigerjevo vilo, ki je stala na stari Ljubljanski cesti 26?

- a) da
- b) ne

10. Alivam je tema o Petričku in ukradenih otrocih zanimiva in bi v prihodnosti o njej radi izvedeli kaj več?

- a) da
- b) ne

PRILOGA II:

Smukaški dnevi v Celju, dogajanje je zajelo tudi »Griček« (Vir: www.kamra.si)

SMUČARSKI KLUB CELJE

priredi od 2. do 5. februarja 1933

smuške dneve v Celju

Dne 2. februarja 1933: Medklubska smučarska tekma (13 km) Celjska koča—Štore, za vse verificirane tekmovalce JZSS. Prijave je poslati do 1. februarja 1933, do 12. ure, na Sm. K. Celje. Prijavnina Din 10.—.

Dne 5. februarja 1933: Dopoldne: Blagoslovitev in otvoritev nove skakalnice v Liscah pri Celju. Popoldne: Medklubska skakalna tekma na novi skakalnici, odprto za vse verificirane tekmovalce JZSS. Prijave je poslati najkasneje do 1. februarja 1933, do 12. ure, na Sm. K. Celje. Prijavnina Din 10.—.

Od 1. do 4. februarja 1933: Smuški tečaj za že izvežbane smučarje pri Celjski koči. Tudi za začetnike lahek dostop do koč (iz Celja samo 1 1/2 ure). Izhodišče smučarskih tur: Svetina, Sv. Kunigunda po krasnih terenih v Laško, Štore, Celje etc. Celodnevna oskrba v Celjski koči Din 35.— (Prenočnina, kurjava, prehrana 4 krat dnevno). Solnce! Krasen razgled!

Od 1. do 4. februarja 1933: Smuški tečaj za začetnike v Liscah pri Celju, idealni smučarski tereni, severna lega. Iz Celja samo 20 minut do penziona Petriček v Liscah. Tu se nahaja novo zgrajena skakalnica ter manjša, primerna za začetnike. (Celodnevna oskrba v penzionu Petriček Din 45.—.)

Prijave za tečaje do 30. januarja. Tečaje vodi savezni smuški učitelj gospod Ervin Gračner s pomočjo izvežbanih smučarjev.

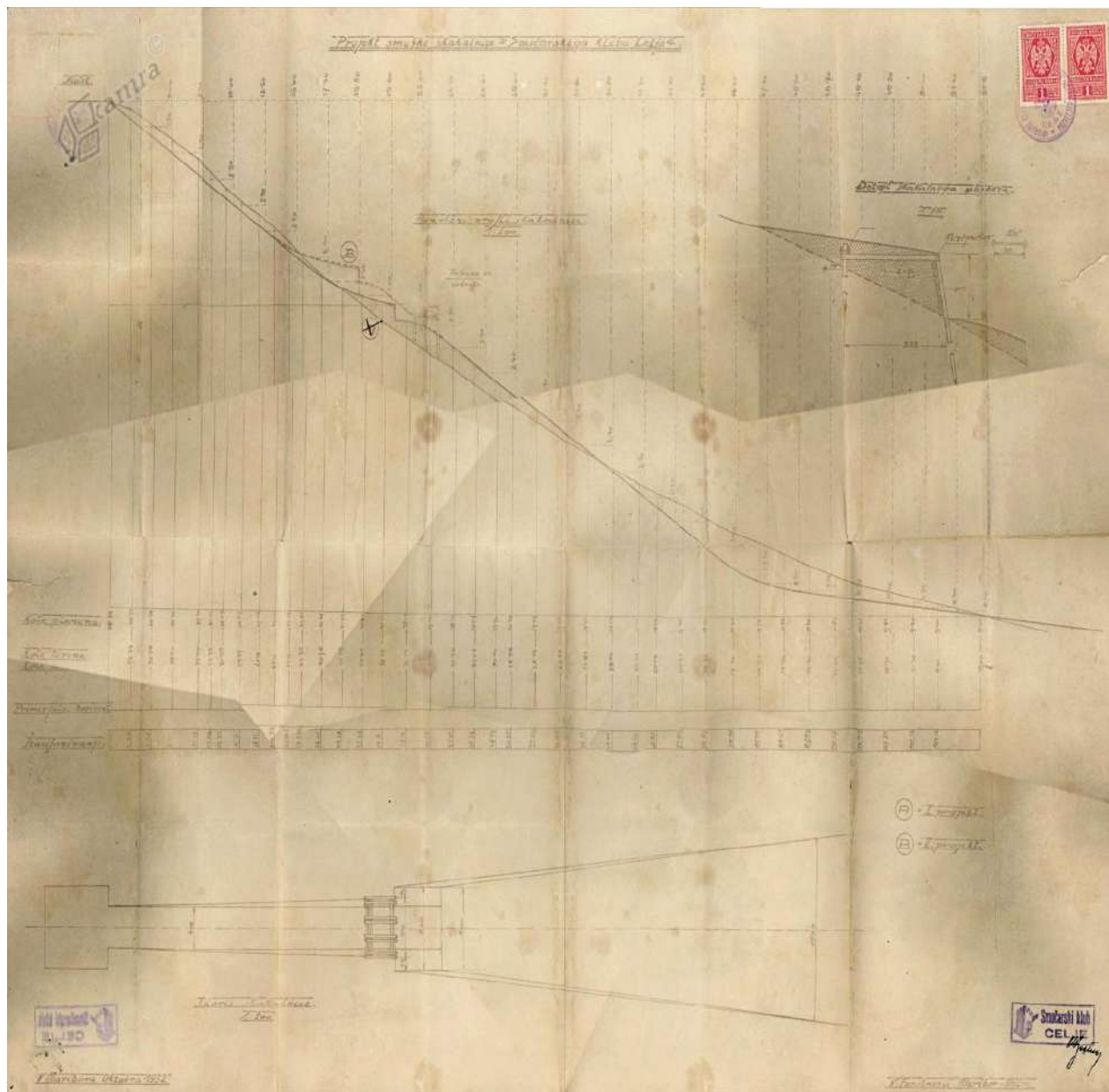
Za dneve od 1. do 6. februarja 1933 velja polovična vožnja v Celje.

V Celje se pripeljete brez vsake legitimacije s celim voznim listkom. V Celju **obdržite vozni listek za brezplačen povratek in si preskrbite pri „Putniku“, Krekov trg, potrdilo o udeležbi.** Potrdilo (legitimacija) in ena vstopnica staneta skupaj samo Din 10.—.

Preskrbljeno je tudi za cenejšo oskrbo v vseh nastopno navedenih hotelih in penzionih: Hotel Union, Hotel Evropa, Hotel Pošta, Hotel Skoberne, Penzion Stegu in Penzion Petriček, celodnevno po Din 45.— in Celjska koča po Din 35.—.

Odbor Sm. K. Celje si pridržuje, v slučaju slabih snežnih razmer, pravico spremembe sporeda oziroma preložitve celokupne prireditve.

PRILOGA III:
Načrt za skakalnico v Liscah (Vir: www.kamra.si)

PRILOGA III:

Plakat o večeru slovenskega filma

(Vir: <http://voyo.si/multimedia/otroci-s-petricka-2.html>)

Večer slovenskega filma

Versko središče Merrylands
26. aprila 2008, 7 PM

Otroci s Petrička

celovečerni dokumentarni film
Režiserja Mirana Zupančiča

Children From Petriček Hill

(English Subtitles)

Gost večera
g. Alojz Šlajmer, otrok s Petrička,
po predstavi pogovor z gostom

Kratka vsebina

Film obravnava usodo otrok, ki so bili skupaj s starši zaprti v taborišču Teharje pri Celju. Junija leta 1945 so jih od staršev ločili in odpeljali v otroško taborišče Petriček, starše pa brez sojenja pobili in pokopali na neznanih krajih. Otrokom so z različnimi prevoznimi ukrepi poskušali iztrgati staro identiteto in jim s silo privzgojiti novo. Vzeli so jim starše in otroštvo ter jim zasekali rane, ki se do danes niso zacelile.

Nagrado za najboljši film so po mnenju žirije 10. festivala slovenskega filma namenili filmu Mirana Zupančiča, Otroci s Petrička. "Film, ki je žirijo 10. FSF najbolj prevzel, zagotovo ni eden tistih, ki jih lahko gledamo z užitkom," so zapisali v obrazložitvi nagrade. Osrednja tema Zupančičevega filma je niz nenavadno krutih dogodkov, režiser pa temo obravnava z izredno občutljivostjo, neverjetno skrbjo za podrobnosti in z velikim spoštovanjem do žrtev. Vesno za glasbo v omenjenem filmu je prejela Bojana Šaljić Podešva, za montažo pa so nagradili Jaka Kovačiča.

A documentary about the children of victims of post-WWII killings has won the award for best film at the 10th Festival of Slovenian Film

Nagrada Viktor, za najboljši dokumentarni film

VSTOP PROST

Organizacija večera:
Versko središče Merrylands,
Generalni Konzulat Sydney
Slovenian Media House

PRILOGA V:
Odlomki iz še neizdanega Kindlhoferjevega romana

PRVO POGlavJE:

Vesela je bila, da je Fritz odšel. Upala je, da je nekje, verjetno že v Avstriji, na varnem. Tako jo je trla ena skrb manj. Iz njene neposredne okolice je slišala o novi komunistični oblasti samo strašne stvari. Na bližnjih Teharjah so komunisti uredili v nekdanjem taboru Hitlerjeve mladinske organizacije Hitlerjugend koncentracijsko taborišče za njihove politične in bojne nasprotnike v času okupacije. Transporti ujetnikov so prišli v glavnem iz Avstrije, kjer so se nasprotniki komunizma, organizirani v vojaški formaciji – domobranci, predali angleški vojski. Ampak Angleži so jih s civilisti vred, v glavnem so to bili družinski člani domobrancev, predali Titovim partizanom. Ljudje iz okolice taborišča so vedeli povedati, da so v mesecih maju in juniju vsako noč tovornjaki odvažali ljudi, ki so bili prej neznansko mučeni, v okoliške gozdove, kjer so bili postreljeni in površno zagrebeni. Tudi neki opuščeni rudnik naj bi bil služil kot masovno grobišče.

Nekega dne v juniju je Zalika celo sama doživela prihod ujetnikov, ki so bili peš na poti od celjske postaje proti Teharjam. Tega dne se je oglasila v veletrgovini Stermecki, za katero je nekoč šivala moške srajce, če lahko zopet računa na delo. V upravi je izvedela, da družine Stermecki ni več v Celju in da je trgovska hiša zdaj ljudsko premoženje. Globoko zamišljena je stopila na cesto in se napotila proti domu. Videla je, da iz smeri železniške postaje prihaja množica ljudi. Iz radovednosti je malo postala. Ko se ji je množica približala, je ugotovila, da so to ujetniki, katere so spremljali divje kričeči partizani, ki tudi z udarci s kopiti pušk niso skoparili. Med ujetniki je opazila moške, ki so bili oblečeni v njej nepoznane uniforme. Zraven pa je bilo nešteto civilistov: žensk, otrok, starejših ljudi. Eden izmed stražarjev je zavpil s hripavim glasom: »Stojte! Poklekните svinje!« Večina njih je to storila z očitnim naporom. Mnogi ranjeni in oslabei so se morali opirati na druge sotrpine. In zopet osorni glas: »Sedaj poljubite slovensko zemljo, ki ste jo izdali!« Ljudje so poskušali slediti povelju, kolikor je bilo, z obzirom na njihovo obupno stanje, to sploh mogoče. Če je bil v bližini stražar, je še pomagal s svojim škornjem. »Vstanite!« Ljudje, ki že verjetno dneve niso videli hrane, so se počasi, z vidnim naporom poskušali postaviti na noge. Morali so vzklikati: »Mi smo izdajalci slovenske domovine!« Ujetniki so poskušali ponavljati. Nihče ni bil glasen. Slišalo se je samo množično mrmranje kot molitev pogrebnega spreveda.

Zalika je pritisnila levo dlan na usta, da ne bi zakričala. Iz skupine ljudi, ki so s pločnika opazovali mimohod mučenih, se je zaslišal vreščec ženski glas, verjetno neke komunistične aktivistke: »Smrt fašizmu – svoboda narodu! Smrt vsem izdajalcem!« Smrt, smrt, je ponavljala skupina okoli kričeče aktivistke. Nekateri gledalci so stopili bližje ujetnikom, da so jih lahko opljuvali in psovali. /.../

/.../ »Moj Bog, to je ja hujše kot Kalvarija. Kaj so to za eni ljudje? Kaj so hudega storili, posebno ženske in otroci?« Gospod se je previdno ozrl levo in desno in je skoraj šepetal Zaliki v uho: »To so domobranci, ki so na Dolenjskem in Gorenjskem branili svoje družine ter vasi pred terorjem komunističnih partizanov. Računali so s prihodom Američanov in upali, da bodo ti gotovo uvideli Titovo zvijačo in jim bodo domobranci dobrodošla pomoč pri borbi proti komunizmu. Ampak,

kot vidite, se je drugače obrnilo. Američani in Angleži so prepustili Jugoslavijo popolnoma Titovim komunistom. Ubogi ljudje, ki jih tukaj vidite, so bili že na Koroškem v Avstriji, pa jih je angleška vojska izročila Titu. Prepričan sem, da od teh, ki jih danes tukaj vidimo, bo redko kdo preživel, Tudi otroci ne.« /.../

/.../ Zalika se je odločila, da bo za kosilo pripravila cesarjev prepečenec, da bo jed hitro gotova. Prvo porcijo testa je že zlila v ponev. Malo osladen vonj po pečenju je zapolnil kuhinjo, kar je bil za otroke znak, da so mirno in polni pričakovanja že sedli za mizo. Ko je bila prva ponev pečena, je Zalika njeno vsebino razdelila na krožnike in takoj nadaljevala s peko.

Otroci, ki so sedeli blizu okna, so zaslišali hrup avtomobila, ki je počasi zavil na dvorišče. Helena je poskočila:

»Mama, mi dobimo obisk.«

Zalika je ostrmela od strahu. Pogledala je skozi okno in videla črni avto. Zdelo se ji je, kot da je zagledala strašno pošast. Motor avtomobila se je ustavil in za nekaj trenutkov je zavladala popolna tišina. Prvi se je oglasil Kurt:

»Mama, a se bomo na kopanje peljali z avtom?«

Zalika Kurta gotovo ni slišala. V glavi je začutila, kot da se ji je utrgala nevihta. To je bila nevihta hudih misli. Zdaj je tako daleč, da jo bodo odpeljali. Le kaj bo z otroci? Otroci so občutili nenadno spremembo vzdušja in so vprašujoče uprli poglede v njihovo, skozi okno strmečo mamo. Iz avta sta stopila dva nepoznana moška v civilu in glasno zaloputnila z vrati. Mali Helmut je pričel jokati. Ker se mama še vedno ni premaknila s svojega mesta, je Helmuta poskušala tolažiti njegova sestra. Zalika je vzela s štedilnika ponev z že malo zažganim prepečencem in je šla proti vratom, ki so vodila v vežo.

»Ostanite tukaj, jaz grem ven, da vprašam gospode, kaj hočejo.« Stopila je v vežo in zaprla kuhinjska vrata za seboj. En moški je že stal pri odprtih hišnih vratih, drugi je stal ob avtomobilu s hrbtom obrnjen proti hiši in opazoval majhno stransko poslopje, ki je stalo nasproti hiše.

»Ste vi Rozalija Kindlhofer?« jo je ogovoril Moški, ki je stal pri vratih, ne da bi pozdravil.

»Ja,« je odgovorila Zalika in se trdno oprijela medeninaste kljuge na hišnih vratih.

»Pravzaprav iščeva vašega moža Frica. Kje pa je?«

»Na žalost vam ne vem povedati, kje bi bil.«

»Ampak vi ste ja njegova žena. Vi nas ne boste »farbali«, da ne veste, kje je?«

»Res ne vem. Nenadoma je izginil in se ni več javil. Bog ve, če sploh še živi.«

»Prav, tovarišica Kindlhofer, da bomo to razčistili, boste pač šli z nami. Vzemite nekaj stvari, ki jih nujno potrebujete, ker boste morali ostati pri nas, in to zelo verjetno čez noč. In hitro, če se da, da gremo.«

Zaliki se je podrl svet. Pričela je jokati.

»Ampak jaz imam tri otroke, kaj bo z njimi? Najmlajši ima komaj dve leti in pol. Najprej jih moram oddati v varstvo moji sestri, da bo nanje pazila, dokler me ne bo nazaj.«

»Zaradi otrok si ne delajte skrbi. Te boste vzeli s seboj.«

To je Zaliko malo pomirilo. Zanj je bilo najpomembnejše, da ostanejo skupaj. Razmišljala je, da verjetno ne bo tako hudo, če bodo odpeljali vse, tudi otroke. Poskušala je biti vsaj na zunaj mirna, da ne bi bili otroci še bolj prestrašeni. S predpasnikom si je na hitro obrisala solzni obraz in odšla nazaj v kuhinjo. Otroci so jo slišali jokati. Prestrašeni so sedeli za mizo tesno drug ob drugem kot majhni piščančki. Zalika jim je govorila, kolikor je mogla, mirno:

»Otroci, mi se moramo s tema dvema gospodoma odpeljati v mesto. Mogoče bomo morali tam tudi prenočiti, zato moramo sabo vzeti nekaj naših stvari.«

Potem je vse steklo po svoji poti. To, česar se je Zalika vedno najbolj bala, se je začelo dogajati. Zapustiti je mora svojo hišo in ni vedela, ali se bo kdaj še vrnila. V kuhinji je pustila vse

tako, kot je bilo ob prihodu teh dveh oznovcev. Šla je v spalnico, kjer je hitro zapakirala v majhen kovček nekaj otroških stvari. Potovati ni bila navajena, tako da ni vedela, kaj naj zapakira zase. Ko je videla na postelji svoj jutranji plašč, ga je vzela in stlačila v malo večjo ročno »taško«. Potem je šla z otroki hitro ven, kot da ne bi želela, da bi morala moška zunaj predolgo čakati nanjo. Ko je zaklenila hišna vrata in vtaknila ključ v »taško«, je za nekaj trenutkov obstala. Nežno je s pogledom pobožala hišo, vrt, gospodarsko poslopje, drevesa ..., torej stvari, ki so ji bile posebej drage. Pogled se ji je ustavil na njenih čakajočih otrocih. Ni se mogla več obvladati. Izbruhnila je v krčeviti jok, pokleknila je k otrokom in jih objela.

»O ljubi Bog, kaj bo zdaj z nami?«

Oznovcema je bilo dovolj. Odprla sta zadnja vrata na levi in desni strani ter brez besed strpala Zaliko z otroki vred na zadnji sedež, nakar sta vrata zaklenila. Avto je zadenjsko zapeljal na cesto. V soseščini ni bilo videti žive duše. Ker je hiša stala na majhni vzpetini, je bil od tam lep razgled na mesto. Za Zaliko je bilo to danes nepomembno. Krčevito je ob polglasnem hlipanju in stokanju stiskala enega ali drugega otroka. Helena je boječe gladila roke trpeče mame. Kurt je gledal z otroško radovednostjo mimobežeče okolje. Helmut je odsotno strmел predse. Vozili so se skozi mesto in ko so prečkali most preko Savinje, je avto zavil na desno in peljal skozi mestni park ob Savinji navzgor. Zalika je to opazila, a se ni predstavljala, kam se pravzaprav peljejo. Ko je bilo konec parka, se je avto čez nekaj časa ustavil ob odcepu ceste, ki je vodila na levo v breg. Oznovca sta izstopila in odprla zadnja vrata.

»Tako, tovarišica, vaši otroci bodo tukaj izstopili, ker bodo v oskrbi na Petričku. Vi pa se peljete še naprej z nami,« je rekel moški, ki je stal pri vratih, kjer je sedela Zalika. Kurt in Helena sta na drugi strani že izstopila. Zalika je izstopila s Helmutom v naročju in se opotekajoče napotila okoli avta k drugima dvema otrokoma. Kurt in Helena sta se oklenila mame in pričela glasno jokati. Tako so stali nekaj trenutkov, dokler nista mednje posegla oznovca:

»Le hitro se poslovite, mi nimamo veliko časa!« Nato sta najprej potegnila Heleno in Kurta od mame in ju posadila na gozdna tla.

»Ostanite tukaj, dokler ne pridejo po vas.« Zatem je iztrgal eden iz materinega objema še Helmuta in Zaliko potisnil na sedež avtomobila. Helmut se je krčevito držal za rob vrat. Oznovec ga je s silo potegnil v stran in posadil na tla med Kurta in Heleno. Zaloputnil je vrata, kjer je sedela Zalika, in avto je odpeljal.

Otroci so bili žalostni in prestrašeni. Skozi solze so videli nejasno sliko črnega avtomobila, ki jim je zavedno odpeljal mamo – nikoli več je niso videli.

DRUGO POGlavJE:

Zaradi izgube mame se je za vse tri otroke čas ustavil. Bolečini slovesa se je pridružil še neizprosni strah, kaj se bo z njo zgodilo. Porajala so se jim različna vprašanja: Mogoče jo bodo zaprli skupaj z očetom? Jo bodo topli? ... Devetletna Helena je že marsikaj slišala o novem režimu, tako da je bila njena bojazen razumljiva. Otroci pa so se seveda tudi bali, kaj se bo zgodilo z njimi: Kje in kako bodo preživeli ta dan?, Bodo dobili kaj hrane?, Kje bodo prenočili? ...

»A bo prišla zvečer mama zopet po nas?« je vprašal Kurt.

»Prav gotovo,« je odgovorila Helena, čeprav ni bila prepričana v to. Slišala je že veliko zgodbic o ljudeh, ki so jih odpeljali oznovci, da se niso več vrnil domov. Najhujše pa je bilo to, da svojci niso prejeli nobenega obvestila o odpeljanih; ne kje so, ne kaj se z njimi dogaja.

Naenkrat so se na prašni cesti, ki je vodila po gozdu navzgor, zaslišali koraki. Dve postavi sta se s hitrimi koraki približevali. Ustavili sta se nekaj korakov pred na tleh sedečimi otroci. Ti so se ju zelo prestrašili, posebno moškega v vojaški uniformi in z rdečo zvezdo na čepici. Na

desni rami mu je visela puška, v levi roki pa je držal kadečo se cigareto. Na njegovi desni je stala mlajša ženska, ki na obrazu ni imela nobenega posebnega izraza.

»To so torej Kindlhoferjevi otroci,« je spregovoril vojak in stopil še nekaj korakov proti glavni cesti, kot bi hotel že vnaprej preprečiti morebitni poskus bega katerega od otrok. Spremljevalka je stopila bližje k otrokom. S skoraj mučnim nasmehom se je sklonila k majhnemu Helmutu in polglasno rekla: »Ne boj se.« Vzela ga je v naročje. Helmut se je pričel glasno jokati. Majhni rokici je tesno pritisnil na svoja prsa in s tem pokazal odpor do tuje nepoznane ženske. Kurt in Helena sta vstala in nemo sledila ženski z jokajočim Helmutom v naročju. Vojak je šel nekaj korakov za njimi. Kmalu je bilo konec gozda in pred njimi so se pokazala poslopja, ki so močno spominjala na kakšno kmetijo. Na prostorni ravnici je stal na levi strani hlev s senikom in visokimi okroglimi silosi, na desni pa večja hiša, ki bi lahko bila tudi gostilna. Na dvorišču med obema zgradbama so stale mize s klopmi. To je bila kmetija Petriček. Zaradi lokacije, bila je namreč blizu mestnega parka, je bila pred vojno za meščane priljubljena izletniška točka. Od tukaj se je ponujal lep razgled čez reko Savinjo na lepo mestece Celje.

Na dvorišču je bilo nekaj večjih otrok, ki so prišleke radovedno opazovali. Pred vhodom v hišo je stala črno oblečena ženska v jahalnih hlačah, katerih hlačnice so se končale v bleščečih črnih škornjih. V rokah je držala neke dokumente. Verjetno je že čakala na prihajajočo skupino. To je bila upravnica otroškega taborišča Petriček. Otroci so jo kmalu krstili za Črno vdovo. Petriček je bilo zbirno taborišče za otroke tako imenovanih izdajalcev. Titov režim pa je poznal mnogo izdajalcev. Za izdajalce namreč niso šteli samo tiste, ki naj bi sodelovali z okupatorjem, ampak je bila to tudi priljubljena oznaka za ljudi, ki so bili odkriti nasprotniki komunizma ali so bili tega le osumljeni. Ta dom se je zato tudi imenoval taborišče. Stražili so ga oboroženi vojaki, med katerimi so bili nekateri tudi strah in trepet za odraščajoča dekleta v taborišču. Prišleki so se ustavili pred upravnico. Helmuta je ženska postavila na tla. Upravnica je ošvrknila otroke z očitno zadovoljnim pogledom.

»To so torej otroci iz tistega nemškega gnezda. Najboljše bi bilo, da bi jih zaprli kar z njihovo mamo. Če pa so že tukaj, jim bomo to nemškutarstvo zagotovo temeljito iztrebili. Edino, kar je dobrega pri teh otrocih, ki pridejo neposredno od doma, je, da jih ni treba posebej čistiti.« Z odvratno sladkim obrazom se je obrnila k Heleni:

»So mein Fräulein, ab jetzt wird hier nur slowenisch gesprochen. Kannst du schon etwas slowenisch?« (*Tako gospodična, od zdaj se bo tukaj samo slovensko govorilo. A že znaš kaj slovensko?*) Helena je močno zardela v obraz. Z velikim naporom je odgovorila: »Seveda govorimo slovensko. Naša mama je Slovenka.« Hotela je še vprašati, kdaj bo prišla mama, ampak upravnica je bila hitrejša: »Tako, vaša mama je Slovenka. A ni mogla najti kaj boljšega za moža kot tega nemčurja? Za to se bo še kesala.«

Helena je hotela vprašati po mami: »Gospa ...« »Ne gospa!« prične vpiti upravnica nad Heleno, »za vas sem jaz tovarišica, zapomnite si to. In vsi tukaj, ki za vas delajo, so tovarišice in tovariši. Tisti, ki bo še izustil gospa ali gospod, bo kaznovan. In zdaj k stvari, tovarišica Olga,« in obrnila se je k ženski, ki je nazadnje pristopila: »Ta majhnega dajte v prvo nadstropje k ostalim majhnim otrokom. Če bo delal pred spanjem kakšne težave, lahko zaradi mene prve dni dovolite, da ga pomiri njegova sestra, dokler se ne bo navadil na naš red. Za oba večja pa se bo našel kakšen prostor v pritličju.«

Otroci so hitro ugotovili, da s to žensko ni dobro češenj zobati. Kurt in Helena sta postala zelo molčeča in sta odgovorila samo, če sta bila kaj vprašana. Helena je mislila samo še na mamo. Razmišljala je, da jo gotovo zelo skrbi, kaj je z njenimi otroki. Ampak jutri, četudi bo mama zaprta, bo gotovo prišla katera od tet in jih bo vzela s seboj, kjer bodo potem čakali na svojo mamo.

Po skromni večerji so morali vsi v posteljo. Za Kurta je bilo to nekaj popolnoma novega, da je moral spati v veliki sobi z mnogimi drugimi fanti. Ni in ni mogel zaspati. V njegovi majhni glavici je bila velika zmešnjava močnih vtisov preživetega dne. Najprej veliko veselje zaradi obljubljenega kopanja, potem prekinjeno kosilo, črni avto, tuji moški, v gozdu pod Petričkom boleče slovo od ljube mame, srečanje z osorno upravnico in zdaj še ločitev od sestre in mlajšega brata. Kolikokrat se je doma na tihem jezil, če Helmut ni mogel zaspati. V takih primerih ga je mama, kot da je nekaj posebnega, ljubeče tolažila, da bi ga uspavala. Večkrat sta s sestro, ko je mama zapustila otroško sobo, jezila malega Helmuta, da je zopet pričel kričati. Na ta način sta hotela kaznovati mamo, ker ga je po njenem prepričanju preveč razvajala. Ampak zdaj leži mali nekje zgoraj v tej tuji hiši in če se bo zbudil, ne bo mame, ki bi ga poskusila pomiriti. Da bi le lahko bil pri njemu v sobi. Gotovo ga ne bi jezil, ampak bi se stisnil k njemu in skupaj bi sladko zaspala. Ob teh mislih sta se v njegovih očeh pojavili dve majhni solzici, ki sta bili vedno večji in večji. Naenkrat sta se zlili levo in desno po licu ter spolzeli na blazino. Zdaj je bil zaprt tudi njegov nos. Poskusil je nabrano tekočino potegniti vase. Njegov сосед, star že gotovo kakšnih deset let, je to slišal. Tih je vprašal Kurta:

»Hej, ti, ali so tvoje starše tudi partizani umorili?« Kurt se je zelo prestrašil tega vprašanja. Do zdaj je mislil, da oče še živi. Mama pa je bila do danes še z njimi in bo gotovo zopet prišla. Na kratko je odgovoril: »Ne.« Potem še dolgo ni mogel zaspati. V glavi mu je še vedno donela beseda: umorili, umorili, umorili ...

Helena je bila tudi še vedno otrok, vendar se je zavestno spraševala, zakaj mora tu prenočiti, brez mame in obeh bratov. Ko je bila mama enkrat bolna in je morala v bolnico, so bili vsi trije v oskrbi pri teti Milki. Takrat so tudi morali shajati brez mame, a vedeli so, kje je in da bo zagotovo spet kmalu prišla. In teta Milka je seveda zanje lepo skrbela. Tokrat pa je bilo vse drugače. Tuji ljudje so jih na silo prepeljali in jim vzeli mamo. Niso povedali, kam gredo z njo. Že med vojno je Helena doživela, da so nekatere ljudi odpeljani in zaprli. Takrat je mislila, da se to zgodi samo ljudem, ki so kaj zakrivili. Tega, kar je doživela danes, pa ni mogla razumeti. Mama ni storila nikomur ničesar žalega, kaj šele ona ali njen brat Kurt. Spraševala se je, ali oče ve za to, kaj se je danes zgodilo? Lahko on sploh kaj pomaga? V njeni glavi se je kopičila gora vprašanj brez odgovorov.

Naenkrat se je spomnila tistega strašnega večera, ko so jih v njihovi hiši ogrožali trije partizani. Dobro se je še spominjala, kako je eden od njih s pištolo ciljaj na Kurtovo glavo, drugi pa je grozil mami. Helena je bila takrat kot omamljena. Hotela je kričati, a ni spravila glasu iz sebe. Bilo je tako, kot bi ji neka svinčena roka stisnila vrat. Potem je videla, kako so mamo iz spalnice odvedli v kuhinjo. Kaj se je nato zunaj dogajalo, ni vedela. Naenkrat je zaslišala nekaj strelav iz strojnice. Na smrt prestrašena je pomislila, da se je mami zgodilo kaj hudega, ampak začuda je bilo zunaj vse tiho. Kmalu zatem je v spalnico planila mama in najprej v naročje vzela Helmuta, ki je po pokanju orožja najglasneje jokal. Z njim je sedla na posteljo. Helena in Kurt sta se stisnila k mami. Čutila sta, kako se je tresla po vsem telesu. Kmalu zatem se je na vratih prikazal oče. S tihim glasom je dejal: »Jaz moram še nekaj opraviti,« in je izginil. Iz kuhinje so se slišali šumi, kot da oče nekaj pospravlja. Helena je vprašala: »Kaj se je zgodilo?« »Oče je vse spodil. Ostalo se bomo pogovorili jutri. Pridite zdaj vsi k meni v posteljo. Čas je za spanje.« Kurt in Helmut sta takrat kmalu zaspala, le Helena je bila še dolgo budna. Neki, do takrat še nepoznani strah, se je naselil v njej. Ta strah je začutila tudi danes v tem tujem domu. Kaj bo prinesel jutrišnji dan?

Čeprav je imela za seboj zelo naporen dan, ni mogla zaspati. Njene misli so spet splavale nazaj domov. Po tisti strašni noči je naslednji dan izvedela, da je eden od partizanov v njihovi hiši izgubil življenje. Njegovo truplo je ležalo nedaleč od hiše na bližnji njivi. Helena se je vprašala, ali

ima dogodek tiste noči kakšno povezavo z usodo, ki jih je doletela danes? Ampak kaj ima mama s smrtjo tistega partizana? Mama se tako ni nikoli strinjala z vsem, kar je oče počel. Helena je pogostokrat opazila napetost med očetom in mamo, odkar je prišlo do nemške okupacije. Oče je ženi večkrat očital, da premalo stori, da bi se naučila nemško. Mama pa je očitala očetu, da se je premalo zavzel za prijatelje, ki so padli v nemilost pri nemških oblasteh.

Helena se je še dobro spominjala, da je mama nekega dne z vsemi otroci odšla v bližnji gozd. Bila je zelo redkobesedna. Usedla se je na štor in iz žepa v krilu potegnila škatlico z nekimi tabletami. Dolgo jo je gledala in vrtela v rokah. Ko je minilo kakšne pol ure, je vtaknila škatlo zopet v žep in se brez besed vrnila z otroki domov.

Ampak Helena je doživela starše tudi kot srečne ljudi. To je bilo še v času pred okupacijo. Oče je bil veseljak. Rad je »muziciral« in prepeval. Pogosto so se srečevali s sorodniki, zlasti ob toplih nedeljah v kakšni podeželski gostilni, kjer je bilo vedno veselo.

Ob teh lepih spominih je tudi Heleno premagal spanec, ki jo je vsaj za nekaj časa osvobodil njenih skrbi. Spanec je bil največji prijatelj otrok v tem taborišču. Ko so spali, so bili brez skrbi, niso jih mučili hudi spomini, ni jim bilo treba poslušati zmerjanja upravnice. In včasih so se celo prikradle od nekod kakšne lepe sanje ... /.../